



T. C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İDARE HUKUKU BİLİM DALI**

**İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA ISRAR
KARARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MELİKE PALA

BURSA - 2022



T. C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İDARE HUKUKU BİLİM DALI**

**İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA ISRAR
KARARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MELİKE PALA

Danışman:

Prof. Dr. Atila ERKAL

BURSA – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Hukuku Anabilim Bilim Dalı'nda 702180019 numaralı öğrencinin hazırladığı “İdari Yargılama Hukukunda Israr Kararı” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı,/...../20.... günü- saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın olduğuna ile karar verilmiştir.

Danışman

Prof. Dr. Atila ERKAL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Dilşat YILMAZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Güher ULU
Bursa Uludağ Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "İdari Yargılama Hukukunda Israr Kararı " başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

5/10/2022

Adı Soyadı: Melike PALA
Öğrenci No: 702180019
Anabilim Dalı: Kamu Hukuku
Programı: Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı
Statüsü: Yüksek Lisans ■■■

ÖZET

Yazar adı soyadı	Melike PALA
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Kamu Hukuku
Bilim dalı	İdare Hukuku
Tezin niteliği	Yüksek Lisans
Mezuniyet tarihi	.../.../20...
Tez danışmanı	Prof. Dr. Atila ERKAL

İdari Yargılama Hukukunda Israr Kararı

Israr kararı alt derece mahkemesinde görev yapan yargıcın üst derece mahkemesinin vermiş olduğu karara karşı direnmesine imkan tanıyan bir usul hukuku müessesesidir. Çalışmanın esas amacını ısrar kararının idari yargılama hukuku açısından mahiyetinin ortaya konulması oluşturmaktadır. Bunu gerçekleştirirken pozitif hukuk düzenlemeleri, doktrinde yer alan görüşler ile yargı kararlarına yer verilmiş ve ısrar kararına ilişkin tartışmalı meselelere çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Israr Kararı, Eylemli Israr, Temyiz, İdari Dava Daireleri Kurulu, Vergi Dava Daireleri Kurulu

ABSTRACT

Name & surname	Melike PALA
University	Bursa Uludag University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Public Law
Subfield	Administrative Law
Degree awarded	Master
Date of degree awarded	.../.../20...
Supervisor	Prof. Dr. Atila ERKAL

Decision Of Insistence in Administrative Jurisdiction

The decision of insistence is a procedural law institution allowing the lower-level court judge to resist the ruling made by the higher-level court. The main purpose of the study is to establish how significant is the decision of insistence for administrative judicial law. In carrying out this, positive law regulations, opinions in the doctrine and judicial decisions have been introduced, and solution proposals to controversial issues regarding the decision of insistence have been generated.

Keywords: Decision of Insistence, Insistence on Action, Appeal, Plenary Session of Administrative Law, Plenary Session of The Tax Law Chambers

ÖNSÖZ

“İdari Yargılama Hukukunda Israr Kararı” ismini taşıyan tezimiz kapsamında, bir usul hukuku müessesesi olan ısrar kararının İdari Yargılama Hukuku açısından mahiyetini ortaya koymaya çalışmaktayız. Bu kapsamda öncelikle ısrar kararının yargılama hukukundaki işlevi ve karşılaştırmalı hukuktaki yeri ortaya konulmuştur. Daha sonra idari yargılama usulünde ısrar kararının görünümü ve ısrar kararına ilişkin çeşitli meseleler pozitif hukuk düzenlemeleri, doktrinde yer alan görüşleri ve yargı kararlarını sentezlemek suretiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamızda yaşadığımız en büyük zorluk; Türk İdari Yargılama Hukuku açısından ısrar kararının yeterince ele alınmamış bir müessese olmasından dolayı başvurulacak bilimsel eserlerin az sayıda olması olmuştur. Çalışma sürecinde ortaya çıkan bu zorlukların aşılmasında yol göstericiliği ile zihnimi berraklaştıran değerli danışman hocam Prof. Dr. Atila ERKAL’a şükranlarımı sunarım.

Bu önsöz vesilesiyle, tez konuyla ilgili sorularımı yanıtlayarak desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Dilşat YILMAZ’a teşekkürlerimi sunarım. Meslek hayatımın ilk adımlarını attığım Uludağ Üniversitesi’nde çalışmanın tamamlanabilmesi için rahat bir çalışma ortamı sağlayan kürsü hocalarım Dr. Öğr. Gr. Ayşe Tuğba ÖZKARSLIGİL’e, Dr. Öğr. Üyesi Güher ULU’ya, Arş. Gr. Dr. Ayşe Aslı ALÇIN’a ve Arş. Gr. Harika ŞAHİN’e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansın ilk günlerinden itibaren hukuka dair meseleleri kendisiyle konuşmaktan büyük bir zevk duyduğum, yardıma ihtiyacım olduğunda hiçbir zaman beni geri çevirmeyen sevgili dostum Arş. Gr. Fatma OTKAN’a teşekkür ediyorum.

Yaşamımın her anında olduğu gibi bu süreçte de desteklerini esirgemeyen, evlatları olmaktan gurur duyduğum sevgili anneciğim ve babacığma minnettarım. Beni bu güzel ailenin evladı olmakla nasıplendiren Rabb’ime hamd ediyorum.

Üniversitenin ilk yıllarından itibaren sevincimi ve kederimi benimle paylaşan, hedeflerime ulaşabilmem için beni her daim teşvik eden, bu süreçte de ilgi ve alakasını üzerimden hiç eksik etmeyen, tez yazımının zorluklarını sayesinde aşabildiğim kıymetli nişanlım sevgili Aytekin KAVALCI’ya minnettarım.

Son olarak benim için ilk ve özel olan bu çalışmayı rahmetli kardeşim Muhammed Enes PALA’nın aziz hatırasına ithaf etmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGILAMA HUKUKUNDA ISRAR KARARININ İŞLEVİ VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ YERİ

A. Israr Müessesesi ve Tarihsel Gelişimi	4
1. Israrın Tanımı.....	4
a. Israr Kararının Tanımında Yer Alan Unsurlar	7
(1) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen bir kararın varlığı	7
(2) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen kararın temyize tabi karar olması	8
(3) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen temyize tabi kararın ilgilisi tarafından temyiz edilmesi.....	10
(4) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen kararın temyiz merci tarafından bozulması	11
(5) Bozma kararı üzerine ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesinin ısrar etmesi	11
2. Israr Kararının Hukuki Niteliği.....	13
3. Israr Müessesesinin Tarihsel Gelişimi	15
B. Yargılama Hukuku Açısından Israr Müessesesi.....	22
1. Medeni Usul Hukukunda Israr Müessesesi.....	23
2. Ceza Muhakemesi Hukukunda Israr Müessesesi.....	28
3. İdari Yargılama Hukukunda Israr Müessesesinin Medeni Usul Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku ile Karşılaştırılması.....	32
C. Israr Kararının İşlevi.....	34
1. Israr Kararının İdari Yargıcın ve İdare Hukukunun Gelişimi Açısından İşlevi	38
D. Karşılaştırmalı Hukukta Israr Müessesesi	40
1. Fransa	41
2. Almanya	43
3. İngiltere	45

İKİNCİ BÖLÜM

ISRAR KARARININ İDARİ YARGILAMA USULÜNDEKİ GÖRÜNÜMÜ

A. İdari Yargılama Usulünde Kanun Yolları	47
1. Olağan Kanun Yolları	47
a. İstinaf Kanun Yolu	48
b. Temyiz Kanun Yolu	51
2. Olağanüstü Kanun Yolları.....	62
a. Yargılamanın Yenilenmesi	63
b. Kanun Yararına Temyiz	64
3. Yürürlükten Kaldırılan Kanun Yolları	65
a. Karar Düzeltme	66
b. İtiraz Kanun Yolu.....	68
B. İstinaf Kanun Yolunun Kabulünden Önceki Durum	69
1. Israr Kararına Konu Karar Türü ile Israr Kararını Vermeye Yetkili Yargı Merci	69
a. İlk Derece Mahkemeleri.....	69
b. Danıştay'ın İlk Derece Mahkemesi Olarak Görev Yaptığı Haller.....	71
2. Israr Kararının Temyizen İncelenmesi.....	72
C. İstinaf Kanun Yolunun Kabulünden Sonraki Durum	74
1. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre Israr Kararına Konu Karar Türü ile Israr Kararını Vermeye Yetkili Mercii	74
a. İlk Derece Mahkemeleri.....	74
b. İstinaf Mahkemeleri	75
c. Danıştayın İlk Derece Mahkemesi Olarak Görev Yaptığı Haller	75
d. Sonuç.....	76
2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre Israr Kararının Temyizen İncelenmesi	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ YARGILAMA USULÜNDE ISRAR KARARININ USUL VE ESASINA İLİŞKİN MESELELER

A. Israr Kararı Verme Usulü	85
1. Mahkeme Tarafından Israr Kararı Verilmesi	85
a. Mahkeme Tarafından İzlenen Usuli Yol	85
b. Israr Kararı Verilmeden Önce Duruşma Yapılması.....	86
2. Davanın Taraflarınca Israr Kararı Verilmesinin Talep Edilmesi.....	90
B. Israr Kararının Şekil ve İçeriği	91
1. Israr Kararının Şekil ve İçeriğinin Belirlenmesi Sorunu.....	91
a. Israr Kararını Gerektiren Durum	92
b. Israr Kararında Ek Gerektiren Durum	94
2. Eylemli Israr Kararı ve Temyizen İncelenmesi	98
3. Eylemli Uyma Kararı ve Temyizen İncelenmesi	100
C. Israr Kararının Davaya Daireleri Kurulu Tarafından Bozulması Halinde Verilen Kararın Temyizen İncelenmesi	106
D. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Israr Yetkisinin Bağdaşabilirliği	117
SONUÇ	126

KAYNAKÇA	130
-----------------------	------------

KISALTMALAR

AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	Bakınız
BİM	Bölge İdare Mahkemesi
c.	Cilt
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
çev.	Çeviren
D	Daire
E.	Esas
ECHR	European Court of Human Rights
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İDDK	İdari Dava Daireleri Kurulu
infra	Eser içinde aşağıya atıf
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	Karar
p.	Page
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
supra	Eser içinde yukarıya atıf
VDD	Vergi Dava Dairesi
VDDK	Vergi Dava Daireleri Kurulu
Y	Yıl
yay.	Yayın

GİRİŞ

“*Two heads together grasp advantages which one would miss*”². Homeros, birinin kaçırdığı avantajları iki kafanın birlikte kavrayacağı anlamına gelen bu deyişi yüz yıllar önce söylemiştir. Hukuk alanında bu deyiş mahkeme kararları açısından “*ne kadar çok hakim o kadar iyi karar*” şeklinde karşımıza çıkmaktadır³. Buna ek olarak üst dereceli mahkeme kararının, alt dereceli mahkeme kararına göre daha iyi olacağı görüşü “*daha yüksek daha iyi*” şeklinde ileri sürülmektedir⁴. Peki gerçekten böyle midir? Üst derece yargılamasının alt derece yargılamasından daha iyi olduğu yönündeki düşünce her zaman doğru olmayabilir. Üst derece mahkemelerinde görev yapan yargıçlar da insan olmaları dolayısıyla bazen yanılabilirler. Bu noktada alt derece yargıcına ısrar etme yetkisi tanınması incelenmeye değer bir konudur.

İsrar, temyiz incelemesi neticesinde kararı bozulan alt derece mahkemesi hakimine bozma kararına karşı eski kararında ısrar etme imkanı sağlayan bir yetkidir. Alt derece mahkemesi hakimi kendi kararının doğru ve isabetli olduğu kanaatindeyse kendisine tanınan bu yetkiyi “ısrar kararı” vermek suretiyle kullanmaktadır. Bu çalışma Türk İdari Yargılama Hukuku açısından ısrar kararının anlamı, kapsamı ve işlevinin ele alınması ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Çalışmanın temel konusunu niteliği itibariyle dikkat çekici bir usul hukuku müessesesi olan “ısrar kararı” oluşturmaktadır. Söz konusu tez çalışmasının kapsamı idari yargılama hukuku ile sınırlandırılmıştır. “İdari Yargılama Hukukunda İsrar Kararı” başlıklı bu tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır.

¹ Yanılmak insanidir anlamına gelen Latince özdeyiş.

² Cicero, *Selected Letters*, Çev. P.G.Walsh (New York: Oxford University Press, 2008), 321.

³ Peter Gilles, “Almanya’da Kararlara Karşı Kanun Yolları: Çeşitlilik, Karmaşıklık, Klişeler ve Sorgulanabilir Meşruiyet,” Çev. Abdulkadir Haşhaş *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan Özel Sayı, c. 16 (2015): 129.

⁴ Gilles, “Almanya’da Kararlara Karşı,” 129-130.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle ısrar kararının kavramsal ve hukuki çerçevesi açıklanacaktır. Bu bağlamda ısrar kararının tanımı, hukuki niteliği ve tarihsel süreçteki gelişimi anlatılarak geçirdiği değişiklikler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ardından karşılaştırmalı hukuk açısından faydalı olacağı düşüncesiyle “Karşılaştırmalı Hukukta İsrar Müessesesi” başlığı altında Fransız, Alman ve İngiliz hukukunda ısrar kararına ilişkin düzenlemelerin varlığı sorgulanacaktır. Daha sonra ısrar kararının işlevi ortaya konularak faydalı ve zararlı yönleri ile gerekliliği meselesi irdelenecektir. Son kısımda ise ısrar kararının medeni usul hukuku ve ceza muhakemesi hukukundaki görünümü anlatılacaktır.

İkinci bölümde, ısrar kararının idari yargılama usulündeki görünümü ele alınacaktır. Bu bölümde öncelikle ısrar kararı ile doğrudan ilgili olması dolayısıyla idari yargılama hukukunda kanun yolları müessesesi işlenecektir. Bu bağlamda olağan kanun yolları (istinaf ve temyiz), olağanüstü kanun yolları (yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına temyiz) ve yürürlükten kaldırılan kanun yollarından kısaca bahsedilecektir. Ardından 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda değişiklik yapılmadan önceki dönemde ısrar kararına ilişkin pozitif hukuk düzenlemelerinden bahsedilecektir. Bu kapsamda ısrar kararı verme yetkisini haiz yargı mercileri, ısrar kararını temyizen incelemeye yetkili yargı merci ve ısrar kararının temyizen incelenmesi meselesi üzerinde durulacaktır. Son olarak 6545 sayılı Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda değişiklik yapıldıktan sonraki dönemde ısrar kararına ilişkin yapılan değişiklikler karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, idari yargılama hukukunda ısrar kararına ilişkin usul, şekil ve içerik meselelerine ayrılacaktır. Söz konusu meselelerin tartışmalı noktaları doktrindeki görüşler ve yargı kararı örnekleri verilmek suretiyle bir çözüme kavuşturulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak ısrar kararını verme usulünden bahsedilecektir. Daha sonra ısrar kararının şekil ve içeriğinin belirlenmesine ilişkin tartışmaya yer verilecektir. Ardından ısrar kararının içeriğiyle bağlantılı olarak “eylemli

ısrar” ve “eylemlı uyma” kararları irdelenecektır. Devamında ısrar kararının dava daıreleri kurulu tarafından bozulması halinde verilen kararın temyizen incelenmesi meselesi tartışmaya açılacaktır. Son olarak ise ısrar yetkisi ile makul sürede yargılanma hakkının bağdaşabilirliği ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGILAMA HUKUKUNDA ISRAR KARARININ İŞLEVİ VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ YERİ

Yargılama hukukunda ısrar kararının işlevi ve karşılaştırmalı hukuktaki yeri başlığı altında, öncelikle ısrarın tanımı ve unsurları ile hukuki niteliği anlatılacak sonrasında tarihsel süreçteki değişimine yer verilecektir. Ardından medeni usul hukuku ve ceza muhakemesi hukukunda ısrar müessesesine ilişkin düzenlemeler idari yargılama hukuku ile karşılaştırılmak suretiyle incelenecektir. Devamında ısrar kararının işlevi ve söz konusu işlevin idare hukuku ve idari yargıcın gelişimi açısından mahiyeti ele alınacaktır. Bu başlık altında son olarak, karşılaştırmalı hukukta ısrar kararına ilişkin düzenlemelerin yer alıp almadığı sorgulanacaktır.

A. İsrar Müessesesi ve Tarihsel Gelişimi

Yargılama hukukunda ısrar kararının işlevini incelemek için öncelikle ısrar kararının tanımının, unsurlarının ve hukuki niteliğinin ortaya konulması gerekmektedir. Buna ek olarak tarihsel süreçte ısrar kararının ortaya çıkışı ve yaşamış olduğu değişikliklere değinmek önem arz etmektedir.

1. İsrarın Tanımı

“İsrar” direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma, sebat etme anlamlarında kullanılan Arapça kökenli bir kelimedir⁵. Hukuki terim olarak ise “ısrar kararı” veya

⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, yay. haz. Aydın Sami Güneyçal (Ankara: Aydın Kitabevi, 1998), 609; “Güncel Türkçe Sözlük”, Türk Dil Kurumu, erişim tarihi 2 Ekim, 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.

“direnme kararı”⁶ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda hukuk düzeninde ısrarın yargılama faaliyetine ilişkin bir karar türü olduğu görülmektedir. Doktrinde çeşitli yargılama usulleri açısından ısrar kararının tanımı yapılmaktadır. Buna göre medeni usul hukuku açısından doktrinde ısrar kararı, ilk derece mahkemesi kararının Yargıtay tarafından bozulması üzerine, kendi kararının doğru olduğunu düşünen mahkemenin bozmaya uymayarak direnmesi olarak tanımlanmaktadır⁷. Ceza muhakemesi hukuku açısından doktrinde getirilen tanımlardan birine göre ısrar kararı, bozmadan sonra dosyanın esas mahkemeye gönderilmesi üzerine, muhakeme kurallarını ve maddi ceza hukukuna ilişkin kuralları doğru uyguladığı kanaatindeki mahkemenin bozmaya uymayarak eski kararı ve eski gerekçesinde direnmesi olarak açıklanmaktadır⁸. İdari yargılama hukuku açısından ise doktrinde ısrar kararı, kendi kararının doğru olduğu görüşüne sahip ilk derece mahkemesinin, eski kararının nedenlerini açıklayarak ilk kararında direnmesi ve bu sayede kararın bir kez de Danıştay Dava Daireleri Kurulları tarafından incelenmesini sağlayan hem yargıcın hem de hukukun gelişimine katkı sunan karar türü olarak ifade edilmektedir⁹. İdari yargılama hukuku açısından yapılan bir diğer tanıma göre ısrar kararı ilk derece yargı yerlerinin Danıştay’ın vermiş olduğu bozma kararına uymayıp direnmesidir¹⁰. Aynı yargılama usulüne ilişkin yapılan ayrıntılı ve kapsamlı başka bir tanıma göre ise ısrar kararı, ivedi yargılama usulü hariç, ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesi tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararlara karşı, aleyhine karar verilen tarafın temyiz başvurusu üzerine Danıştay’ın ilgili dairesi tarafından bozma kararı verilmesi halinde kendi kararının doğru ve yerinde olduğunu kanaatinde olan söz konusu mahkemelerin bozma kararına uymayarak direnmesi ve ilk kararının aynısını vermesidir¹¹.

⁶ Kunter’e göre “ısrar” kelimesinin karşılığı “direnme” değildir. Direnme “mukavemet” kelimesinin karşılığı olup hukuka aykırı eylemleri ifade etmek için kullanılan hukuk-dışı bir kavramdır. Oysa “ısrar” etmede durum farklıdır. Mahkeme hukuk kuralları içerisinde kalan alanda kendisine verilen yetkiyi kullanmaktadır. Dolayısıyla “ısrar” yerine “direnme” ifadesi kullanılamaz. Bunun yanı sıra yazar “ısrar kararı” yerine “uymama kararı” denilmesini uygun görmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda ‘İsrar Hakkı’,” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1-4, c. 45 (1981): 174-175.

⁷ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2011), 596.

⁸ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2019), 950.

⁹ Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 1489.

¹⁰ Ramazan Yıldırım, *Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü* (Konya: Mimoza Yayınları, 2006), 256.

¹¹ Hüseyin Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda ‘İsrar’ Kararı,” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 28 (2020): 80.

Israr kararının tanımına ilişkin doktrinde yer alan örnekler göz önünde bulundurarak bir tanım yapmak gerekirse ısrar kararı, “*temyiz yolu açık olan ilk derece veya istinaf mahkemesi kararlarına karşı yapılan temyiz başvurusu sonucu bozma kararı verilmesi üzerine, kararı bozulan mahkemenin kendi kararının doğru ve isabetli olduğuna kanaat getirerek ilk kararının gerekçesini ve hüküm fıkrasını değiştirmeden ısrar etmesi*” şeklinde tanımlanabilir¹². Belirtmek gerekir ki ilk derece mahkemelerine tanınan ısrar yetkisi özellikli bir durum içermektedir. 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹³ ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda¹⁴ yapılan değişiklik neticesinde ilk derece idare ve vergi mahkemelerine tanınan ısrar yetkisi kaldırılmıştır. Bununla birlikte ilgili kanun değişikliği öncesi idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararlara ilişkin ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisi devam etmektedir¹⁵. Ceza muhakemesi hukuku açısından ise ısrar yetkisi Ceza Muhakemesi Kanunu’nun¹⁶ 304. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bazı hollere mahsus olmak üzere ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerine tanınmıştır¹⁷. Medeni usul hukuku açısından da ilk derece mahkemelerine tanınan ısrar yetkisi sınırlı bir biçimde devam etmektedir¹⁸. Görüldüğü üzere bu özellikli durum her bir yargılama usulü açısından farklılık göstermektedir. İsrar kararına ilişkin

¹² İsrar, doktrinde genellikle “hak” olarak nitelendirilmektedir. Bazı yazarlar ise, ısrar için hem “hak” hem de “yetki” nitelendirmesini birbirinin yerine geçecek şekilde birlikte kullanmaktadır. Söz konusu kullanım iki açıdan hatalıdır. Birincisi, “hak” ve “yetki” kavramları farklı anlamlara sahip olup birbirinin yerine kullanıldığında aynı hukuki anlamı ifade etmemektedir. Hak, bireylerin hukuk düzeni tarafından korunan menfaatlerini ifade ederken; yetki, yasaların verdiği imkan ölçüsünde bir görevi yerine getirme iznini ifade etmektedir. Dolayısıyla “ısrar hakkı” ile “ısrar yetkisi” birbirinden farklı anlamlara gelmekte olup, birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmaması gerekmektedir. İkincisi ise, ısrar kararının alt derece mahkemelerine tanınan bir yetki olmasıdır. Zira söz konusu karar, çeşitli yargılama usullerinde yasaların tanıdığı izin gereği alt derece mahkemesine üst derece mahkemesinin vermiş olduğu karara karşı ilk kararında ısrar etme imkanı tanıyan bir yetkidir. Çalışma boyunca bu nedenlerle “ısrar yetkisi” ifadesi kullanılacaktır. Buna ek olarak kamu hukukunda hak değil yetkiden bahsedilebileceğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Güher Ulu, *İdari İşlemin Yetki Unsuru* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012).

¹³ “18 Haziran 2014 Tarih ve 6545 Sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” *28 Haziran 2014 Tarih ve 29044 Sayılı Resmî Gazete*, Erişim Tarihi 3 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-9.htm>.

¹⁴ “6 Ocak 1982 Tarih ve 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu,” *20 Ocak 1982 Tarih ve 17580 Sayılı Resmî Gazete*, Erişim Tarihi 3 Ekim, 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

¹⁵ İlgili değişiklik neticesinde İYUK’ta ısrar yetkisi münhasıran bölge idare mahkemelerine tanınmıştır bkz. *infra*, bölüm II, C-1.

¹⁶ “4 Aralık 2004 Tarih ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu,” *17 Aralık 2004 Tarih ve 25673 Sayılı Resmî Gazete*, Erişim Tarihi 3 Ekim 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

¹⁷ Bkz. *infra*, bölüm I, D-2.

¹⁸ Bkz. *infra*, bölüm I, D-1.

yukarıda yer verdiğimiz tanımın kapsayıcı bir tanım olması amaçlandığından, ilk derece mahkemelerinin yargılama usulleri açısından farklılık gösteren ve sınırlı bir şekilde devam eden ısrar yetkileri yapmış olduğumuz tanımda yer almaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak ısrar kararının daha iyi anlaşılabilmesi için tanımda yer alan unsurların açıklanmasında fayda bulunmaktadır.

a. İsrar Kararının Tanımında Yer Alan Unsurlar

Yukarıda ifade edilen tanımlamadan yola çıkarak ısrar kararının beş ana unsurdan meydana geldiğini söyleyebiliriz. Söz konusu unsurların her biri ayrı başlık altında incelenecektir.

(1) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen bir kararın varlığı

İsrar kararının verilebilmesi için öncelikle ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilmiş bir kararın varlığı gerekmektedir¹⁹. Bu karar yargılamayı sonlandıran, mahkemenin dosyadan el çekmesini gerektiren nihai bir karar niteliğinde olmalıdır. İdari yargılama hukuku açısından söz konusu karar dava konusu işlemin iptaline ilişkin bir karar olabileceği gibi davanın usulden veya esastan reddine ilişkin bir karar da olabilir²⁰. Yargılamanın devamı için gerekli olan veya bir ya da birden çok münferit ihtilafın çözümü için verilen ara karar niteliğindeki kararlar ısrar konusu edilemez²¹. Örneğin bilirkişi talebinin reddi ara kararı, keşif giderlerinin yatırılması için süre verilmesi ara

¹⁹ İsrar kararının varlığından söz edilebilmesi için öncelikle derece mahkemeleri tarafında verilen bir kararın varlığı gerekmektedir. İdari yargılama hukuku açısından bu karar ilk derece idare veya vergi mahkemesi ya da bölge idare mahkemesi tarafından verilmiş bir karar olabilir. Her ne kadar halihazırda idari yargılama hukukunda ısrar yetkisi münhasıran bölge idare mahkemelerine tanınmış olsa da ileride değinileceği üzere bölge idare mahkemelerinin fiilen göreve başladıkları tarihten önce verilen ilk derece mahkemelerine tarafından verilen kararlar açısından ısrar yetkisi devam etmektedir. İsrar kararına ilişkin yapılacak olan açıklamaların kapsayıcı olması hedeflendiği için çalışma boyunca ilk derece idare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerini ifade edecek şekilde “alt derece mahkemesi” ifadesi kullanılacaktır.

²⁰ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 81.

²¹ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 81.

kararı gibi kararlar için ilk derece veya istinaf mahkemesinin ısrar etme yetkisi bulunmamaktadır.

(2) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen kararın temyize tabi karar olması

İsrar kararından söz edebilmek için ilk derece veya istinaf mahkemesi tarafından verilen kararın temyiz yolu açık kararlardan olması gerekmektedir. Temyiz yolu kapalı olan kararlar niteliği gereği kesinleşeceği için bu durumda ısrar kararı gündeme gelmeyecektir²². Örneğin medeni usul hukuku açısından 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun²³ temyiz edilemeyen kararlar başlıklı 362. maddesinde tahdidi bir biçimde sayılan kararlara karşı temyiz yoluna başvurulamayacağı için bu tür kararlar ısrar kararına konu edilemezler²⁴. İdari yargılama hukuku açısından ise İYUK'un 46. maddesinde tahdidi bir biçimde (*numerus clausus*) sayılan temyiz yolu açık olan bölge idare mahkemesi kararları dışında kalan bölge idare mahkemesi kararları ısrar kararına konu edilemeyecek kararlara örnek olarak verilebilir²⁵. Benzer şekilde 2022 yılı

²² Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), 1694.

²³ "12 Ocak 2011 Tarih ve 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu," 4 Şubat 2011 Tarih ve 27836 Sayılı Resmî Gazete, Erişim Tarihi 4 Ekim, 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6100&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

²⁴ HMK Madde 362 – "(1) Bölge adliye mahkemelerinin aşağıdaki kararları hakkında temyiz yoluna başvurulamaz:

- a) Miktar veya değeri kırk bin Türk Lirasını (bu tutar dâhil) geçmeyen davalara ilişkin kararlar.
- b) Kira ilişkisinden doğan ve miktar veya değeri itibarıyla temyiz edilebilen alacak davaları ile kira ilişkisinden doğan diğer davalardan üç aylık kira tutarı temyiz sınırının üzerinde olanlar hariç olmak üzere 4 üncü maddede gösterilen davalar ile (23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunundan doğup taşınmazın aynına ilişkin olan davalar hariç) özel kanunlarda sulh hukuk mahkemesinin görevine girdiği belirtilen davalarla ilgili kararlar.
- c) (Değişik:22/7/2020-7251/39 md.) Yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemelerinin görev ve yetkisi hakkında verilen kararlar ile yargı yeri belirlenmesine ilişkin kararlar.
- ç) Çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar.
- d) Soybağına ilişkin sonuçlar doğuran davalar hariç olmak üzere, nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin davalarla ilgili kararlar.
- e) Yargı çevresi içindeki ilk derece mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye hukuki veya fiilî engellerinin çıkması hâlinde, davanın o yargı çevresi içindeki başka bir mahkemeye nakline ilişkin kararlar.
- f) Geçici hukuki korumalar hakkında verilen kararlar."

²⁵ İYUK Madde 46 – "Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştayda, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir:

- a) Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları.

için konusu dokuz bin Türk lirasını²⁶ geçmeyen vergi davaları, idari işlemlere karşı açılan iptal davaları ve tam yargı davaları hakkında ilk derece idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlar kesin olduğundan ısrar kararına konu edilemezler²⁷.

-
- b) *Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar.*
- c) *Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları.*
- d) *Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları.*
- e) *Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları.*
- f) *İmar planları, parselasyon işlemlerinden kaynaklanan davalar.*
- g) *Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca itiraz üzerine verilen kararlar ile 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun uygulanmasından doğan davalar.*
- h) *Maden, taşocakları, orman, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalar.*
- i) *Ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar.*
- j) *Liman, kruvaziyer limanı, yat limanı, marina, iskele, rıhtım, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı boru hattı gibi kıyı tesislerine işletme izni verilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasından doğan davalar.*
- k) *8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanunun uygulanmasından ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından doğan davalar.*
- l) *6/6/1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun uygulanmasından doğan davalar.*
- m) *3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulanmasından doğan davalar.*
- n) *Düzenleyici ve denetleyici kurullar tarafından görevli oldukları piyasa veya sektörle ilgili olarak alınan kararlara karşı açılan davalar.”*

²⁶ “Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No 533),” 27 Kasım 2021 Tarih ve 31672 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi 15 Eylül, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211127-6.htm>.

²⁷ İYUK Ek Madde 1 uyarınca kanun yoluna başvuru için öngörülen parasal sınırlar Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle belirlenmektedir. “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun, 18/6/2014 tarih ve 6545 sayılı Yasanın 19'uncu maddesiyle değişik ‘İstinaf’ başlıklı 45.maddesinin 1'inci fıkrasında; İdare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabileceği ancak, konusu beş bin Türk lirasını geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararların kesin olduğu, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamayacağı düzenlenmiştir (...) Bu durumda; istinaf incelemesine ilişkin hükümlerin yürürlüğe girdiği tarih olan, 20/07/2016 tarihinden sonra verilen, İstanbul 3. Vergi Mahkemesi Hakimliğinin 21/06/2017 tarihli kararına ilişkin yapılan istinaf başvurusunun, konusu beş bin Türk lirasını geçmeyen vergi davası olması hasebiyle, incelenmesine olanak bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, istinaf başvurusunun incelenmeksizin reddine...” İstanbul BİM 1. VDD, E. 2017/4430, K. 2017/5214, KT. 25.10.2017, Erişim Tarihi 15 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

(3) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen temyize tabi kararın ilgilisi tarafından temyiz edilmesi

İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen temyize tabi kararın, karar aleyhine verilmiş olan ilgilisi tarafından temyiz edilmesi gerekmektedir. Zira yargılama hukukumuzda hakim olan ilkelerden tasarruf ilkesi uyarınca, ilgilisi tarafından kararın temyiz edilmemesi halinde dosya temyiz merci önüne kendiliğinden gönderilmez ve karar kesinleşir²⁸. Bu halde temyiz merci tarafından bozulup geri gönderilecek bir karar olmayacağı için ısrara konu bir kararın varlığından da söz etmek mümkün olmayacaktır.

Karar aleyhine olan davanın tarafları hükmün tamamını temyiz edebileceği gibi yalnızca bir kısmını da temyiz edebilir. Kısmen temyiz yoluna gidilmesi halinde, temyiz merci tarafından verilen bozma kararı üzerine ısrar kararı vermek mümkündür fakat bu halde kararın yalnızca temyiz edilen kısmına yönelik ısrar söz konusu olacaktır²⁹. İlk derece mahkemesi tarafından verilen, kısmen kabul veya kısmen ret hükmü içeren nihai kararlara karşı da temyiz yoluna başvurulmaması halinde uyuşmazlık konusu kararın o kısmı kesinleşir ve ısrar müessesesi gündeme gelmez. Örneğin, idari yargılama hukuku açısından ilk derece idare veya vergi mahkemesinin kısmen iptal veya kısmen davanın reddi gibi kararlarına karşı, karar aleyhine olan tarafın temyiz yoluna başvurmaması halinde kararın o kısmı kesinleşir ve artık bu durumda ısrar kararından söz edilemez³⁰.

²⁸ Nedim Meriç, “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 4 (2014): 29.

²⁹ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 82.

³⁰ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 82. “*Davalı İdare, İstanbul 3. İdare Mahkemesinin 09/10/2013 günlü, E:2013/2142, K:2013/1485 sayılı ısrar kararını temyiz etmekte ve bozulmasını istemektedir. Temyizen incelenen ısrar kararında her ne kadar yeniden kısmen iptal, kısmen ret hükmü kurulmuş ise de ısrar kararından önce verilen ilk kararın, davanın reddine yönelik kısmi davacı tarafından temyiz edilmeksizin kesinleştiğinden, temyiz incelemesi, ihbarnamenin iptal edilen kısmına yönelik olarak yapılmıştır*” Danıştay İDDK., E. 2014/625, K. 2017/620, KT. 16.2.2017, Erişim Tarihi 20 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

(4) İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen kararın temyiz merci tarafından bozulması

Israr kararı verilebilmesi için ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararın temyiz incelemesi neticesinde temyiz merci tarafından bozulması gerekmektedir³¹. Başka bir deyişle ısrar müessesesi yalnızca Yargıtay veya Danıştay ilgili daireleri tarafından verilen bozma kararları neticesinde alt derece mahkemesinin alabileceği bir karardır³². Yargıtay veya Danıştay ilgili dairesinin onama kararı veya düzelterek onama kararı vermesi halinde ısrar kararı gündeme gelmeyecektir.

(5) Bozma kararı üzerine ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesinin ısrar etmesi

Temyiz merci tarafından kararı bozulan ilk derece mahkemesinin veya istinaf mahkemesinin bozmaya uyma veya ısrar etme şeklinde iki seçeneği bulunmaktadır. İsrar kararı mahkemenin eski kararında ısrar etmesi halinde ortaya çıkar. Medeni usul hukuku ve ceza muhakemesi hukuku açısından Yargıtay ilgili dairesinin temyiz incelemesi neticesinde bozma kararı vermesi üzerine dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesinin eski kararında ısrar etmesi halinde ısrar

³¹ Selçuk Hondu, “İdari Yargılama Usulünde ‘İsrar’ ,” *Danıştay Dergisi* 60-61, y. 16 (1986): 51.

³² “Her ne kadar İstanbul 1. Vergi Mahkemesinin davanın görev yönünden reddi ile dosyanın Danıştay'a gönderilmesine ilişkin kararında ısrar edildiği yazılı ise de 2577 sayılı Yasanın 49 uncu maddesinde açıklandığı üzere, temyiz merciince temyiz nedenlerinden birinin varlığına dayanılarak bozulmuş bir kararı bulunmadıkça, eski karar doğrultusunda yeniden verilen mahkeme kararının ısrar kararı olarak kabulüne imkan yoktur. Nitekim, sözü edilen karar, dava incelenerek verilmiş bir karar olmadığı gibi bu karardan önce ve temyiz incelemesi yapılmasından sonra verilmiş bir bozma kararı da bulunmamaktadır. Esasen bu karar, İdari Yargılama Usulü Kanununun 15 inci maddesinin (4) işaretli fıkrası nedeniyle temyize ve itiraza konu edilmesi söz konusu olmayan bir görev ret kararıdır. Tüm bu nedenler yanında, taraflardan birinin temyiz istemi de bulunmaksızın, gönderilen dosya üzerinde kurulumuzca herhangi bir inceleme yapılmasına olanak bulunmadığından İstanbul 1. Vergi Mahkemesinin dosyanın tekrar Danıştay'a gönderilmesine ilişkin 26.4.1996 günlü ve E:1996/555, K:1996/902 sayılı kararının kaldırılmasına, dosyanın İstanbul 1. Vergi Mahkemesine gönderilmesine, 26.9.1997 gününde oybirliği ile karar verildi” Danıştay VDDK., E. 1996/228, K. 1997/369, KT. 26.9.1997, s. 1775-1776'dan aktaran Celal Karavelioğlu, *Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu Cilt 2* (Ankara: Karavelioğlu Basın Yayın Dağıtım, 2006).

kararı gündeme gelecektir³³. İdari yargılama hukuku açısından temyiz yolu açık olan ilk derece idare veya vergi mahkemesi ya da bölge idare mahkemesi kararının Danıştay ilgili dairesi tarafından bozulması üzerine bozma kararına karşı ilk verilen kararda ısrar edilmesi halinde ısrar kararı söz konusu olacaktır³⁴. İlk derece idare veya vergi mahkemesi ya da bölge idare mahkemesi vermiş olduğu ilk kararın doğru olduğuna inanıyorsa ve söz konusu kararda İYUK'un 49. maddesindeki bozma sebeplerinden herhangi birinin yer almadığına kanaat getiriyorsa bu takdirde bozma kararına direnmek suretiyle ısrar kararı verir³⁵.

İlk derece mahkemeleri ve istinaf mahkemeleri bozma kararının tamamına karşı ısrar edilebileceği gibi bir kısmına karşı da ısrar edilebilir³⁶. Kısmen ısrar kararının verilebilmesi için bozma kararının birden fazla hüküm fıkrasından oluşması gerekmektedir. Bu halde mahkeme hüküm fıkralarının bir kısmına karşı gelmekte, geriye kalan kısmını ise doğru bulmaktadır³⁷.

³³ Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt 2* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 1430; Abdurrahim Karlı, *Medeni Muhakeme Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020), 815; Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 973.

³⁴ İYUK Madde 50 – “(3) Bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir.”

³⁵ Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 414; Yıldızhan Yayla, *İdare Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2009), 472; İbrahim Topuz ve Kadir Özkaya, *Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Mahalli İdareler Derneği Yayınları, 2002), 932.

³⁶ “Yerel mahkemece kısmen direnme kısmen uyma kararı verildiğinde ilk incelemeyi Ceza Genel Kurulunun mu, yoksa Özel Dairenin mi yapması gerektiği hususu üzerinde durulmalıdır. Birden fazla bozma nedeninin bir kısmı yönünden uyma, bir bölümü yönünden ısrar kararı verildiğinde, direnilen kısım itibariyle Ceza Genel Kurulunda, bozmaya uyulan kısımlar bakımından ise ilgili dairede inceleme yapılması genel prensiptir” Yargıtay CGK., E. 2013/229, K. 2013/259, KT. 21.5.2013, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr; “Dosya kapsamından Mahkemece, Özel Daire bozma kararına kısmen uyulup kısmen direnildiği ve uyulan yönlere ilişkin bozma doğrultusunda işlem yapılarak karar verildiği anlaşılmıştır” Yargıtay HGK., E. 2017/2470, K. 2019/1046, KT. 10.10.2019, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr; “...davanın reddi yolunda verilen ilk kararda kısmen ısrar edilmesi, kısmen de bozma kararına uyulması suretiyle...” Danıştay 7.D., E. 2020/792, K. 2020/4193, KT. 22.10.2020, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr ; “Mahkeme bozma kararına kısmen uyarak vergi inceleme raporuyla 27.057,48 TL fazladan beyanda bulunulduğu tespit edilmesine karşın bu durum idarece işlem tesisinde gözetilmediğinden tarhiyatın bu kısmında hukuka uygunluk bulunmadığı sonucuna ulaşarak tarhiyatın bu kısmını kaldırmış; kaydi envanter sonucu bulunan 613.845 kg belgesiz mal alışından bahisle yapılan cezalı tarhiyatın kaldırılmasına ilişkin hüküm fıkrası yönünden aynı hukuksal nedenler ve gerekçeyle ilk kararında ısrar etmiştir” Danıştay VDDK., E. 2019/1027, K. 2020/1050, KT. 21.10.2020, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

³⁷ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1489.

Israr kararının varlığından söz edebilmek için gerekli olan unsurlar genel hatlarıyla yukarıda açıklanmıştır. Israr kararının içeriği meselesi üçüncü bölümde yer alan “Israr Kararının Şekil ve İçeriği” başlığı altında inceleneceği için şimdilik bu açıklamalar ile yetinilmiştir.

2. Israr Kararının Hukuki Niteliği

Davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar geçen süre içerisinde gerek mahkeme gerekse taraflarca pek çok işlem yapılır. Usul hukukunda etki ve koşulları düzenlenmiş olan ve yargılamanın ilerlemesi için davacı-davalı ile mahkeme tarafından yapılan bu işlemler usul işlemleri olarak adlandırılır³⁸. Usul işlemleri taraf usul işlemleri ve mahkeme usul işlemleri olarak ikili sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Mahkeme usul işlemleri, yargılamanın yürütülebilmesi ve sonuçlandırılması için mahkeme tarafından yapılması icap eden işlem ve kararlardan oluşmaktadır³⁹. Söz konusu kararlar hakim tarafından davadan el çekmesini gerektiren ve davayı sonuçlandıran nihai kararlar olabileceği gibi hakim tarafından davadan el çekmesini gerektirmeyen ara kararları da olabilir.

Nihai kararlar usule ilişkin nihai kararlar ve esasa ilişkin nihai kararlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Usule ilişkin nihai kararlar uyuşmazlığın usul hukuku açısından sonuçlandığı kararlar iken, esasa ilişkin nihai kararlar uyuşmazlığın maddi hukuka ilişkin yapılan inceleme neticesinde sonuçlandığı, davanın kabulünü veya reddini içeren kararlardır⁴⁰. Nihai kararların önemli özelliklerinden biri tek başlarına kanun yoluna konu

³⁸ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 166; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017), 114.

³⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 119.

⁴⁰ “Nihai kararlar, usule ilişkin nihai kararlar veya esasa ilişkin nihai kararlar (hükümler) olmak üzere ikiye ayrılır. Usule ilişkin nihai kararlar, davanın esasıyla ilgili olmayan kararlar olup, başka bir ifade ile mahkemenin maddi hukuk bakımından değil de usul hukuku bakımından verdiği kararlardır. Bu nedenle, mahkemece verilen görevsizlik, yetkisizlik, davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlar

edilebilmelidir⁴¹. Nihai olmayan kararlara karşı ancak yargılama neticelendikten sonra nihai kararlarla birlikte kanun yoluna başvurulabilir⁴².

Ara kararlar ise uyuşmazlığı sona erdirmeyen fakat davayı ilerletmek suretiyle sonuca biraz daha yaklaştıran, esas itibariyle bir ara ihtilafın çözümü için verilen kararlardır⁴³. Nihai kararların aksine başlı başına kanun yoluna konu edilemezler. Ara kararlara karşı sadece esas hükümlerle birlikte kanun yoluna başvurulabilir⁴⁴. Nihai kararlar dava konusu uyuşmazlığın esası hakkında verilebildiği halde, ara kararlar yalnızca usule ilişkin münferit bir ara ihtilafın çözümü dolayısıyla verilebilmektedir⁴⁵. Ara kararları nihai kararlardan ayıran bir başka husus mahkemelerin -nihai kararların aksine- verdikleri ara kararı ile bağlı olmayıp bu karardan dönebilmesidir. Yargıtay'a ve doktrindeki hakim görüşüne göre, mahkeme vermiş olduğu bir ara kararın hatalı olduğuna kanaat getirirse, yargılama bitene kadar talep üzerine veya re'sen bu karardan dönebilir⁴⁶. Eğer mahkemenin verdiği ara karar taraflardan biri lehine usuli müktesap hak doğurmuşsa ancak bu halde mahkeme ara kararından dönemez⁴⁷.

usule ilişkin nihai kararlar olduğu gibi, dava şartı yokluğu nedeni ile verilen, usulden ret kararları (HMK m.115/2) da usule ilişkin nihai kararlardır. Esasa ilişkin kararlar ise, hakim uyuşmazlığın esasını inceleyerek verdiği kararlardır (HMK m. 294/1). Yani davada ileri sürülen taleplerin maddi hukuk açısından incelenerek esas bakımından kabul veya reddine ya da kısmen kabul ve kısmen reddine ilişkin kararlardır” Yargıtay 14. HD., E 2017/2995, K. 2020/2966, KT. 10.3.2020, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁴¹ “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 427. maddesinde, mahkemelerden verilen nihai kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabileceği öngörülmüştür. Mahkemenin davadan el çekmesini gerektiren ve yargılamaya son veren gerek esas ve gerekse usul ile ilgili bütün kararlar nihai karardır. Bunun karşıt anlamında mahkemenin davadan el çekmesini veya yargılamaya son verilmesini gerektirmeyen, muhakemenin devamını temin eden kararların nihai vasfı bulunmadığından müstakilen temyiz edilemez; ancak asıl hükümlerle birlikte temyize konu edilebilir” Yargıtay 19. HD., E. 1992/8103, K. 1992/4477, KT. 25.9.1992, Erişim Tarihi 25 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁴² Ali Himmet Berki, “Nihai Karar Ne Demektir?,” *Adalet Dergisi* 5, (1945): 451.

⁴³ Timuçin Muşul, “Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları,” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, c. 4 (1988): 218-219.

⁴⁴ Muşul, “Medeni Usul Hukukunda,” 219.

⁴⁵ Muşul, “Medeni Usul Hukukunda,” 220.

⁴⁶ Karşlı, *Medeni Muhakeme*, 358.

⁴⁷ “Her ne kadar bir ara kararı olsa da; Mahkemece, Yargıtay'ın bozma ilamına uyulması durumunda, bozma kararı lehine olan taraf yararına usuli kazanılmış hak doğar ve Mahkeme bu karardan dönebileceği gibi bozma ilamı doğrultusunda işlem yapmak zorundadır. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda 'usulî kazanılmış hak' kavramına ilişkin açık bir hüküm bulunmamakta ise de, bu kurum, davaların uzamasını önlemek, hukuki alanda istikrar sağlamak ve kararlara karşı genel güvenin sarsılmasını önlemek amacıyla Yargıtay uygulamaları ile geliştirilmiş, öğretide kabul görmüş ve usul hukukunun vazgeçilmez

Yukarıda yer verilen açıklamalardan sonra ısrar kararının usul işlemleri arasındaki yerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Öncelikle bir karar türü olması dolayısıyla taraf usuli işlemi değil, mahkeme usul işlemi olduğunu belirtmek gerekir. İlk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi ısrar kararı vermek suretiyle bir davayı sona erdirmektedirler. O halde ısrar kararı, münferit bir ara ihtilafın çözümü için verilen mahkeme ara kararı olarak nitelendirilemez. İsrar kararının temyizi mümkün olup ara karardan farklı olarak tek başına kanun yoluna konu edilebilmektedir⁴⁸. İsrar kararının temyizi halinde temyiz sınırı, temyiz yoluna başvurabilecek kişiler ve temyiz süresi ilgili kanunun temyiz kanun yoluna ilişkin hükümlerine göre belirlenir⁴⁹. Mahkemenin ısrar kararı vermesi halinde ara kararda olduğu gibi bu karardan dönüp uyma kararı vermesi mümkün değildir⁵⁰. Başka bir deyişle ısrar kararı, mahkemenin davadan el çekmesini gerektiren nihai bir karardır⁵¹. Sonuç itibarıyla ısrar kararı; yüksek mahkemenin bozma kararı karşısında, kendi kararının doğru ve isabetli olduğu kanaatinde olan ilk derece veya istinaf mahkemesinin eski kararında ısrar edebilmesine imkan sağlayan mahkeme usul işlemlerinden biridir.

3. İsrar Müessesesinin Tarihsel Gelişimi

Bir müesseseyi anlamak için tarihi süreçteki gelişimini incelemenin faydalı olacağı muhakkaktır. İsrar kararına ilişkin günümüzdeki kanuni düzenlemeleri anlamak için de

ana ilkelerinden biri haline gelmiştir. Anlam itibarıyla, bir davada, mahkemenin ya da tarafların yapmış olduğu bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan hakkı ifade etmektedir” Yargıtay 10. HD., E. 2016/4922, K. 2016/6806, KT. 28.4.2016, Erişim Tarihi 5 Ekim, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁴⁸ “*Yerel Mahkemelerin direnme kararları da bir davayı sona erdiren (nihai) temyizi mümkün olan son kararlardan olup...*” Yargıtay HGK., E. 2011/754, K. 2012/102, KT. 29.2.2012, Erişim Tarihi 5 Ekim, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁴⁹ Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2016), 548.

⁵⁰ “*Öncelikle belirtelim ki, yerel mahkemelerin direnme kararları (H.U.M.K.md.429/II). Bir davayı sona erdiren (Niha-i) temyizi mümkün olan son kararlardandır. Direnme kararı ile mahkeme davadan elini çeker ve davayı sona erdirmiş olur. Bu aşamada yapılması zorunlu iş, gerekçeli kararı direnme doğrultusunda mahkemenin yazmasından ibarettir. Bu bakımdan direnme kararından dönme (Rücu) mümkün değildir”* Yargıtay HGK., E. 2005/517, K. 2005/595, KT. 19.10.2005, Erişim Tarihi 7 Ekim, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁵¹ Pekcantez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 519.

tarihsel süreçte ortaya çıkışı ve ısrar kararıyla ilgili geçmişteki düzenlemelere bakmak gerekmektedir.

İsrar kararı verilebilmesi için en az iki kademeli yargılama sisteminin varlığı gerekmektedir. Türk hukukunda temyiz yargılaması Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin kurulması neticesinde ortaya çıkmıştır. Temyize ilişkin düzenlemeler, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin 1 Nisan 1868 tarihli Nizam-ı Esasisinin 3. maddesi ile 14 Şubat 1870 tarihli Nizamname-i Dahilisi'nin 5., 12. ve 13. maddelerinde yer almaktadır⁵². Söz konusu düzenlemelere göre kararı bozulan mahkeme öncelikli olarak bu karara uyacak ve bozmada gösterilen esaslara uygun bir yargılama gerçekleştirdikten sonra yeni bir son karar verecektir. Bu son karar bozmaya konu olan eski karar ile aynı gerekçelere sahip olabilir. Nizamnamelerde bu son karara özel olarak “ısrar kararı” veya “direnme kararı” şeklinde bir isim verilmemiştir. Bu halde karar temyiz edilirse, temyiz mercinin vermiş olduğu karara uyma yükümlülüğü bulunmaktadır⁵³.

22 Haziran 1879 tarihine gelindiğinde Usul-ü Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu kabul edilmiştir. Usul-ü Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu'ndaki duruma bakılırsa temyiz merci kanuna aykırılık dolayısıyla bozma ve muhakeme usulü dolayısıyla bozma şeklinde iki tür bozma kararı verebilir. İkinci halde hata başta ise mahkeme tarafından yeniden bir yargılama yapılarak yeni bir son karar verilecek, hata ortada ise bu kısımdan sonrası ortadan kalkacak ve davanın kalan kısmı tamamlanarak ikinci bir son karar verilecektir⁵⁴. Mahkemenin vereceği ikinci son karar, bozulan kararındaki gerekçelere sahip olabilir. Kanuni düzenlemelerde ısrar olarak geçmiyor olmasına rağmen eski gerekçeler ile verilen ikinci son karara uygulamada “hükm-ü sabıkta ısrar” denilmektedir⁵⁵. İkinci son kararın temyiz edilmesi üzerine temyiz incelemesi Genel Kurul tarafından yapılır ve verilen karara mahkemenin uymama yetkisi bulunmamaktadır.

⁵² Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 178-179.

⁵³ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 180.

⁵⁴ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 181.

⁵⁵ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 182.

Ceza muhakemesi hukuku açısından 25 Haziran 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'ndaki düzenlemeler Usul-ü Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu'ndaki düzenlemeler gibidir. Bu kanunda da temyiz merci tarafından verilen karara uymama gibi bir yetki söz konusu değildir⁵⁶. Mahkeme mecburen karara uyar; daha sonra ne yapacağı ise bozma sebebine göre değişmektedir. Verilmesi gereken cezadan farklı bir ceza verilmişse kararı düzeltir; başka sebeplerden ötürü bozulmuşsa yeniden yargılama yapar. Yeniden yargılama yapması üzerine mahkeme yeni gerekçeler ile yeni bir karar verebilir; doktrinde “sebat hakkı” olarak adlandırılan yetkiye dayanarak yeni gerekçeler ile eski kararı ile aynı olan yeni bir son karar verebilir ya da “ısrar hakkı” olarak adlandırılan eski gerekçelerine dayanarak eski karar ile aynı hükümleri içeren yeni bir son karar verebilir⁵⁷. Sebat hakkı olarak adlandırılan yetkiye dayanılarak verilen son kararın temyiz incelemesi ilgili temyiz dairesi tarafından yapılır. İsrar hakkı olarak adlandırılan yetkiye dayanılarak verilen son karar ise temyiz incelemesi yapılması için ilgili temyiz dairesi kararı ile Genel Kurul'a gönderilmektedir. Genel Kurul daire kararının gerekçeleri ile ısrar kararını bozarsa bu karara uymak mecburidir⁵⁸.

Cumhuriyetin ilanından sonraki döneme bakacak olursak 1927 yılında kabul edilen 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu⁵⁹'nun 429. maddesi ile bozma sebebine göre farklı ihtimaller gözetilmeden, mahkemelere bozma kararı sonrası ısrar yetkisi tanınmıştır⁶⁰. Mahkeme bozma kararına kısmen veya tamamen uymayarak ısrar ederse bu kararın temyiz incelemesi Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılır. Hukuk Genel Kurulu'nun kararına uymak zorunludur⁶¹. Buna göre, bozma kararı neticesinde dosya

⁵⁶ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 182.

⁵⁷ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 183.

⁵⁸ Kunter, “Türk Muhakeme Hukukunda,” 183.

⁵⁹ “18 Haziran 1927 Tarih ve 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu,” 3 Temmuz 1927 Tarih ve 623 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi 11 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/623T.pdf>.

⁶⁰ 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Madde 429 – “(1) Mahkeme-i Temyiz, esbab-ı kanuniyeden dolayı bir ilâmı nakzeder ide davayı, hükmü veren mahkemeye veya münasip göreceği diğer bir mahkemeye gönderir.

(2) O mahkeme iki tarafı celp ve istima ettikten sonra Mahkeme-i Temyizin nakız kararına ittiba olunup olunmayacağına karar verir.”

⁶¹ 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Madde 429 – “(3) Mahkeme karar-ı sabıkta ısrar eder ise işbu karar esbab-ı zaideye istinat etse bile temyiz dava vukuunda heyet-i umumiyece Mahkeme-i

kendisine gönderilen mahkeme iki tarafı dinlemek için öncelikle bir gün tayin eder. O gün geldiğinde tarafları dinler ve daha sonra bozma kararına uyup uymayacağına karar verir⁶².

İdari yargılama hukukumuz açısından Şûrây-ı Devlet⁶³ teşkilatı ve görevleri idari yargıda kanun yolu müessesesi açısından önem arz etmektedir. 2 Nisan 1868 yürürlük tarihli Şûrây-ı Devlet Nizamname-i Esasisi ile Şûrây-ı Devlet'in görevleri, çalışma usulleri ve daire üyeleri düzenlenmiştir⁶⁴. Buna göre Şûrây-ı Devlet'in kanun ve nizamnameleri incelemek, kanun ve nizamname tasarısı hazırlamak, görev alanına ilişkin meselelerde görüş bildirmek, hükümet ve sivil şahıslar arasında çıkan uyuşmazlıkları karara bağlamak, padişahın isteği doğrultusunda veya kanunların gereği olarak devlet memurlarını soruşturmak ve yargılamak şeklinde görevlerinin bulunduğu görülmektedir⁶⁵. 6 Nisan 1869 tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizamname-i Dahilisi ile Nizamname-i Esasi'de yapılan değişiklik neticesinde Şûrâ-yı Devlet bünyesinde Muhakemat adı verilen yeni bir daire kurulmuştur⁶⁶. Söz konusu dairenin görevleri arasında “*temyiz davalarına bakmak*” olduğu görülmektedir⁶⁷. Bahsi geçen dönemde bir üst idare mahkemesi olarak tasarlanan Muhakemat Dairesi'nin temyiz incelemesi neticesinde verdiği karara yönelik alt mahkemenin ısrar yetkisine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Muhakemat Dairesi 21 Haziran 1872 tarihinde Divan-ı Ahkam-ı Adliye'ye katılmış, 12 Mart 1874 tarihine kadar bu kurumun bünyesinde görev

Temyiz daire-i hususiyesi kararının vacibü'l-ittiba olup olmadığı tetkik olunarak vacibü'l-ittiba ise hükmü veren mahkemenin kararı nakz, değilse tasdik edilir.

(4) *Heyet-i umumiyeden sadır olan karara ittiba mecburidir.*”

⁶² Necmeddin M. Berkin, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (İstanbul: Hamle Matbaası, 1969), 220; Necip Bilge ve Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1978), 669-670.

⁶³ Şûrây-ı Devlet'in kuruluşu, görev ve yetkileri ile yargılama görevinin idari yargının tarihsel süreçteki dönüşümüne olan etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ayşe Aslı Yücesoy, “ŞÛRÂ-YI DEVLET (1868-1876) COUNCIL OF STATE (1868-1876),” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 8 (2017): 187-216.

⁶⁴ Fethi Gedikli, *Şura-yı Devlet (Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla)* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 433.

⁶⁵ Onur Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2017), 158-159; Mehmet Canatar ve Yaşar Baş, “Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişim,” *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 9, c. 9 (1998): 114-115.

⁶⁶ İsmail Hakkı Görel, *Devlet Şurası* (Ankara: Yeni Matbaa, 1953), 14; Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı*, 162; Canatar ve Baş, “Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı,” 122.

⁶⁷ Gedikli, *Şura-yı Devlet*, 439; Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı*, 165; Canatar ve Baş, “Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı,” 123.

yapmış ve bu tarihten sonra tekrar Şûrâ-yı Devlet'e dahil olmuştur⁶⁸. Devam eden süreçte ısrara ilişkin düzenlemelere 23 Mart 1888 tarihinde rastlanmaktadır. Bu tarihte Şûrâ-yı Devlet tarafından temyizden görülen davaların bozulması üzerine hüküm veren dairenin kendi kararında ısrar etmesi meselesinin, Şûrâ-yı Devlet reisinin başkanlığı altında bulunan Heyet-i Temyiziye tarafından çözümleneceği kararlaştırılmıştır⁶⁹. 25 Mart 1888 tarihinde ise Şûrâ-yı Devlet mahkemeleri tarafından temyiz incelemesi neticesinde verilen karara karşı mahkemenin eski kararında ısrar etmesi halinde, bu kararın temyiz incelemesini yapma görevi Encümen-i İhtilaf'a bırakılmıştır⁷⁰. 11 Kasım 1909 tarihine gelindiğinde, Şûrâ-yı Devlet Temyiz Mahkemesi'nin kararlarına karşı daha alt düzeyde olan mahkemeler tarafından verilen ısrar niteliğini haiz kararların temyiz incelemesini yapması için yeni bir Hey'et-i Temyiziye oluşturulmuştur⁷¹.

Tarihsel süreç içerisinde Şûrâ-yı Devlet örgütlenmesi ve görevleri açısından pek çok değişikliğe uğramıştır⁷². Cumhuriyetin ilanından sonra 7 Aralık 1925 tarihinde yürürlüğe giren 669 sayılı Şûrâ-yı Devlet Kanunu⁷³ ile Şûrâ-yı Devlet'in örgütlenmesi ve görevleri yeniden ihdas edilmiştir. Ancak bu kanunda ısrar yetkisine ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Devam eden süreçte ısrar müessesine ilişkin hükümlere

⁶⁸ Canatar ve Baş, "Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı," 126.

⁶⁹ Canatar ve Baş, "Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı," 130-131.

⁷⁰ Canatar ve Baş, "Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı," 131.

⁷¹ Canatar ve Baş, "Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı," 134.

⁷² Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı*, 157.

⁷³ "23 Kasım 1925 Tarihli ve 669 Sayılı Şûrâ-yı Devlet Kanunu," *7 Aralık 1925 Tarih ve 238 Sayılı Resmi Gazete*, Erişim Tarihi 12 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/238T.pdf>.

4 Ocak 1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun⁷⁴ 401⁷⁵, 403⁷⁶ ve 406⁷⁷. maddelerinde rastlanmaktadır. Buna göre Danıştay'ın bozma kararı karşısında temyiz komisyonunun ısrar yetkisi bulunmaktadır. Temyiz komisyonu ısrar ederse dosya Danıştay Dava Daireleri Kurulu önüne gelir. Danıştay Dava Daireleri Kurulu'nun vermiş olduğu karara uymak mecburidir. Temyiz komisyonuna ısrar yetkisi veren ilgili hüküm 31 Aralık 1964 tarihli ve 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun⁷⁸ 171. maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır⁷⁹.

521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 85. maddesinde bozma kararı üzerine yapılacak işlemler düzenlenmiştir⁸⁰. Danıştay, idari yargı mercilerinin vermiş olduğunu kararlarda bozma sebeplerinden biri veya birkaçını tespit ettiği takdirde kararı bozar. Bozma kararı sonrası şartları sağlanıyorsa işin esası hakkında yeni bir karar verir. Danıştay bozma ile yetinirse, bozma esaslarına uygun bir biçimde yeniden değerlendirip yeni bir karar vermesi için kararı idari yargı mercine gönderir. Bu dönemde adli yargının aksine idari yargıda temyiz

⁷⁴ “4 Ocak 1961 Tarih ve 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu,” *10 Ocak 1961 Tarih ve 10703 Sayılı Resmi Gazete*, Erişim Tarihi 12 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10703.pdf>.

⁷⁵ 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu Madde 401 – “*İtiraz komisyonu, temyiz komisyonunun bozma kararma karşı ısrar edebilir. İsrar kararları temyiz komisyonu genel kurulunda incelenerek karara bağlanır. Temyiz komisyonu dairesi ve itiraz komisyonu, genel kurul kararına uymaya mecburdur.*

⁷⁶ 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu Madde 403 – *Temyiz Komisyonunun bozma kararlarına karşı mükelleflerle ceza sorumluları ve ilgili vergi daireleri bu kararların 402 nci madde gereğince kendilerine tebliğ edildiği tarihten başlayarak 15 gün içinde, 380 inci maddede yazılı usule göre yazılı müdafaada bulunabilirler. İtiraz komisyonları süresi içinde müdafaaları aldıktan veya bu süre müdafaasız geçtikten sonra gereken incelemeyi yaparak bozma kararma uyulmasına veya evvelki kararda ısrar edilmesine karar verir. İsrar kararları ile bozma kararlarına uyulması üzerine yapılacak İncelemeler ve verilecek kararlar ve bu kararların tebliği ve kesinleşmesi geçen maddeler hükümlerine tabidir.*”

⁷⁷ 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu Madde 406 – “(4) *Danıştay bozma kararı üzerine Temyiz Komisyonu kararında ısrar ederse ihtilâf Danıştay Dâva Daireleri Genel Kurulunca incelenip karara bağlanır. Bu karara gerek Danıştay daireleri gerekse temyiz komisyonu uymaya mecburdur.*”

⁷⁸ “24 Aralık 1964 Tarih ve 521 Sayılı Danıştay Kanunu,” *31 Aralık 1964 Tarih ve 11896 Sayılı Resmi Gazete*, Erişim Tarihi 12 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11896.pdf>.

⁷⁹ 521 Sayılı Danıştay Kanunu Madde 171 – “*Danıştay'a ait 3546, 4904,-6716, 7197, 7354, 14/7/1960 tarihli ve 20; 20/9/1960 tarihli ve 84 sayılı kanunlar ile 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 406 nci maddesinin son fıkrası ve 788 sayılı Memurin* Kanununun 50 nci maddesinin 2 nci cümlesindeki «vekil aleyhine ise Şûrayı- Devlete» ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.*”

⁸⁰ 521 Sayılı Danıştay Kanunu Madde 85 – “*Dâva Daireleri ve Dâva Daireleri Kurulu, temyiz yolu ile inceledikleri kararları bozdukları takdirde, iş, bozma kararı dairesinde kararı bozulan idari yargı mercii tarafından incelenir. Ancak, Dâva Daireleri ve Dâva Daireleri Kurulu, dâva evrakının ve lüzumu halinde getirilecek dosyanın incelenmesinden maddi vakıalar hakkında edinilen bilgi yeter görülürse veya uyumsuzluk sadece hukuki noktalara ilişkin ise, kararı bozmakla beraber işin esası hakkında da karar verirler.*”

mercinin bozma kararları karşısında idari yargı mercilerinin ısrar yetkileri bulunmamaktadır⁸¹.

1982 yılında idari yargıya ilişkin 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu olmak üzere üç temel kanun kabul edilmiştir⁸². İYUK'un 49. maddesinin 4. fıkrası,

“mahkeme bozmaya uymayarak eski kararında ısrar edebilir. İsrar kararının ilgili tarafından temyizi halinde, dava, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunca incelenir. Danıştayın İlgili dava dairesinin kararı uygun görülürse mahkemenin kararı bozulur; aksi halde onanır. Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları kararlarına uyulması zorunludur”

şeklinde düzenlenmek suretiyle idare ve vergi mahkemelerine Danıştay'ın bozma kararlarına karşı ısrar yetkisi tanınmıştır⁸³. Buna göre, Danıştay'ın bozma kararı karşısında mahkeme eski kararında ısrar edebilir. Mahkeme tarafından verilen ısrar kararının Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından incelenebilmesi için ilgilisi tarafından temyiz edilmesi gerekmektedir. İsrar kararının temyiz edilmesi üzerine Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları tarafından verilen karara uyulması zorunludur. Danıştay dava dairelerinin ilk derece

⁸¹ Uzdem Akyüz, “Temyiz Davaları ve Diğer İdari Davalardan Farklılıkları ile Sonuçları,” *İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler III*, (Ankara: Danıştay Yayınları, 1980), 82-83.

⁸² “2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu,” *20 Ocak 1982 Tarih ve 17580 Sayılı Resmi Gazete*, Erişim Tarihi 12 Ekim, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17580.pdf>.

⁸³ Kazım Yenice ve Yüksel Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü* (Ankara: Arısan Matbaacılık, 1983), 731; Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, *İdari Yargılama Usulü Kanun-Açıklama-İçtihat* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 917.

mahkemesi olarak verdiği kararların, Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından bozulması durumunda da bozma kararına uyulması zorunludur⁸⁴.

2014 yılına gelindiğinde 6545 sayılı Kanun ile İYUK'ta değişiklik yapılmış ve idari yargılama hukukunda olağan kanun yollarından biri olarak dzenlenen itiraz kanun yolu kaldırılarak ivedi yargılama usulüne tabi kararlar hariç olmak üzere istinaf kanun yolu dzenlemesi getirilmiştir. Bu sayede üç kademeli bir yargılama sistemine geçilmiştir. Söz konusu değişiklik ısrar kararına ilişkin ilgili hükümleri de etkilemiştir. Buna göre 28 Haziran 2014 tarihinden sonra verilen ve istinaf kanun yolu açık olan ve doğrudan temyiz kanun yolu öngörülmeven ilk derece idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı ancak istinaf kanun yoluna başvurulabilmektedir. İlk derece idare ve vergi mahkemelerinin ısrar yetkisi kaldırılmıştır. Bununla birlikte ikinci bölümde anlatılacağı üzere kanun değişikliği öncesi verilen kararlar açısından ilk derece idare ve vergi mahkemelerinin ısrar yetkisi devam etmektedir⁸⁵. Halihazırda ısrar yetkisi Danıştay tarafından yapılan temyiz incelemesi neticesinde verilen bozma kararına karşı bölge idare mahkemelerine tanınmıştır.

B. Yargılama Hukuku Açısından İsrar Müessesesi

İsrar kararı idari yargılama usulünde olduğu gibi medeni ve ceza yargılama usullerinde de öngörölmüş bir müessesedir. Farklı yargılama usullerinde öngörülen bu müessesenin ortak yanlarının yanında ayrılan özellikleri de söz konusudur. Bu kapsamda HMK ve CMK'da ısrar kararına ilişkin yer alan dzenlemelerin ele alınması önem arz etmektedir.

⁸⁴ Gözübüyük ve Dinçer, *İdari Yargılama Usulü*, 917.

⁸⁵ Bkz. Bölüm II.

1. Medeni Usul Hukukunda İsrar Müessesesi

Medeni usul hukukunda ısrar müessesesi HMK'nın 373. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmektedir⁸⁶. Temyiz kanun yoluna başvurulması üzerine dosyayı inceleyen ilgili Yargıtay dairesi bozma (HMK m. 371), onama (HMK m. 370/f.1) ve düzelterek onama (HMK m. 370/f.4) şeklinde üç tür karar verebilir. Yargıtay'ın bozma kararı üzerine dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi⁸⁷ veya bölge adliye mahkemesinin⁸⁸ söz konusu bozmaya uyma zorunluluğu yoktur. İlgili mahkeme bozmaya uyabileceği gibi eğer kendi kararının doğru ve isabetli olduğu kanaatindeyse bozmaya karşı direnebilir⁸⁹.

Yargıtay'ın temyizen yaptığı inceleme neticesinde verdiği bozma kararının gerekçeli olması, ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesinin bu karara karşı ısrar edip etmeyeceğini belirlemede etkin ve yol gösterici bir etmendir⁹⁰. Diğer bir ifadeyle; kararı bozulan mahkeme, gerekçeli bir şekilde yazılan bozma kararını incelediğinde kendi kararının neden bozulduğunu anlayacaktır ve bu sayede verdiği kararın doğruluğunu bozma kararının gerekçeleri doğrultusunda bir kez daha gözden geçirecektir.

⁸⁶ HMK Madde 373 – “(5) İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi kararında direnirse, bu kararın temyiz edilmesi durumunda inceleme, kararına direnilen dairece yapılır. Direnme kararı öncelikle incelenir. Daire, direnme kararını yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna gönderir.”

⁸⁷ HMK Madde 373 – “(1) Yargıtay ilgili dairesinin tamamen veya kısmen bozma kararı, başvurunun bölge adliye mahkemesi tarafından esastan reddi kararına ilişkin ise bölge adliye mahkemesi kararı kaldırılarak dosya, kararı veren ilk derece mahkemesine veya uygun görülecek diğer bir ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge adliye mahkemesine gönderilir.”

⁸⁸ HMK Madde 373 – “(2) Bölge adliye mahkemesinin düzelterek veya yeniden esas hakkında verdiği karar Yargıtayca tamamen veya kısmen bozulduğu takdirde dosya, kararı veren bölge adliye mahkemesi veya uygun görülen diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderilir.”

⁸⁹ Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, 1430; Karşlı, *Medeni Muhakeme*, 815; Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), 652; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 624; Hakan Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku Cilt III* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 2312.

⁹⁰ L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 699; Gerekçenin istinaf mahkemesinin ısrar kararı verip vermemesi noktasında belirleyici olması dolayısıyla faydalı olduğuna dair benzer yöndeki görüş için bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 619.

Yargıtay'ın temyiz incelemesi neticesinde verdiği bozma kararı kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi HMK'nın 373. maddesinin 4. fıkrası uyarınca öncelikle tarafları duruşmaya davet edip bozma kararı hakkında görüşlerini alır ve daha sonra kendisi bozma kararına karşı uyup uymayacağına karar verir⁹¹. Esas itibariyle mahkeme bozma kararına uyma veya ısrar etme noktasında bir takdir yetkisine sahiptir. Söz konusu takdir yetkisine rağmen doktrinde yer alan görüşlere ve Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamasına göre; davanın her iki tarafının bozma kararına uyulmasını talep ettiği hallerde, eğer bozma kararı kamu düzenine ilişkin ve dolayısı ile hakim in re'sen göz önünde bulundurmasını gerektiren bir sebebe dayanmıyorsa ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesinin bozma kararına uymak zorunda olduğu, eski kararında ısrar edemeyeceği kabul edilmektedir⁹².

İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi bozmaya uyarırsa, bozma kararı çerçevesinde inceleme yaparak yeni bir karar verir⁹³. Taraflar mahkemenin vermiş olduğu bu yeni karara karşı da temyiz yoluna başvurabilir. Belirtmek gerekir ki; bozmaya uyma kararı davaya bakan ilk derece mahkemesi tarafından verilmişse bu karara karşı istinaf kanun yoluna değil, HMK m.373/f.5 uyarınca doğrudan temyiz kanun yoluna

⁹¹ HMK MADDE 373 – “(3) Bölge adliye mahkemesi, 344 üncü madde uyarınca peşin alınmış olan gideri kullanmak suretiyle, kendiliğinden tarafları duruşmaya davet edip dinledikten sonra Yargıtayın bozma kararına uyulup uyulmayacağına karar verir.”

⁹² Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, 652; Karlı, *Medeni Muhakeme*, 815; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 700. “1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesi hükmüne göre, Yargıtay bozma kararı üzerine Mahkeme tarafları duruşmaya davet edip dinledikten sonra, bozma ilamına uyulup uyulmayacağına karar verir. Kural olarak, Mahkeme, bozmaya uymak ya da bu karara karşı direnme kararı vermek konusunda tarafların istekleri ile bağlı olmayıp, serbest takdir yetkisine sahiptir. Ancak bu genel kurala aykırı olmak üzere, çekişmeli yargıda eğer bozma kararına karşı diyecekleri sorulan tarafların bozma kararına uyulmasını istemeleri, bozma nedenleri bakımından bozma kararına uyulmasını isteyen tarafı bağlayabilecek ve davayı karşı taraf yararına sona erdirebilecek bir nitelik taşıyorsa böyle bir durumda hâkimin artık direnme kararı vermesi olanağı bulunduğu söz edilemez. Bir başka söyleyişle, bozma nedenlerinin kamu düzenine ilişkin ve dolayısı ile hâkimin kendiliğinden (resen) göz önünde bulundurması gereken sebeplerden olmaması halinde taraflar veya vekilleri, bozma kararına uyulmasını istemişlerse, artık mahkeme önceki kararında direnemez” Yargıtay HGK., E. 2013/2078, K. 2015/1084, KT. 25.3.2015, Erişim Tarihi 7 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde kararlar için bkz. Yargıtay HGK., E. 2008/271, K. 2008/272, KT. 26.03.2008; Yargıtay HGK., E. 2013/556, K. 2014/40, KT. 22.1.2014; Yargıtay HGK., E. 2005/572, K. 2005/551, KT. 28.9.2005; Yargıtay HGK., E. 2010/81, K. 2010/118, KT. 3.3.2010; Yargıtay HGK., E. 2018/75, K. 2020/284, KT. 10.3.2020.

⁹³ Karlı, *Medeni Muhakeme*, 814.

başvurulmalıdır⁹⁴. İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi Yargıtay'ın bozma kararına karşı ısrar kararı vermesi halinde davadan elini çeker. İsrar kararı uyuşmazlığı sona erdiren nihai bir karardır. Diğer nihai kararlarda olduğu gibi ısrar kararına karşı da temyiz yoluna başvurulması mümkündür⁹⁵. İlk kararı temyiz etmeyen tarafın ısrar kararını temyiz etmekte hukuki yararı bulunmadığından sadece ilk kararı temyiz etmiş ve karar lehine bozulmuş olan taraf ısrar kararını temyiz edebilir⁹⁶. Eğer ısrar kararına karşı temyiz yoluna başvurulmazsa ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi tarafından verilen karar kesinleşir. İsrar kararına karşı temyiz yoluna başvurulması halinde dosya HMK'nın 373. maddesinin 5. fıkrası uyarınca öncelikle bozma kararını veren ilgili Yargıtay dairesine gönderilir. Daire ısrar kararını yerinde bulursa vermiş olduğu bozma kararını düzeltir. Aksi takdirde dosyayı karar vermek üzere Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na gönderir.

İsrar kararı iki bölümden oluşur. İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi birinci bölümde eski kararında neden ısrar ettiğinin gerekçesini yazar, ikinci bölümde ise eski kararını tekrar eder⁹⁷. İlk derece mahkemesinin veya bölge adliye mahkemesinin ısrar kararını yazarken gerekçesini genişleterek eski kararını güçlendirebilmesi mümkündür, ancak gerekçesini değiştirmemelidir⁹⁸. Eski kararın aynen tekrar edilmesi,

⁹⁴ HMK MADDE 373 – “(4) Yargıtayın bozma kararı üzerine ilk derece mahkemesince bozmaya uygun olarak karar verildiği takdirde, bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.”

⁹⁵ Karşlı, Medeni Muhakeme, 816.

⁹⁶ “Bilindiği üzere, hukuki yarar dava şartı olduğu kadar, temyiz istemi için de aranan bir şarttır. Yerel Mahkemece hakkında direnme kararı verilen ilk hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmemiştir. Bu nedenle ilk kararda hüküm altına alınan alacakların müştereken ve müteselsilen davalılardan tahsiline karar verilmeyerek, davalılardan alınmasına şeklinde karar verilmesi davalı Belediye başkanlığı lehine usulü kazanılmış hak oluşturmaktadır. Bu durumda ilk kararı temyiz etmeyen davacı vekilinin direnme kararını temyizde hukuki yararı bulunmadığı gibi aksinin kabulü davalı Çankaya Belediye Başkanlığı lehine oluşan usulü kazanılmış hakkı da ihlal edecektir. Bu nedenle davacı vekilinin, direnme kararını temyiz etmeye hakkı bulunmadığından temyiz istemi reddedilmelidir” Yargıtay HGK., E. 2013/1995, K. 2015/1075, KT. 25.3.2015, Erişim Tarihi 17 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr.

⁹⁷ Kuru, Medeni Usul Hukuku, 548.

⁹⁸ Kuru, Medeni Usul Hukuku El Kitabı, 1430; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, Medeni Usul Hukuku, 556; Pekcanitez, Medeni Usul Hukuku, 2313. “Bilindiği üzere; direnme kararının varlığından söz edilebilmesi için, mahkemece bozmadan esinlenerek yeni herhangi bir delil toplamadan önceki deliller çerçevesinde karar vermeli; gerekçesini önceki kararına göre genişletebilirse de değiştirmemelidir (6217 sayılı Kanununun 30. maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenen 'Geçici madde 3' atfıyla uygulanmakta olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 429. maddesi).

başka bir deyişle sadece “*eski kararda direniyorum*” şeklinde yazılan bir karar ısrar kararı olarak nitelendirilemez. Dolayısıyla bu kararın temyizi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’na değil, bozma kararını veren ilgili özel daireye aittir⁹⁹.

İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi ısrar kararı vermiş olmakla birlikte eylem itibarıyla bozma kararı doğrultusunda hareket etmişse eylemli uyma söz konusu olacaktır. Bu durumda ilk derece mahkemesinin veya bölge adliye mahkemesinin kararı ısrar kararı olarak değil; bozmaya uyma kararı olarak değerlendirilir ve bu karara karşı temyiz başvurusu yapılması halinde temyiz incelemesi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından değil, bozma kararını veren ilgili özel daire tarafından yapılır¹⁰⁰.

Yargıtay’ın bozma kararının tamamına uyan ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi, sonradan bu karardan vazgeçerek kararın bir kısmında ısrar kararı veremez¹⁰¹. Benzer şekilde ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi ısrar

Eş söyleyişle; mahkemenin yeni bir delile dayanarak veya bozmadan esinlenerek araştırma yaparak veya gerekçesini değiştirerek veya daha önce üzerinde durmadığı bir hususu bozmada işaret olunan şekilde değerlendirerek karar vermiş olması halinde, direnme kararının varlığından söz edilemez” Yargıtay HGK., E. 2013/1729, K. 2015/1050, KT. 18.3.2015, Erişim Tarihi 17 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK., E. 2013/1681, K. 2015/1087, KT. 25.3.2015.

⁹⁹ Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 702.

¹⁰⁰ Karşlı, *Medeni Muhakeme*, 816.

¹⁰¹ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), 517. “Mahkemenin ilk kararının Özel Dairece bozulmasından sonra yapılan yargılamanın 20.03.2012 tarihli celsesinde verilen ara kararı ile bozma ilamına uyulmasına karar verilmiş, ancak 02.03.2012 gün ve 2012/90-348 sayılı karar ile eski kararda direnilmesi yönünde hüküm kurulmuştur. Burada usul hukuku ile ilgili ortaya çıkan sorun; tarafların beyanları alındıktan sonra mahkemece bozmanın usul ve yasaya uygun bulunduğu belirtilerek bozmaya uyulmasına ilişkin ara kararı oluşturulmasına karşın, bu hukuki sonucun tam aksine bir karar verilmesinin hukuken mümkün olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Öncelikle belirtelim ki, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 429/2 (6100 sayılı HMK.nun 363/2) maddesinde bozma sonrası mahkemece yapılacak işlemler açıklanmıştır. Buna göre; mahkeme, kendiliğinden tarafları duruşmaya davet edip, dinledikten sonra Yargıtay’ın bozma kararına uyulup uyulmayacağına karar verecektir. Mahkemece, tarafların beyanlarının alınıp bozmaya uyulmasına karar verildikten sonra yapılacak iş; bozma gereklerinin yerine getirilmesi olmalıdır. Zira, mahkemece bozmaya uyulması yönünde oluşturulan karar bozma lehine olan taraf yararına usulü kazanılmış hakkın gerçekleşmesine neden olur. (...) Yargıtay bozma kararı üzerine yerel mahkemenin bu karara uyması ile davacı yararına usulü kazanılmış hak oluşmuştur. Burada usulü kazanılmış hakkın gerçekleşmesine engel olacak istisnai bir durumda bulunmadığına göre, artık önceki kararda direnilmesi usulen olanaklı değildir” Yargıtay HGK., E. 2012/1613, K. 2013/437, KT. 3.4.2013, Erişim Tarihi 17 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr.

kararı verdiği takdirde sonradan bu karar ile bağlıdır, sonradan bu kararından dönüp uyma kararı veremez¹⁰². İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi Yargıtay özel dairesinin kararının bir kısmına uyup diğer kısmına uymayabilir. Bu durumda bozma kararının hangi kısmına uyduğunu ve hangi kısmına karşı ısrar ettiğini açıkça belirtmesi gerekir¹⁰³.

Mahkeme ısrar kararını verirken bozma kararına uymama nedenlerini, hangi gerekçeler ile eski kararında ısrar ettiğini ortaya koymalıdır¹⁰⁴. Bu husus ilgili Yargıtay dairesinin yapacağı temyiz incelemesi açısından önem arz etmektedir. Zira ilgili Yargıtay dairesinin vermiş olduğu bozma kararına neden uyulmadığını ve hangi gerekçeler ile direnildiğini görmesi daha isabetli ve tatmin edici kararlar vermesini sağlayacaktır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılan temyiz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir. Kurul ısrar kararını yerinde bulursa kararı onar. Böylece ısrar kararı kesinleşmiş olur¹⁰⁵. Kurul ısrar kararını yerinde bulmazsa kararı bozar. Bu karara karşı ilk derece mahkemesinin veya bölge adliye mahkemesinin tekrar ısrar kararı vermesi HMK'nın 373. maddesinin 7. fıkrası uyarınca mümkün değildir¹⁰⁶.

¹⁰² Karslı, *Medeni Muhakeme*, 815.

¹⁰³ Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış*, 518. “Mahkemece düzenlenecek kısa ve gerekçeli kararlara ilişkin hüküm fıkralarında, Özel Daire bozma ilamına hangi açılardan uyulup hangi açılardan uyulmadığının hüküm fıkrasını oluşturacak kalemler yönünden tek tek ve anlaşılır biçimde kaleme alınması, varsa hükmedilen miktarların doğru ve çelişki oluşturmayacak biçimde ortaya konulması; kararın gerekçe bölümünde de bunların nedenlerinin ne olduğu ve bozmanın niçin yerinde bulunmadığı ve dolayısıyla mahkemenin bozulan önceki kararının hangi yönleriyle hukuka uygun olduğunun açıklanması, kararın yargısal denetimi açısından aranan ön koşullardır. Nihayet, direnme kararları yapıları gereği, Kanunun hukuka uygunluk denetimi yapmakla görevli kıldığı Yargıtay dairesinin denetimi sonucunda hukuka aykırı bularak, gerekçesini açıklamak suretiyle bozduğu bir yerel mahkeme kararının aslında hukuka uygun bulunduğuna, dolayısıyla bozmanın yerinde olmadığına ilişkin iddiaları içerdiklerinden, o iddiayı yasal ve mantıksal gerekçeleriyle birlikte ortaya koymak zorunda olduğu gibi, direnilen ve uyulan kısımları da kalem kalem net ve birbirine uygun bir biçimde barındırmalıdır” Yargıtay HGK., E. 2014/1037, K. 2015/887, KT. 4.3.2015, Erişim Tarihi 17 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK., E. 2012/169, K. 2012/398, KT. 15.6.2012; Yargıtay HGK., E. 2008/15-278, K. 2008/254, KT. 21.10.2009.

¹⁰⁴ Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 701.

¹⁰⁵ Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, 1433.

¹⁰⁶ Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, 1434; Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış*, 518; Atalı, Ermenek ve Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, 556; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 209.

2. Ceza Muhakemesi Hukukunda Israr Müessesesi

Ceza muhakemesi hukukunda ısrar müessesesi CMK'nın 307. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmektedir¹⁰⁷. İlgilisi tarafından temyiz kanun yoluna başvurulması üzerine dosyayı inceleyen ilgili Yargıtay dairesi bozma (CMK m. 302/f.2), esastan ret (CMK m. 302/f.1), düzelterek onama (CMK m. 303) ve düşme kararı şeklinde dört tür karar verebilir. Yargıtay temyiz edilen hükmü hukuka aykırı görürse bozma kararı verir. Yargıtay'ın CMK'nın 302. maddesinin 1. fıkrası veya 303'üncü maddesi uyarınca karar vermesi halinde dosya ilk derece mahkemesine gönderilir¹⁰⁸. Yargıtay'ın CMK'nın 303. maddesinde belirtilen haller dışında kararı bozması halinde ise dosya yeniden incelenmesi ve karar verilmesi için hükmü bozulan bölge adliye mahkemesine ya da başka bir bölge adliye mahkemesine gönderilir¹⁰⁹.

Bozma kararı kendisine gönderilen mahkemenin yapacağı işlemler CMK'nın 307. maddesinde düzenlenmektedir¹¹⁰. Buna göre mahkemenin öncelikle ilgilileri duruşmaya

¹⁰⁷ CMK Madde 307 – “(4) Yargıtaydan verilen bozma kararına bölge adliye veya ilk derece mahkemesinin direnme hakkı vardır. (Değişik ikinci cümle: 24/11/2016-6763/36 md.) Direnme kararları, kararına direnilen daireye gönderilir. (Ek iki cümle: 24/11/2016-6763/36 md.) Daire, mümkün olan en kısa sürede direnme kararını inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir. Direnme üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara karşı direnilemez.”

¹⁰⁸ CMK Madde 304 – “(1) (Değişik:20/2/2019-7165/8 md.) Yargıtayca 302nci maddenin birinci fıkrası veya 303 üncü madde uyarınca verilen kararlara ilişkin dosya ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği ise bölge adliye mahkemesine gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.”

¹⁰⁹ CMK Madde 304 – “(2) Yargıtay, dosyayı 303 üncü maddede belirtilenlerin dışında kalan hâllerde yeniden incelenmek ve hüküm verilmek üzere hükmü bozulan bölge adliye mahkemesine veya diğer bir bölge adliye mahkemesine gönderir”. CMK'nın 304. maddesi Yargıtay'a isterse dosyayı hükmü bozulan mahkeme ile aynı derecede olan başka bir mahkemeye gönderme seçeneği sunmaktadır. Bozma kararı ile ilk hüküm geçerliliğini yitirmektedir. Dolayısıyla yeniden hüküm tesis edilmesi gerektiğinden hareketle dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesinde bir mahsur olmadığı yönünde bkz. Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 948; Bozma kararı sonrası dosya kendisine gönderilen mahkemenin esas mahkemeden başka bir mahkeme olabilmesinin, tarafsız bir makamın davaya bakacak olması açısından isabetli olduğu yönündeki benzer görüş için bkz. Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 974.

¹¹⁰ CMK Madde 307 – “ (1) Yargıtaydan verilen bozma kararı üzerine davaya yeniden bakacak bölge adliye veya ilk derece mahkemesi, ilgililere bozmaya karşı diyeceklerini sorar.

(2) Sanık, müdafii, katılan ve vekilinin dosyada varolan adreslerine de davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri nedeniyle bozmaya karşı beyanları saptanmamış olsa da duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilir. Ancak, sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise, her hâlde dinlenmesi gerekir.”

davet edip bozmaya karşı ne diyeceklerini sorması gerekmektedir. Hatta hükmün sanığın aleyhine bozulduğu hallerde, “*ancak, sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise, her hâlde dinlenmesi gerekir*” hükmü uyarınca sanık muhakkak duruşmada bulundurulmalıdır. Aksi halde verilen karar hukuka aykırı olacaktır¹¹¹.

Bozma kararı kendisine gönderilen mahkeme bozma kararına uyup uymamakta serbesttir. Hakimlerin bağımsızlığının doğal bir sonucu olarak mahkeme, Yargıtay’ın vermiş olduğu hukuka aykırılık kararına katılmama yetkisine sahiptir¹¹². Esasında bozma kararına karşı ısrar etme istisnai bir yetkidir, kural bozma kararına uymadır¹¹³. Doktrinde kimi görüşler kararı bozulan mahkemenin “*yüksek mahkemenin vermiş olduğu karara uymayıp direniyorum*” deme yetkisine sahip olmasını eleştirmektedir. Buna göre bozma kararı sonrası dosya kendisine gönderilen mahkemenin işin başında “*bozma kararına uymuyorum*” demesi, yüksek mahkemenin bozma kararının varlığını alt derece mahkemesinin ısrar etmemesi şartına bağlamaktadır. Bu durum yüksek mahkeme kararlarının kesinliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır¹¹⁴.

¹¹¹ Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 784. “*Yerel mahkemece aleyhe bozmadan sonra sanığa bozma kararı ile birlikte duruşma günü davetiyesinin mernis adresine tebliğe çıkartıldığı ve SMS ile bilgi iletildiği, tebliğatin ‘sanığın adreste tanınmadığı, komşusu ...un beyanı ile anlaşıldığı, kapısına 2 nolu haber kağıdı bırakılarak mahalle muhtarına haber verildi’ şerhiyle tebliğ edilmesi üzerine, sanıktan aleyhe bozmaya karşı diyecekleri sorulmadan önceki hükümde direnilmesine karar verildiği anlaşılmaktadır. 1412 sayılı CMUK’nun 5320 sayılı Kanununun 8. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 326/2. maddesine göre, hükmün aleyhe bozulması halinde davaya yeniden bakacak mahkemece, sanıktan bozmaya karşı diyeceğinin sorulması zorunlu olup müdafinin dinlenilmesi ile de yetinilemez. Aynı kurala 5271 sayılı CMK’nun 307/2. maddesinde de yer verilmiş olup anılan bu kanun hükümleri uyarınca sanığa, bozmada belirtilen ve aleyhinde sonuç doğurabilecek olan hususlarda beyanda bulunma, kendisini savunma ve bu konudaki delillerini sunma imkânı tanınmalıdır. Bu düzenleme, savunma hakkının sınırlanamayacağı ilkesine dayandığından, uyulmasında zorunluluk bulunan emredici kurallardandır. Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün, aleyhe olan bozmaya karşı sanığın beyanı alınmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması isabetsizliğinden sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir*” Yargıtay CGK., E. 2014/511, K. 2015/373, KT. 3.11.2015, Erişim Tarihi 20 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. Yargıtay CGK., E. 2005/54, K. 2005/156, KT. 6.12.2005; Yargıtay CGK., E. 2004/135, K. 2004/161, KT. 6.7.2004; Yargıtay CGK., E. 2018/467, K. 2021/331, KT. 1.7.2021; Yargıtay CGK., E. 2017/518, K. 2017/559, KT. 19.12.2017.

¹¹² Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 948.

¹¹³ Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 974.

¹¹⁴ Doktrinde yer alan bir görüşe göre bozma kararı üzerine bölge adliye mahkemesi tarafından verilen ısrar kararı kabul edilebilir bir düzenleme olmamakla birlikte anlaşılabilir bir düzenlemedir. Bununla birlikte, ilk derece mahkemesinin bozma kararı sonrası ısrar yetkisine sahip olmasını anlamak mümkün değildir. Zira ilk derece mahkemesine istinaf aşamasında ısrar yetkisi verilmemiş, istinaf merci tarafından ilk derece mahkemesinin hükmü kaldırılmış ve yeni bir hüküm kurulmuştur yani ortada

Yargıtay'ın vermiş olduğu bozma kararı neticesinde hüküm tamamen ortadan kalkacağı için dosya kendisine gönderilen mahkeme, CMK'nın hüküm gerekçesinde ve fıkrasında bulunması gereken hususların düzenlendiği ilgili maddelerine uygun bir biçimde yeni bir karar vermesi gerekmektedir. Aksi, mutlak hukuka aykırılık oluşturacaktır¹¹⁵.

Bozmadan sonra dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi muhakeme kurallarını ve maddi ceza hukukuna ilişkin kuralları doğru bir biçimde uyguladığı kanaatinde ise ilk kararının ve gerekçesinin doğru olduğunu ifade eden ısrar kararı verir¹¹⁶. İsrar kararının hüküm fıkrası yukarıda değinildiği üzere kanuna uygun olarak gerekçeli bir biçimde verilmelidir. İsrar kararı yeni bir karar olduğundan bu karara karşı temyiz yolu açıktır. Hükmü temyiz edebilen kimseler ısrar kararını da temyiz edebilirler¹¹⁷.

İsrar kararının varlığından söz edebilmek için mahkemenin ilk kararında ısrar etmesi gerekmektedir. Bozma kararı sonrası dosya kendisine gönderilen mahkemenin açıkça bir uyma kararı vermemekle birlikte bozma kararı doğrultusunda araştırma, inceleme, tartışma yapıp yeni delillere dayanarak farklı ve değişik gerekçeler ile eski kararda direnildiği yönünde hüküm kurması halinde eylemli uyma gündeme gelir. Yargıtay'ın eylemli uyma olarak nitelendirdiği bu durumlarda gerçekte bir ısrar kararı bulunmamaktadır. Yargıtay bu gibi durumlarda verilen kararın ısrar kararı niteliği taşımadığından hareketle temyiz incelemesinin ilgili ceza dairesi tarafından yapılması

direnilecek bir ilk derece mahkemesi hükmü bulunmamaktadır. İlk derece mahkemesine ısrar yetkisi verilmesi ancak Yargıtayın bölge adliye mahkemesi kararını kesin hukuka aykırılık nedeniyle bozması halinde söz konusu olmalıdır. İlk derece mahkemesinin Yargıtay'ın bozma kararı doğrultusunda işlem yapması gerekmektedir. Bozma kararı sonrasında uyma kararı verilmesi kural, ısrar kararı verilmesi istisnadır dolayısıyla ısrar müessesesi kaldırılmalıdır; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 961-962.

¹¹⁵ Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi*, 788.

¹¹⁶ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 950.

¹¹⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi*, 961.

gerektiği kanaatindedir¹¹⁸. Zira ilk kararda yer almayan ve ilgili ceza dairesi tarafından incelenmeyen yeni hususlar gündeme gelmektedir. Dolayısıyla eylemli uyma kararının temyizi halinde inceleme ilgili ceza dairesi tarafından yapılmalıdır¹¹⁹.

Israr kararına karşı taraflar temyiz yoluna başvurlarsa, mahkeme kararı ile dosya CMK'nın 307. maddesinin 4. fıkrası uyarınca Yargıtay'ın bozma kararını veren özel dairesine gönderilir. İlgili daire ısrar kararını yerinde görürse kendi kararını düzeltir, yerinde görmez ise dosyayı karar vermesi için Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir. Yargıtay özel dairesinin vermiş olduğu bozma kararına kısmen uyulup kısmen ısrar edilmesi halinde, uyulan kısma yönelik temyiz incelemesi ilgili Yargıtay özel dairesi tarafından, ısrar edilen kısma yönelik temyiz incelemesi ise Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından yapılacaktır¹²⁰. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun ısrar kararı veren mahkeme ile bozma kararı veren ceza dairesinin görüşlerinden herhangi birine uyma mecburiyeti yoktur¹²¹. Başka bir deyişle Yargıtay Ceza Genel Kurulu özel dairesinin kararında gösterilen bozma sebeplerinden farklı bir sebebe dayanarak ısrar kararını bozabileceği gibi ısrar kararında yer alan sebeplerden farklı bir sebebe dayanarak bozma kararına karşı ısrar kararını onayabilir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu başvuruyu esastan reddederse ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesinin bozulmuş olan ve ısrar kararına konu edilen kararı kesinleşir. İsrar kararı üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından

¹¹⁸ Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi*, 788; Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 949.

¹¹⁹ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 949. Örnek kararlar için bkz. Yargıtay CGK., E. 2008/4-26, K. 2008/81, KT. 15.4.2008; Yargıtay CGK., E. 2008/9-271, K. 2008/92, KT. 31.3.2009; Yargıtay CGK., E. 1995/338, K. 1995/370, KT. 12.12.1995; Yargıtay CGK., E. 2015/491, K. 2016/71, KT. 16.2.2016; Yargıtay CGK., E. 2011/125, K. 2011/154, KT. 5.7.2011.

¹²⁰ “Birden fazla bozma nedeninin bir kısmı yönünden uyma, bir bölümü yönünden ısrar kararı verildiğinde, direnilen kısım itibarıyla Ceza Genel Kurulunda, bozmaya uyulan kısımlar bakımından ise ilgili dairede inceleme yapılması genel prensiptir. İlk incelemeyi kimin yapacağı hususu ise bozma nedenlerine ve özelliklerine göre çözümlenmelidir. Temyiz incelemesi sırasında öncelikle, usulüne uygun bir yargılama icra edilip edilmediğinin denetlenmesi, ardından da davanın esasının çözümlenmesi yolundaki ilke, bozmaya kısmen uyma kısmen direnme suretiyle kurulan hükümlerin temyiz incelemesinde de geçerlidir. Bu durumda, yargılama usulüne ilişkin bozma nedenine uyularak hüküm kurulmuşsa, temyiz incelemesinin öncelikle Özel Dairesince yapılması, yeni uygulamanın yargılama yöntemine uygunluğu ve yerindeligi ile bozma gereğinin yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi, daha sonra işin esasının Ceza Genel Kurulunca incelenip direnme yönünden bir karar verilmesi gerekir” Yargıtay CGK., E. 2013/229, K. 2013/259, KT. 21.5.2013, Erişim Tarihi 25 Kasım, 2021, www.lexpera.com.tr.

¹²¹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi*, 962.

verilen karara karşı ısrar yetkisi bulunmamaktadır¹²². Bu sayede hüküm bir noktada kesinleşmektedir.

3. İdari Yargılama Hukukunda İsrar Müessesesinin Medeni Usul Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku ile Karşılaştırılması

İsrar kararının idari yargılama hukukundaki görünümü ve özellikli hususları ikinci bölümde ele alınacağından¹²³ bu kısımda İYUK'ta yer alan düzenlemeler HMK ve CMK'da yer alan düzenlemeler ile karşılaştırılacak ve bu bağlamda idari yargıda ısrar müessesesine ilişkin genel bilgilere yer verilecektir.

İdari yargılama hukukunda ısrar müessesesi İYUK'un 50. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmektedir¹²⁴. İlgili fıkra da temyiz incelemesi sonucu Danıştay tarafından verilen bozma kararına karşı, kararı bozulan bölge idare mahkemesine ısrar yetkisi tanınmıştır. Temyiz incelemesi neticesinde Danıştay tarafından verilen karar dosyayla birlikte bölge idare mahkemesine gönderilir¹²⁵. Dosya kendisine gönderilen bölge idare mahkemesi, temyiz merci tarafından bir bozma kararı verilmişse İYUK'un 50. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bu kararı öncelikle inceler ve varsa gerekli tahkik işlemlerini tamamlayarak yeniden bir karar verir. Mahkeme Danıştay tarafından verilen bozma kararına uyabileceği gibi ısrar da edebilir. HMK ve CMK'da yer alan düzenlemelerden farklı olarak temyiz merci tarafından verilen bozma kararı dosyayla birlikte sadece bölge idare mahkemesine gönderilmektedir. Oysa, HMK'nın 373. maddesinin 1 ile 2. fıkraları ve CMK'nın 304. maddesinin 1 ile 2. fıkraları uyarınca temyiz merci tarafından verilen bozma kararı, ilgili

¹²² Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 975; Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi*, 785; Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi*, 950; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi*, 962.

¹²³ Bkz. *infra*, bölüm II.

¹²⁴ İYUK Madde 50 – “(3) Bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir.”

¹²⁵ İYUK Madde 50 – “(1) Temyiz incelemesi sonucunda verilen karar, dosyayla birlikte kararı veren mercie gönderilir. (Ek cümle: 20/7/2017-7035/7 md.) Ancak Danıştay ilgili dairesinin onamaya ilişkin kararları, dosyayla birlikte kararı veren ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge idare mahkemesine gönderilir. Bu kararlar, dosyanın geldiği tarihten itibaren yedi gün içinde taraflara tebliğe çıkarılır.”

fıkralarda belirtilen hallerde ilk derece mahkemesine veya bölge adliye mahkemesine ya da başka bir bölge adliye mahkemesine gönderilmektedir.

Danıştay'ın bozma kararı sonrası dosya kendisine gönderilen mahkeme kendi kararının isabetli olduğu kanaatinde ise bozma kararına uymaz ve ısrar kararı verir¹²⁶. İYUK'ta hakimın ısrar kararı verirken uyması gereken usuli bir düzenleme yer almamaktadır¹²⁷. Oysa HMK ve CMK'nın ısrar müessesesini düzenleyen hükümlerine bakıldığında bozma kararı kendisine gönderilen mahkemeye izlemesi gereken bir usuli yol gösterilmiştir. Yargıtay'ın temyiz incelemesi neticesinde verdiği bozma kararı kendisine gönderilen mahkeme öncelikle kendiliğinden tarafları duruşmaya davet eder ve tarafların bozma kararı karşısında görüşlerini alır, daha sonra ise bozma kararına uyup uymayacağına karar verir¹²⁸. Medeni usul hukukunda taraflardan her ikisinin de bozmaya uyma talep etmesi halinde bu karara uyulması gerektiği istikrar kazanmıştır. İdari yargılama hukuku açısından ise doktrindeki bir görüşe göre, tarafların her ikisinin bozmaya uyma talep etmesi halinde kamu düzenine ilişkin bir sorun mevcut değilse alt derece mahkemesi ısrar etmemeli ve bozmaya uymalıdır¹²⁹. Kanaatimizce doktrinde yer alan bu görüş hem uyma kararının hukuki niteliği hem de idari yargılama hukukunun amacı ile bağdaşmamaktadır. Bozma kararına karşı uyma kararı verip vermeme yetkisi mahkemelere tanınmıştır. Bu noktada mahkemenin tarafların talebi ile bağlı olması bir mahkeme usuli işlemi olan uyma kararının niteliğine uygun düşmemektedir. Diğer taraftan idari yargıç, yargılama faaliyetini yürütürken hem taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözmekte hem de idari işlemin hukuka uygun olup olmadığını denetlemektedir. Bir idari işlemin hukuka uygun veya aykırı olduğuna ilişkin verilen kararın temyiz merci tarafından bozulması halinde, kararı veren mahkemenin tarafların uyma talepleri doğrultusunda hareket ederek bozmaya uyma kararı vermesi hukuka aykırı bir idari işlemin hukuk düzeninde varlığını devam

¹²⁶ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), 754; Turgut Tan, *İdare Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2019), 1218; Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 818; Turan Yıldırım ve Gül Fiş Üstün, *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 714.

¹²⁷ İYUK'ta ısrar müessesesinin usulü meselesi çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenecektir. Bkz. *infra*, bölüm III, A.

¹²⁸ Bkz. *supra*, bölüm I, B-1 ve B-2.

¹²⁹ Yenice ve Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu*, 731.

ettirmesine veya hukuka uygun bir idari işlemin bozma kararı dolayısıyla ortadan kalkmasına neden olacaktır. Böyle bir kabulün idari yargılama hukukunun amacına ters düştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Bölge idare mahkemesinin vermiş olduğu ısrar kararı yeni bir karar olduğundan aleyhine ısrar edilmiş olan tarafça temyiz edilebilir¹³⁰. İsrar kararının temyizi üzerine, temyiz incelemesi konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca yapılır ve karara bağlanır. HMK ve CMK'da yer alan düzenlemelere göre ise, İYUK'tan farklı olarak ısrar kararı temyizen incelenmesi için doğrudan Yargıtay Hukuk veya Ceza Genel Kurulu'na gönderilmemektedir. İsrar kararı öncelikle bozma kararını veren ilgili Yargıtay dairesine gönderilmektedir. Eğer daire ısrar kararını haklı görürse vermiş olduğu bozma kararını düzeltir; aksi halde dosyayı karar vermesi için genel kurula gönderir. Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarınca ısrar kararının temyiz incelemesi neticesinde verilen karara karşı yeniden ısrar kararı verilemez¹³¹.

C. İsrar Kararının İşlevi

Yargılamanın adil ve hakkaniyete uygun bir biçimde gerçekleşmesi için yargılama hukukumuzda çeşitli usul hukuku müesseselerine başvurulmaktadır. İsrar kararı bu amaca hizmet eden söz konusu usul hukuku müesseselerinden birisidir. İsrar kararı kendi kararının doğru ve isabetli olduğuna inanan ilk derece veya istinaf mahkemesinin, temyiz merci tarafından verilen bozma kararına uymayıp eski kararında ısrar edebilmesini sağlayan bir işleve sahiptir. İsrar kararının işlevi ve bu işlevin bir sonucu olarak gerekliliği

¹³⁰ Çağlayan, *İdari Yargılama*, 818; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1491; Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 86.

¹³¹ İYUK Madde 50 – “(5) Bölge idare mahkemesi, bozmaya uymayarak kararında ısrar ederse, ısrar kararının temyizi hâlinde, talep, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca incelenir ve karara bağlanır. Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Kurulları kararlarına uyulması zorunludur.”

usul hukukçuları tarafından doktrinde tartışma konusu edilmiştir. Doktrinde bazı görüşler tarafından ısrar müessesesinin faydasız bir işleve sahip olduğu ileri sürülmektedir¹³².

Kuru'ya göre, başka hukuk sistemlerinde emsali olmayan Yargıtay dairelerinin bozma derece mahkemelerinin uymama yetkisinin bulunması Yargıtay'ın adli yargıdaki en yüksek mahkeme olması mantığına ters düşmesinin yanı sıra yüksek mahkemenin iş yükünü arttırmakta ve davaların uzamasına sebep olmaktadır¹³³. Yazar istinaf mahkemelerinin kurulmasıyla birlikte ısrar müessesesinin davaların sonuçlandırılmasını daha da fazla uzatacağı gerekçesiyle kaldırılmasının zorunluluk arz edeceği veya tamamen kaldırılmasa dahi yargılamanın makul bir sürede tamamlanması için hiç değilse belli bir miktarla sınırlandırılması gerektiği kanaatindedir¹³⁴.

Pekcanitez'e göre, kanun yolu derecesi arttıkça dosya daha tecrübeli ve uzman hakimler tarafından incelendiğinden bu aşamada verilen kararların hatalı olma ihtimalini kabul etmek kanun yolu mantığına uymadığı gibi işin amacına da aykırıdır¹³⁵. Yazar bilhassa istinaf kanun yolunun olduğu yargılama sistemlerinde, dosya iki aşamalı denetimden geçtikten sonra dahi Yargıtay dairesi tarafından hatalı karar verileceğini düşünmenin hukuka olan güveni sarsacağı gerekçesiyle farklı ülkelerde pek yaygın olmayan ısrar müessesesinin kaldırılması veya sınırlı hallerde geçerli kabul edilmesi gerektiğini kabul etmektedir¹³⁶.

Benzer şekilde Atalı'ya göre, ilk derece mahkemesi kararının iki ayrı derecede denetlendikten sonra ısrar kararı sonucu tekrar Hukuk Genel Kurulu tarafından

¹³² Baki Kuru, "Bugünkü Yapısı İçinde Yargıtay'ın İşyükünü Azaltma Çareleri," *Makaleler*, (İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2006), 370; Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku*, 2312; Murat Atalı, "Usuli Müktesap Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı," *Yargıtay Dergisi* 3, c. 44 (2018): 484.

¹³³ Kuru, "Bugünkü Yapısı İçinde," 370-371.

¹³⁴ Kuru, "Bugünkü Yapısı İçinde," 371.

¹³⁵ Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku*, 2312.

¹³⁶ Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku*, 2312.

denetlenmesi yargılamanın sonuca ulaşmasını önemli ölçüde geciktirdiğinden alt derece mahkemelerine verilen ısrar yetkisi kaldırılmalıdır¹³⁷. Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılan temyiz incelemesi sonucu ortaya çıkan fayda, yargılamanın gecikmesinin ortaya çıkaracağı zarar karşısında yetersiz kalmaktadır¹³⁸. Aksi kanaatteki Berkin'e göre ise hakimlere tanınan ısrar yetkisi Yargıtay özel dairelerini daha fazla özenli ve dikkatli çalışmaya yönelttiği için faydalı bir müessesedir¹³⁹.

İdari yargılama hukukumuz açısından ise ısrar kararı doktrinde yeterince tartışma konusu edilmemiştir. Doktrinde konuya önem atfeden yazarlardan Hondu'ya göre ısrar kararı, uyuşmazlığı çözmekle görevli olan ilk derece mahkemesinin objektif yorum ve incelemeler neticesinde vardığı sonucun, üst mahkemeler tarafından gözden geçirilmesine katkı sağlaması dolayısıyla içtihadı bir hukuk dalı olan idare hukukunun gelişmesine katkı sağlayan bir usul hukuku müessesesidir¹⁴⁰. Yazar, adaletin tecelli etmesinin zamana feda edilemeyecek mahiyette önem arz etmesi dolayısıyla ısrar müessesesinin yargılamayı uzatan ve davanın sonuçlandırılmasını geciktiren bir kurum olarak görülmesine karşıdır¹⁴¹. İsrar kararının temyiz edilmesi neticesinde Danıştay Dava Daireleri Kurulu tarafından verilen kararın kesin olması, ilk derece mahkemeleri ile Danıştay daireleri arasındaki görüş farklılıklarının ortadan kalkmasını sağlamasının yanı sıra ilk derece mahkemelerinin aynı konuya ilişkin sonradan verecekleri kararların yüksek mahkemenin kararlarıyla isabetli olmasını sağlar¹⁴².

¹³⁷ Atalı, "Usuli Müktesap Hak Kavramı," 484.

¹³⁸ Atalı, "Usuli Müktesap Hak Kavramı," 484.

¹³⁹ Berkin, *Medeni Usul Hukuku*, 220.

¹⁴⁰ Hondu'nun ilgili makalesi istinaf kanun yolu kabul edilmeden önceki bir dönem içerisinde yazıldığı için iki kademeli bir yargılama sisteminden bahsedilmektedir. Söz konusu dönemde ısrar yetkisi ilk derece idare ve vergi mahkemelerine ait olduğundan yazar tarafından verilen örnekler ilk derece mahkemeleri için geçerlidir.

¹⁴¹ Hondu, "İdari Yargılama," 52.

¹⁴² Hondu, "İdari Yargılama," 52.

Hondu'ya göre ısrar kararının bir diğerk işlevi Danıştay'ın farklı daireleri arasındaki görüş farklılıklarının giderilmesini sađlamaktır¹⁴³. Yazar bu hususa örnek olarak, ilk derece mahkemesinin önüne usule veya esasa ilişkin Danıştay dairelerinin farklı kararlar verdiği tartışmalı bir konu geldiğinde, söz konusu mahkemece ısrar kararı verilmesi halinde Danıştay'ın farklı dairelerinde görev yapan birden çok hakimin bir araya gelerek oluşturduğu Danıştay Dava Daireleri Kurulu tarafından, Danıştay daireleri arasındaki görüş ayrılıklarını giderecek ve tartışmayı neticeye bağlayacak bir karar verilmesini göstermektedir. Ayrıca yazara göre, ısrar kararı işlevi gereği ilk derece mahkemesi hakimlerinin karar verirken daha dikkatli ve özenli olmasına katkı sağlar. Zira ilk derece mahkemesi uyuşmazlık konusu maddi vakıayı usul ve esas yönünden inceler, ilgili yargısal içtihatları araştırır ve bir karar verir. Söz konusu inceleme ve araştırmaları yaparken re'sen araştırma ilkesi uyarınca tam bir yetki ile donatılmış vaziyettedir¹⁴⁴. Mahkeme bu kararın bir kez de Danıştay Dava Daireleri Kurulu tarafından incelenmesini ısrar kararı sayesinde isteme imkânı bulur. Bu durum mahkemenin kendi kararlarının isabetli olduğuna dair güvenini arttırır, cesaretle ve detaylı araştırma ve inceleme yaparak karar vermesine neden olur¹⁴⁵.

¹⁴³ Hondu ısrar kararının söz konusu işlevine örnek olarak vergi hukukunu ilgilendiren bir konuda Danıştay'ın 7. ve 9. Dairelerine ait farklı görüşlerin mevcut olduğunu, bu kararlardan birisine ait görüşün ilk derece mahkemesi tarafından ısrar kararına konu edinmesi neticesinde uyuşmazlığın vergi dava dairelerinde incelendiği ve kurul tarafından verilen karar ile vergi dava dairelerinin görüşünün ortaya çıkarılarak daireler arasındaki görüş farklılıklarının giderildiğini söylemektedir. Bir başka örnekte ise tek hakimle çözümlenen davalarda usule ilişkin kararların da tek hâkim tarafından verilmesi Danıştay 9. Dairesine göre kanuna aykırı görölmekteyken, Danıştay 4. Dairesi'nin kanuna aykırı görmemesi Konya Vergi Mahkemesi'nin ısrar kararına konu olması neticesinde Vergi Dava Daireleri Kuruluna taşınmıştır. Kurulun vermiş olduğu karar ile söz konusu görüş farklılıkları giderilmiş ve açıklığa kavuşmuştur. İlgili örnek için bkz. Hondu, "İdari Yargılama," 52.

¹⁴⁴ "2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20 nci maddesinin 1'inci bendinde Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinin, bakmakta oldukları davalara ait her çeşit incelemeleri kendiliklerinden yapacakları hükme bağlanmakla idari yargılama hukukunda resen araştırma ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke uyarınca idari yargı yerleri, uyuşmazlık konusu olayın hukuki nitelendirmesini yapmak, olaya uygulanması gereken hukuk kurallarını belirlemek ve sonuçta hukuki çözüme varmak yönlerinden tam bir yetkiye sahip oldukları gibi maddi olayı belirleme yönünden de her türlü inceleme ve araştırmayı kendiliklerinden yaparak iddia ve savunmalarda ortaya konan maddi durumun gerçeğe uygun olup olmadığını serbestçe araştırabilir, taraşların hiç değinmedikleri olayları ve maddi unsurları araştırıp, maddi olayın çözüümü için gerektiğinde bilirkişi incelemesi de yaptırabilirler". Danıştay VDDK., E. 1995/209, K. 1997/124, KT. 21.02.1997, Erişim Tarihi 30 Eylül, 2021, www.lexpera.com.tr.

¹⁴⁵ Hondu, "İdari Yargılama," 53.

1. *Israr Kararının İdari Yargıcın ve İdare Hukukunun Gelişimi Açısından İşlevi*

Israr kararının işlevine dair yukarıda yer verilen görüşlerden sonra idare hukuku açısından ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. İdare hukuku diğer hukuk dallarından farklı olarak kodifiye edilmesi zor bir alan olduğu için bu hukuk dalının ve doktrininin esas kaynağını içtihatlar oluşturmaktadır¹⁴⁶. Bu içtihatlar tarihsel süreç içerisinde mahkemelerin idare hukukuna ilişkin değerlendirmeleri neticesinde ortaya çıkan yargı kararları sayesinde var olmuştur. İdari yargı özel hukukta yer alan sözleşmeler, sorumluluk gibi birçok müesseseyi idare hukukunun özellikleriyle bağdaştırarak idare hukukuna has müessese haline getirmiştir¹⁴⁷. Başka bir deyişle idare hukukunun pek çok temel müessesesi idari yargı içtihatları ile hayat bulmuştur¹⁴⁸.

İdari yargıç önüne gelen uyuşmazlıkta adli yargıçtan farklı olarak kanunu ilk elden somut uyuşmazlığa uygulayan bir konumda değil, kanunun idare tarafından maddi olaya uygulanış şeklini denetleyen bir konumdadır¹⁴⁹. İdare, kanunun amacına ve ruhuna aykırılık teşkil etmeyecek şekilde çeşitli yorum yöntemlerine başvurmak suretiyle belirsiz ve açık olmayan hukuk kuralını yorumlayarak somut uyuşmazlığa uygulamaktadır¹⁵⁰. Bunun yanı sıra idare belli sınırlar içerisinde gerçek kanun boşluğu olması halinde kıyas veya kanun yaratma yöntemlerine başvurarak somut uyuşmazlığı çözmektedir¹⁵¹. Böyle hallerde idari yargıç, bizzat kanuni düzenleme ile değil kanunun idare tarafından somut uyuşmazlığa uygulanış şekliyle veya kanun boşluğu dolayısıyla idarenin somut

¹⁴⁶ Lütfi Duran, *İdare Hukuku Ders Notları* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982), 18; Celal Erkut, *Hukuka Uygunluk Bloku (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi)* (İstanbul: Kavram Yayınları, 1996), 16; Tahsin Bekir Balta, *İdare Hukukuna Giriş I* (Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1968-1970), 94.

¹⁴⁷ Atila Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2022), 55.

¹⁴⁸ Erkut, *Hukuka Uygunluk Bloku*, 22.

¹⁴⁹ Halim Alperen Çıtak, *İdare Hukukunun İçtihadi Karakteri* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 72.

¹⁵⁰ Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 34-35; Merve Burcu Gişi, “İdare Hukukunda Yorum ve İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde ve Yorumlanmasında Hukuk Devleti İlkesinin Yeri ve Önemi,” *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, c. IX (2016): 219-221.

¹⁵¹ Bu konuda bkz. Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 38.

uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak için başvurduğu yöntemlerin isabetli olup olmadığıyla ilgilenmektedir. İdare bazen de düzenleyici işlemler aracılığıyla hukuk boşluğunu gidermektedir¹⁵². Esasında idarenin hukuk boşluğunu giderme yetkisi bir gerekliliktir. Zira idare hukuku her geçen gün karmaşıklaşan toplumsal yaşamın dinamizmine kurum, kavram ve idari düzenlemeleri ile uyum sağlamaya çalışan hareketli bir hukuk alanıdır. Sözelimi yapay zeka alanındaki gelişmelerin kaçınılmaz bir yansıması olarak 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde Dijital Dönüşüm Ofisi'nin görev ve yetkileri oluşturulmuştur. Yapay zekaya ilişkin karşılaşılabilecek hukuki problemler Anayasa ve kanunlarda yer alması muhtemel temel kurallar ile düzenleyici işlemler sayesinde bir noktaya kadar çözümlenebilecekse de uyuşmazlıkların çözümünde idare hukuku içtihatlarına gerek duyulacaktır. Bu bağlamda idari yargıcın ortaya koyacağı yeni kavram ve ilkelere ihtiyaç olduğu açıktır.

İdari yargıcın ilk elden kanunu yorumlayan mevkide olmayışı hüküm verirken yalnızca kanuni düzenlemeleri değil, daha geniş kapsamlı bir inceleme yapması gerekliliğini doğurmaktadır. İdari yargıcın amacı somut uyuşmazlığı çözüme kavuşturmanın yanı sıra idarenin hukuk dışı davranışlarının önüne geçmek ve hukuka uygun hareket etmesini sağlamak suretiyle bireylerin kamu kudretiyle donatılmış idare karşısında temel hak ve özgürlüklerini korumaktır. İdari yargılamaya yüklenen bu işlev neticesinde idari yargıç bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile idari faaliyetlerin kendine özgü nitelikleri arasında bir denge kurarak hakkaniyeti gerçekleştirmeye çabalamaktadır¹⁵³. İdari yargıç tüm bu görev ve yükümlülükleri yerine getirirken ortaya koymuş olduğu içtihatlarla idare hukukuna yön vermektedir.

Israr kararı zaman içerisinde oluşan söz konusu idare hukuku içtihatlarının ortaya çıkmasına ve gelişimine sebep olan bir usul hukuku müessesesidir. Israr kararının işlevine dair görüşlerine yukarıda yer verilen Hondu'nun da belirttiği üzere Danıştay ilgili dairesi tarafından kararı bozulan mahkeme ısrar etmek suretiyle kararının Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından incelenmesi imkanına kavuşur. Bozma kararının

¹⁵² Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 40-41.

¹⁵³ Erkut, *Hukuka Uygunluk Bloku*, 68-70.

konusunun derece mahkemeleri ile Danıştay daireleri arasında ya da Danıştay dairelerinin kendi aralarında görüş farklılığı olan bir konu olması halinde Kurulun vereceği karar uygulamaya yön verebilmektedir. Benzer şekilde ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesi tarafından verilen bir karar daha evvel karşılaşılmamış bir sorunun çözümüne ilişkin olabilir. Bu halde Danıştay ilgili dairesi ile derece mahkemeleri arasındaki anlaşmazlığın Kurul tarafından karara bağlanması yeni bir içtihadın oluşmasına katkı sağlayabilir.

Israr kararı niteliği gereği idare hukukunun gelişimine katkı sağladığı gibi idari yargıcın gelişimine de katkı sunan çift yönlü bir işleve sahiptir. Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunun, ısrar kararını onaması halinde derece mahkemelerinde görev yapan idari yargıçların kendi kararlarına olan güvenleri artacaktır. Bu durum idari yargıcı gerekçesi güçlü kararlar yazmaya teşvik edecektir. Bunun yanı sıra Kurul tarafından ısrar kararının onanması Danıştay dairelerinde görev yapan idari yargıçların temyiz incelemelerini daha dikkatli yapmaya sevk eder. Zira bu halde Danıştay dairesinin temyiz incelemesi neticesinde verdiği bozma kararı yerinde görülmeyip alt derece mahkemesinin vermiş olduğu ısrar kararı isabetli bulunmaktadır. Israr kararının idare hukuku açısından işlevine ilişkin yapılan açıklamalardan çıkarılan nihai sonuç, ısrar kararının idare hukukuna ve idari yargıca sağlamış olduğu fayda karşısında idari yargılamayı uzatan bir müessese olarak görülmemesi gerektiğidir.

D. Karşılaştırmalı Hukukta Israr Müessesesi

Israr kararı, karşılaştırmalı hukukta örneğine pek rastlanılmayan bir usul hukuku müessesesidir. Kıta Avrupası hukuk sisteminde yer alan Fransız hukuk sisteminde ısrar kararı mevcutken, Alman hukuk sisteminde kabul edilmemektedir. Anglo-Sakson hukuk sisteminde yer alan İngiliz hukuk sisteminde ise yargısal denetim kendine has özellikler içermektedir.

1. Fransa

Fransız hukuk sisteminde medeni yargılama ilk derece mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve temyiz mahkemesi olmak üzere üç kademeli bir yapıya sahiptir¹⁵⁴. Fransız Medeni Yargılama Usulü Kanunu olan *Code de Procédure Civile*'de olağan kanun yolları istinaf ve itiraz, olağanüstü kanun yolları üçüncü kişinin itirazı, yargılamanın yenilenmesi ve temyiz kanun yolu şeklinde düzenlenmektedir¹⁵⁵. Fransız Medeni Yargılama Usulü Kanunu'nun 620 ile 626. maddeleri uyarınca temyiz mahkemesi temyiz talebini haklı bulursa alt derece mahkemesinin kararını bozar ve yeniden bir karar vermesi için dosyayı alt derece mahkemesine gönderir¹⁵⁶. Fransız hukukunda bozma kararı kendisine gönderilen alt derece mahkemesi bozma kararında belirtilen hukuki görüşler ile bağlı değildir¹⁵⁷. Başka bir deyişle alt derece mahkemesi bozma kararının aksine bir karar verebilme yetkisine sahiptir. Bu yönüyle Türk hukukundaki ısrar müessesesine benzer bir şekilde alt derece mahkemesinin ısrar yetkisine sahip olduğu söylenebilir. Fransız hukuk sisteminde Türk hukukundaki ısrar müessesesinden farklı olarak alt derece mahkemelerinin, bozma kararından sonra yeniden tahkikat yapıp yeni delil ve vakıaları inceleyebileceği buna rağmen yine de bozma kararından farklı olarak eski kararında ısrar edebileceği düzenlenmektedir¹⁵⁸. Oysa Türk hukukunda ileride detaylı bir şekilde açıklanacağı üzere ısrar kararının verilebilmesi için alt derece mahkemelerinin yeniden bir tahkikat yapmaması, yeni delil ve vakıaları incelememesi gerekmektedir. Fransız medeni yargılama sisteminde de Türk hukukunda olduğu gibi alt derece mahkemesinin bozma kararının aksine bir karar vermesi halinde inceleme Genel Kurul tarafından yapılmaktadır¹⁵⁹.

¹⁵⁴ Ozan Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021), 71-77.

¹⁵⁵ Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama," 67.

¹⁵⁶ Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama," 81.

¹⁵⁷ Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama," 172.

¹⁵⁸ Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama," 172.

¹⁵⁹ Tok, "Fransız ve Türk Medeni Yargılama," 173.

İdari yargılama hukuku açısından inceleyecek olursak Fransız idari yargı sistemi idare mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve temyiz mahkemesi olmak üzere üç kademeli bir yapıya sahiptir¹⁶⁰. Fransız İdari Yargılama Kanunu olan *Code de justice administrative*'in L821-1 ve L821-2 maddelerinde temyiz kanun yoluna ilişkin hükümler düzenlenmektedir. L821-1 maddesine göre, “*idari istinaf mahkemelerince alınmış kararlar ve genel anlamda, idari yargı mercileri tarafından nihai olarak alınmış tüm kararlar, temyiz başvurusu yoluyla Danıştay’a sevk edilebilir*”¹⁶¹.

Buna göre istinaf mahkemelerinin ve genel olarak idari yargı yerlerinin son derece mahkemesi sıfatıyla verdikleri kararlarının temyiz incelemesi Fransız Danıştay’ı *Conseil d’État* tarafından yapılmaktadır¹⁶². İdari yargı yerlerinin son derece mahkemesi sıfatıyla verdikleri kararlar ile kastedilen, temyiz dışında örneğin itiraz veya istinaf ya da üçüncü kişinin itirazı gibi farklı bir kanun yoluna başvurma imkanının bulunmadığı kararlardır. Farklı bir kanun yoluna başvurmanın mümkün olduğu kararlara karşı temyiz yoluna başvurmak mümkün değildir¹⁶³. Temyiz incelemesi neticesinde bozma kararı üzerine yapılacak işlemler Fransız İdari Yargılama Kanunu’nun L821-2 maddesinde,

“*Danıştay idari yargı merciinin nihai olarak aldığı kararın bozulmasına karar verirse; yargı merciinin doğasından kaynaklanan bir imkansızlık yoksa dosyayı kararı veren aynı yargı merciine geri gönderebilir veya dosyayı aynı nitelikteki başka bir yargı merciine geri gönderebilir veya adaletin iyi yönetimi haklı kılıyorsa davayı esastan karara bağlayabilir*”¹⁶⁴

¹⁶⁰ Fransız idari yargı sistemine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Ahmet Akbaba, “Fransız İdari Yargı Sistemine Bir Bakış,” *Ankara Barosu Dergisi* 2, (2014): 433-463.

¹⁶¹ Oğuz Sancakdar (Ed.), *Fransız, Türk, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 164.

¹⁶² Gürsel Kaplan, *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları*, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2016), 212.

¹⁶³ Kaplan, *Fransız İdari Yargılama*, 213.

¹⁶⁴ Sancakdar, *Fransız, Türk, Federal Alman*, 164.

şeklinde düzenlenmektedir. Buna göre temyiz incelemesi neticesinde *Conseil d'État* tarafından bozma kararı verildiğinde dosya ya yeniden bir karar verilmesi için mahkemesine gönderilir ya da *Conseil d'État* için esası hakkında kendisi bir karar verir¹⁶⁵. *Conseil d'État* yeni bir karar verilmesi için dilerse dosyayı kararı bozulan mahkemeye aynı nitelikte olan başka bir mahkemeye gönderebilir¹⁶⁶. Dosya kendisine gönderilen alt derece mahkemesi Fransız adli yargısındaki durumun aksine temyiz mercinin bozma kararıyla bağlıdır¹⁶⁷. Dolayısıyla bozma kararı üzerine dosya kendisine gönderilen mahkeme bozma kararının gereklerine uygun bir şekilde yeniden bir karar vermek zorundadır. Başka bir deyişle derece mahkemeleri, *Conseil d'État* tarafından bozma kararı verilmesi halinde ilk kararında ısrar edemez¹⁶⁸. Fransız İdari Yargılama Kanunu'nun L821-2 maddesinin ikinci fıkrasında, “*dava ikinci bir temyize konu olursa, Danıştay dava hakkında kesin karar verir*”¹⁶⁹ denilmek suretiyle bozma kararında belirtilen çözüme uygun bir şekilde verilmesi zorunlu olan yeni kararın ilgilisi tarafından yeniden temyiz edilmesi halinde, temyiz merci ikinci kez bozma kararı verirse artık uyuşmazlığın esası hakkında *Conseil d'État*'nin kendisinin kesin olarak karar vereceği düzenlenmektedir.

2. Almanya

Alman hukuk sisteminde medeni yargılama Eyalet Mahkemesi, Yüksek Eyalet Mahkemesi ve Alman Federal Temyiz Mahkemesi olmak üzere üç kademeli bir yapıya sahiptir¹⁷⁰. İlk derece adli yargı mercilerinin kararlarına karşı “*Berufung*” olarak adlandırılan istinaf kanun yoluna başvurulurken, istinaf mahkemelerinin kararlarına karşı

¹⁶⁵ Kaplan, *Fransız İdari Yargılama*, 256.

¹⁶⁶ Kaplan, *Fransız İdari Yargılama*, 257.

¹⁶⁷ Kaplan, *Fransız İdari Yargılama*, 255.

¹⁶⁸ Şehnaz Gencay Karabulut, “Fransa’da İdari İstinaf Mahkemelerinin Kararlarına Karşı Temyiz Başvurusu ve İncelenmesi,” *Danıştay Dergisi* 107, y. 34 (2004): 66.

¹⁶⁹ Sancakdar, *Fransız, Türk, Federal Alman*, 165.

¹⁷⁰ Micheal Stürner, “Sharing Responsibility: The German Federal Court of Justice and the Civil Appellate System,” *Supreme Courts Under Pressure*, ed. P. Bravo-Hurtado and C. H. van Rhee, *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice* 83, (Cham: Springer Cham, 2021), 82.

“Revision” olarak adlandırılan temyiz kanun yoluna başvurulmaktadır¹⁷¹. Alman Medeni Yargılama Hukuku’nda temyiz kanun yoluna ilişkin düzenlemeler Alman Medeni Usul Kanunu’nun 562 ile 563. maddelerinde düzenlenmektedir¹⁷². Temyiz merci tarafından verilen kararlara uymak zorunludur. Dolayısıyla Alman Medeni Yargılama Hukukunda derece mahkemelerinin ısrar yetkisi bulunmamaktadır.

Alman İdari Yargılama Hukuku açısından inceleyecek olursak; Alman idari yargı sistemi eyaletlerde bulunan İdare Mahkemeleri, Yüksek İdare Mahkemeleri ile Federal İdare Mahkemesi’nden oluşmaktadır¹⁷³. Yüksek mahkeme olarak görev yapan Federal İdare Mahkemesi, ilk (idare mahkemeleri) ve orta dereceli (yüksek idare mahkemeleri) idare mahkemelerinin temyiz başvurularını incelemekle görevli mahkemedir¹⁷⁴. Yüksek İdare Mahkemeleri ilk derece idare mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı üst derece başvuru makamıdır¹⁷⁵. Eyaletlerde kurulması öngörülen idare mahkemeleri ise idari yargı sisteminin ilk derece idare mahkemeleridir¹⁷⁶. Görüldüğü üzere Alman idari yargı sistemi de tıpkı Türk ve Fransız idari yargı sistemleri gibi üç kademeli yargılama sistemine sahiptir.

Alman İdari Yargılama Kanunu olan *Verwaltungsgerichtsordnung* uyarınca ilk derece mahkemesi olarak görev yapan idare mahkemesi kararlarına karşı Yüksek İdare Mahkemeleri’ne istinaf kanun yolu ile başvurulabilir¹⁷⁷. Yüksek İdare Mahkemeleri’nin

¹⁷¹ Gilles, “Almanya’da Kararlara Karşı,” 124.

¹⁷² Ali Cem Budak, *Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 526.

¹⁷³ Bülent Kent, “Almanya’da İdari Yargı Teşkilatı,” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 15 (2007), 193; Kamile Türkoğlu Üstün, “Almanya’da İdari Yargının Tarihi Gelişimi,” *Prof. Dr. Metin Günday Armağanı C. 2*, (Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları No: 65, 2020), s.1463.

¹⁷⁴ Kent, “Almanya’da İdari Yargı,” 195.

¹⁷⁵ Kent, “Almanya’da İdari Yargı,” 203.

¹⁷⁶ Kent, “Almanya’da İdari Yargı,” 208.

¹⁷⁷ Alman İdari Yargılama Kanunu, § 124: “İdare mahkemesi veya Yüksek İdari Mahkemesi tarafından izin verilmesi durumunda, 110. paragraf kapsamındaki kısmi kararlar ve 109. ve 111. paragraf kapsamındaki ara kararlar dahil olmak üzere nihai kararlara karşı, taraflar istinaf yoluna başvurabilirler” Sancakdar (Ed.), op.cit., s. 375.

kararlarına karşı ise temyiz kanun yolu ile Federal İdare Mahkemesi'ne başvurulabilir¹⁷⁸. Temyiz incelemesi neticesinde Federal İdare Mahkemesi tarafından kararın bozulması üzerine yeniden karar vermesi için dosya kendisine gönderilen mahkeme Alman İdari Yargılama Kanunu'nun 144. maddesinin 6. fıkrası uyarınca, “*dava duruşma ve karar için kendisine gönderilen mahkeme, kararında temyiz mahkemesinin hukuki değerlendirmesinin esas almak zorundadır*”¹⁷⁹. Başka bir deyişle derece mahkemeleri Federal İdare Mahkemesi tarafından verilen bozma kararı ile bağlıdır. Öyleyse Alman İdari Yargılama Hukukunda alt derece mahkemelerinin yüksek mahkeme kararlarına karşı tıpkı medeni yargılama hukukunda olduğu gibi ısrar yetkileri bulunmamaktadır.

3. İngiltere

İngiliz Hukuku, Kıta Avrupası ve Türk Hukuku'na göre farklılık gösteren bir hukuk sistemine sahiptir. Buna paralel olarak İngiliz hukuk sisteminde idari faaliyetlerin yargısal denetimi de Türk Hukuk sistemine göre farklılık göstermektedir. İngiliz Hukuk sisteminde idari faaliyetlerin denetimi *Administrative Tribunals* olarak adlandırılan itiraz kurulları ile Yüksek Mahkeme (*High Court*) bünyesinde yer alan ve *Administrative Court* olarak adlandırılan İdare Mahkemesi tarafından yürütülmektedir¹⁸⁰. İtiraz kurulları devlet ve birey arasındaki uyuşmazlıkları çözmek için görevlendirilmiş mahkeme benzeri kurullardır¹⁸¹. 2007 yılında çıkarılan *Tribunals, Courts and Enforcement Act* adlı kanun ile itiraz kurullarına ilişkin detaylı bir düzenleme yapılarak söz konusu kurullar mahkeme sistemi ile bütünleştirilmiştir¹⁸². Söz konusu sistemde pek çok konu hakkında mahkemeye başvurmadan önce itiraz kuruluna başvuru yapılması gerekmektedir¹⁸³. İtiraz kurulları ilk derece (*First tier Tribunal-FtT*) ve üst derece (*Upper Tribunal-UT*) olarak ikiye

¹⁷⁸ Alman İdari Yargılama Kanunu, § 132: “*Yüksek İdare Mahkemesinin hükmüne karşı ve 47. Paragrafın 5. Fıkrasının 1. Cümlesi uyarınca Yüksek İdare Mahkemesinin kararlarına karşı ilgililer, Yüksek İdare Mahkemesi temyizi kabul etmişse veya kabul edilmemesine karşı şikayet üzerine Federal İdare Mahkemesi temyizi kabul etmişse, temyiz yoluna başvurulabilirler*” Sancakdar (Ed.), op.cit., s. 380.

¹⁷⁹ Sancakdar (Ed.), *Fransız, Türk, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunları*, s. 386.

¹⁸⁰ Peter Cane, *Administrative Law* (New York: Oxford University Press, 2011), 247.

¹⁸¹ Cane, *Administrative Law*, 316; Mark Elliott and Robert Thomas, “Tribunal Justice And Proportionate Dispute Resolution,” *Cambridge Law Journal* 2, v. 71 (2012): 300.

¹⁸² Sırrı Düğger, “Anglosakson ve Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde İdarenin Yargısal Denetiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi,” *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 1, y. 6 (2019): 66.

¹⁸³ Gordon Anthony, “Administrative Justice in the United Kingdom,” *Italian Journal of Public Law* 1, y. 7 (2015): 13-14.

ayrılmaktadır¹⁸⁴. İlk derece kurulların (*FtT*) vermiş olduğu karara karşı üst derece kurullara (*UT*) başvurulmaktadır¹⁸⁵. Üst derece kurulların (*UT*) vermiş olduğu kararlara karşı ise gerekli şartların varlığı halinde Temyiz Mahkemesi'ne (*Court of Appeal*) başvurulabilir¹⁸⁶.

Diğer taraftan idarenin işlemlerine karşı yargısal denetim (*judicial review*) olarak adlandırılan bir usulle idare mahkemesinde dava açılabilir¹⁸⁷. Yargısal denetim usulü Hukuk Muhakemesi Kuralları'nın (*Civil Procedure Rules*) 54. maddesinde düzenlenmektedir¹⁸⁸. Buna göre Yüksek mahkeme bünyesinde yer alan İdare Mahkemesi, idarenin vermiş olduğu kararı hukuka aykırı bulursa kararı iptal edip tazminata hükmedebilir. Bunun yanı sıra mahkeme isterse idareye yargısal bir emir gönderebilir¹⁸⁹. İdare mahkemesinin vermiş olduğu bu kararlara karşı ise Temyiz Mahkemesi'ne (*Court of Appeal*) başvurulabilir¹⁹⁰. Temyiz Mahkemesi kararlarına karşı idare mahkemesine ısrar etme yetkisi verilmemiştir.

¹⁸⁴ İlk derece itiraz kurulları çeşitli alanlarda görevli (*FtT*) yedi dairede oluşmaktadır: The War Pensions and Armed Forces Compensation Chamber, The Social Entitlement Chamber, The Health, Education and Social Care Chamber, The General Regulatory Chamber, The Tax Chamber, The immigration and Asylum Chamber, The Land, Property and Housing Chamber. Ayrıntılı bilgi için bkz. The Judicial System of England and Wales A visitor's guide, Erişim Tarihi 18 Eylül, 2021, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/05/international-visitors-guide-10a.pdf>.

¹⁸⁵ Cane, *Administrative Law*, 318; Elliott and Thomas, "Tribunal Justice And Proportionate," 300.

¹⁸⁶ Elliott and Thomas, "Tribunal Justice And Proportionate," 301.

¹⁸⁷ Düğer, "Anglosakson ve Kıta Avrupası," 67.

¹⁸⁸ Cane, *Administrative Law*, 250.

¹⁸⁹ Yargısal emir hakkında detaylı bilgi için bkz. Hafize Sevinç Aydar, "İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007); Burcu Erdiç, "Farklı Ülke Uygulamalarında Yargısal Emir," *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, c. 25 (2021): 749-776; Franck Moderne, "İdari Yargıcın Yeni Emir (Injonction) Yetkisi Üzerine", Çev. Ramazan Çağlayan, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-2, c. 8 (2004): 651-675.

¹⁹⁰ A.W. Bradley and K. D. Ewing, *Constitutional And Administrative Law* (Harlow: Pearson Education Limited, 2007), 840-841.

İKİNCİ BÖLÜM

ISRAR KARARININ İDARİ YARGILAMA USULÜNDEKİ GÖRÜNÜMÜ

Israr kararına ilişkin pozitif hukuk düzenlemelerine yer verilecek olan ikinci bölümde, yargılama sürecinde ne zaman ve kim tarafından ısrar edilebileceği ortaya koyulacaktır. Bu kapsamda öncelikle idari yargılama usulünde olağan ve olağanüstü kanun yolları anlatılacaktır. Ardından İYUK'ta ısrar kararına ilişkin yer alan pozitif hukuk düzenlemelerinin 6545 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önceki ve sonraki hali ilgili yargı kararlarına yer verilmek suretiyle açıklanacaktır.

A. İdari Yargılama Usulünde Kanun Yolları

Kanun yolu bir yargı merci tarafından verilen ve usule veya hukuka uygun olmadığını düşünülen nihai kararların, ilgilisi tarafından başvurulmak suretiyle daha üst bir mahkeme tarafından denetlenmesini sağlayan hukuki bir imkandır¹⁹¹. Israr müessesesi kanun yollarıyla doğrudan ilgili olduğundan kanun yolları türlerinin incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

1. Olağan Kanun Yolları

Yargı mercileri tarafından verilen nihai kararların kesinleşmesine engel olan kanun yollarına olağan kanun yolları denir¹⁹². Hukukumuzda mahkemelerin nihai kararlarına

¹⁹¹ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku Cilt II* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 37; Bilge ve Önen, *Medeni Yargılama Hukuku*, 637; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt III* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 3244; Karlı, *Medeni Muhakeme*, 121-122; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, 1667.

¹⁹² Tan, *İdare Hukuku*, 1204; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, s. 734; Çağlayan, *İdari Yargılama*, s. 757.

karşı kanun yoluna başvurmak mümkündür¹⁹³. İlgililerin süresi içerisinde olağan kanun yollarına başvurması halinde kararın kesinleşmesinin önüne geçilmektedir. İYUK'ta olağan kanun yolları istinaf kanun yolu ve temyiz kanun yolu olarak düzenlenmiştir.

a. İstinaf Kanun Yolu

İstinaf “yeniden başlamak, yenilemek, tekrarlamak” anlamına gelen Arapça kökenli bir sözcüktür¹⁹⁴. Yargılama hukukumuz açısından istinaf ilk derece mahkemesi tarafından dava konusu yapılan uyuşmazlığın yeniden ele alınmasına imkân tanıyan olağan kanun yoludur¹⁹⁵. İstinaf kanun yolunda ilk derece mahkemesi kararı hem maddi hem de hukuki açıdan denetlenmektedir¹⁹⁶.

İYUK'ta 6545 sayılı Kanunla¹⁹⁷ yapılan değişiklik ile idari yargılama usulünde, itiraz ve karar düzeltme olağan kanun yolları kaldırılarak istinaf kanun yolu getirilmiştir. İstinaf kanun yolu İYUK'un 45. maddesinin 1. fıkrasında,

¹⁹³ “Türk hukukunda, ilk derece mahkemelerinden verilen kararlara karşı olağan (adi) ve olağanüstü (fevkalade) kanun yolları öngörülmüş olup; bunun amacı ilk derece mahkemelerinden verilen ve taraflarca yanlış sayılan hüküm ve kararların aynı mahkeme veya bir başka mahkeme tarafından yeniden gözden geçirilmesini sağlamaktadır. Hukukumuzda kanun yolu ancak nihai kararlar bakımından tanınmıştır. Dolayısıyla ara kararları yani hakimin davadan elini çekinceye kadar yargılanmanın yürütülmesi için verdiği kararlar, hakkında kanun yolu adını taşıyacak bir başvurma olanağı yoktur” Danıştay 5.D., E. 1989/498, K. 1989/506, KT. 23.03.1989, Erişim Tarihi 31 Aralık, 2021, www.karararama.danistay.gov.tr.

¹⁹⁴ İsmail Durmuş, İstinâf, TDV İslam Ansiklopedisi, Erişim Tarihi 31 Aralık, 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istinaf--belagat>.

¹⁹⁵ Ejder Yılmaz, *İstinaf* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2005), 21; Feridun Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979), 4; Bahattin Aras, “Türk Hukukunda İstinaf Sistemi,” *Yargıtay Dergisi* 1-2, c. 33 (2007): 137.

¹⁹⁶ M. Kamil Yıldırım, *Hukuk Devletinin Gereği: İstinaf* (İstanbul: Nesil Matbaacılık, 2000), 8. *İstinaf, ilk derece mahkemelerinin henüz kesinleşmemiş nihai kararlarının hem maddi hem de hukuki yönlerden denetlenerek, hukuka aykırılıkları ortadan kaldırmak için getirilmiş bir kanun yoludur. Bir kanun yolu olarak istinaf; ikinci bir hakimin veya mahkemenin, birincisinin yerine geçerek, aynı davayı bütün boyutlarıyla yeniden incelemesi ve birinci hakim veya mahkemenin verdiği kararı onaması veya değiştirmesidir*” Danıştay İDDK., E. 2016/4343, K. 2016/3305, KT. 7.12.2016, Erişim Tarihi 2 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

¹⁹⁷ 6545 sayılı Kanun 29044 sayılı 28.06.2014 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmış ve aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. İlk derece mahkemesi tarafından verilen ve istinaf yolu açık olan nihai kararlara karşı istinaf kanun yolu uygulaması 20 Temmuz 2016 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır. İdari yargıda 6545 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler ve istinaf kanun yolu uygulaması hakkında detaylı

“idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı , başka kanunlarda farklı bir kanun yolu öngörölmüş olsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabilir”

şeklinde düzenlenmektedir. İlgili fıkraya göre istinaf incelemesini yapmakla yetkili yargı yeri bölge idare mahkemeleridir. Bu husus ayrıca Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’un bölge idare mahkemelerinin görevlerini düzenleyen 3/A maddesinde *“istinaf başvurularını inceleyip karara bağlamak”* şeklinde düzenlenmiştir. İlk derece idare ve vergi mahkemesi kararlarının tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde istinaf kanun yoluna başvurulabilir.

İlgili fıkranın devamında konusu beş bin Türk lirasını (2022 yılı için dokuz bin Türk lirası) geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında istinaf kanun yoluna başvurulamayacağı ve bu davalar hakkında ilk derece idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararların kesin olduğu

bilgi için bkz. Zehra Odyakmaz, Bayram Keskin, Yunus Eraslan, “6545 Sayılı Kanunla İdari Yargıda Kanun Yolları İlişkin Olarak Getirilen Hükümlerin Yürürlüğü, Uygulanması ve Yorumlanması,” *Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 2 (2014): 7-39; Mustafa Avcı, *İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017); Ramazan Yıldırım, “Türkiye’de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri,” *147. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 89, 2015), 33-53; Aydın Gülan, “Ülkemizde Kanuni Düzenlemeleri Sonrasında İstinaf Kanun Yolu Hakkında Yeniden ve Farklı Düşünmek,” *148. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10 Mayıs 2016*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 91, 2016), 19-27; Murat Sezginer, “İdari Yargıda İstinaf İncelemesinin Esasları ile İstinaf Uygulamasında İçtihat Ayrılıkları Sorunu ve Çözüm Yolları,” *150. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10-11 Mayıs 2018*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 99, 2018), 111-134; Serkan Çınarlı, *İdari Yargılamada İstinaf ve Bölge İdare Mahkemeleri* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018); Oğuz Sancakdar, “İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri,” *148. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10 Mayıs 2016*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 91, 2016), 29-114; Esat Toklu, “Türk İdari Yargısının İstinaf Deneyimi, Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri,” *150. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu 10-11 Mayıs 2018*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 99, 2018), 135-145.

düzenlenmektedir. Aynı maddenin 8. fıkrasına göre ivedi yargılama usulüne tabi olan davalara karşı da istinaf kanun yoluna başvurulamayacağı düzenlenmektedir¹⁹⁸. Ayrıca Danıştay Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca ilk derece mahkemesi olarak görev yapan Danıştay dairelerinin vermiş olduğu kararlara karşı da yüksek mahkemenin konumunun doğal bir sonucu olarak istinaf kanun yoluna başvurmak mümkün değildir. Söz konusu kararlar İYUK'un 46. maddesinde, "*Danıştay dava dairelerinin nihai kararları (...) Danıştayda kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir*" denilmek suretiyle doğrudan temyiz kanun yoluna tabi tutulmuştur. Görüldüğü üzere ilk derece mahkemesi tarafından verilen her karar istinafa tabi değildir.

Bölge idare mahkemesi istinaf başvurusu üzerine yaptığı maddi ve hukuki inceleme neticesinde ilk derece mahkemesinin kararının hukuka uygun olduğu kanaatindeyse İYUK'un 45. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun reddine karar verir. Eğer söz konusu kararda maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkünse, gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra istinaf isteminin reddi kararını verme imkanına sahiptir¹⁹⁹.

Bölge idare mahkemesi istinaf başvurusu üzerine yaptığı maddi ve hukuki inceleme neticesinde ilk derece mahkemesinin kararının hukuka aykırı olduğu kanaatindeyse, İYUK'un 45. maddesinin 4. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına karar vererek dosyanın esası hakkında kendisi bir

¹⁹⁸ İYUK Madde 45 – "(8) İvedi yargılama usulüne tabi olan davalarda istinaf yoluna başvurulamaz."

¹⁹⁹ "2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45.maddesinin 3.fıkrasında, karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise gerekli düzeltmenin yapılarak istinaf başvurusunun reddedileceği belirtilmiştir. Davalı idareler tarafından, istinafa konu kararın aleyhlerine olan kısımlarının usule ve hukuka aykırı olduğu iddia edilerek kaldırılması, davacı tarafından ise anılan kararın maddi ve manevi tazminat yönünden çok düşük olarak tayin edildiği ileri sürülerek kaldırılması ve lehlerinde karar verilmesi istenilmektedir. İdare Mahkemesi kararının maddi tazminata ilişkin kısmının kaldırılmasını gerektiren bir neden bulunmadığından kararın bu kısmı yönünden, istinaf başvurularının reddedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte; davalı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı aleyhine hükmedilen maddi tazminat için faiz başlangıç tarihi doğru yazılmış ise de sehven idareye başvuru tarihi yerine dava açma tarihi yazıldığı anlaşıldığından, faiz başlangıcının idareye başvuru tarihi olarak düzeltilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır (...) Açıklanan nedenlerle: 1-) Tarafların maddi tazminata yönelik istinaf istemlerinin; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı aleyhine hükmedilen maddi tazminat için faiz başlangıç tarihinin nitelemesinin idareye başvuru tarihi olarak düzeltilmek suretiyle reddine..." Erzurum BİM., 2. İDD., E. 2018/255, K. 2019/509, KT. 21.2.2019, Erişim Tarihi 10 Ekim, 2022, www.lexpera.com.tr..

karar verir. Bölge idare mahkemesi davaya görevsiz veya yetkisiz mahkeme tarafından bakılmış olması ya da reddedilmiş veya yasaklanmış hâkim tarafından bakılmış olması hallerinde ise istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına karar vererek dosyayı ilgili mahkemeye gönderir²⁰⁰.

Bölge idare mahkemesi tarafından verilen ve temyiz yolu açık olmayan kararlar kesindir²⁰¹. Başka bir deyişle kanunun sayma suretiyle belirttiği temyiz yolu açık olan kararlar dışında bölge idare mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı temyize başvurmak mümkün değildir. Söz konusu kararlar İYUK'un 45. maddesinin 6. fıkrası uyarınca dosyayla birlikte ilk derece mahkemesine gönderilir ve bu mahkemece yedi gün içerisinde tebliğe çıkarılır. Bölge idare mahkemesi tarafından verilen hangi kararların temyiz kanun yoluna tabi olduğu İYUK'un 46. maddesinde sayma suretiyle belirtilmiştir. Bu kararlara bir sonraki başlıkta yer verilecektir.

b. Temyiz Kanun Yolu

Olağan kanun yollarından biri olan temyiz, derece mahkemelerinin vermiş olduğu kararın temyiz merci olan üst mahkeme tarafından hukuki yönden denetlenmesidir²⁰². İdari yargıda temyiz incelemesi yapmakla görevli olan üst mahkeme Danıştay'dır²⁰³. İstinaf kanun yolundan farklı olarak temyiz kanun yolunda yalnızca hukuka uygunluk denetimi

²⁰⁰ “Açıklanan nedenlerle; istinaf başvurusunun KABULÜ ile Muğla 1. İdare Mahkemesi'nce verilen 09/12/2019 gün ve E:2019/1286, K:2019/1244 sayılı kararın KALDIRILMASINA, yukarıda belirtilen gerekçe dikkate alınarak yeniden bir karar verilmek üzere 2577 sayılı Yasa'nın 45/5. maddesi uyarınca dava dosyasının mahkemesine gönderilmesine...” İzmir BİM., 4. İDD., E. 2020/535, K. 2020/847, KT. 17.9.2020, Erişim Tarihi 10 Ekim, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁰¹ “Diyarbakır 1. İdare Mahkemesince verilen 21/02/2018 gün ve E:2017/2471, K:2018/303 sayılı karar usul ve hukuka uygun olup kaldırılmasını gerektiren bir neden bulunmadığından, istinaf isteminin reddine, aşağıda dökümü yapılan 167,10-TL yargılama giderinin istinaf isteminde bulunan taraf üzerinde bırakılmasına, posta gideri avansından artanın 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 333. maddesi uyarınca mahkemesince ilgili tarafa re'sen iadesine, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 45/6 maddesi gereğince temyiz yolu kapalı olmak üzere kesin olarak, 24/09/2018 tarihinde oybirliğiyle karar verildi” Gaziantep BİM., 2. İDD., E. 2018/2764, K. 2018/3077, KT. 24.9.2018, Erişim Tarihi 10 Ekim, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁰² Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku*, 474.

²⁰³ AY Madde 155 – “Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.”

yapılmakta ve esas bakımından yeni bir karar verilmemektedir²⁰⁴. Temyiz kanun yoluna başvurulabilecek dava türleri İYUK'un 46. maddesinde sayma suretiyle belirtilmiştir²⁰⁵. Buna göre ilgili kanun hükmünde belirtilen kararlar dışındaki bölge idare mahkemesi kararlarına karşı temyiz yoluna başvurulamaz. Aynı hükümde Danıştay dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdiği nihai kararlarının da temyiz edilebileceği düzenlenmektedir. Danıştay dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği ve temyiz yolu açık olan nihai kararları Danıştay Kanunu'nun 24. maddesinde düzenlenmektedir²⁰⁶.

²⁰⁴ Ömer Sivrihisarlı, *Hukuk Yargılamasında Maddî Hukuka İlişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı* (İstanbul: İstanbul Sulhi Garan Matbaası Varisleri, 1978), 26; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 749.

²⁰⁵ İYUK Madde 46 – (Değişik: 18/6/2014-6545/20 md.) “Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştayda, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir:

- A) Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları
- B) Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar.
- C) Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları.
- D) Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları.
- E) Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları.
- F) İmar planları, parselasyon işlemlerinden kaynaklanan davalar.
- G) Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca itiraz üzerine verilen kararlar ile 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun uygulanmasından doğan davalar.
- H) Maden, taşocakları, orman, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalar.
- I) Ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar.
- İ) Liman, kruvaziyer limanı, yat limanı, marina, iskele, rıhtım, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı boru hattı gibi kıyı tesislerine işletme izni verilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasından doğan davalar.
- J) 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun uygulanmasından ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından doğan davalar.
- K) 6/6/1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun uygulanmasından doğan davalar.
- L) 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulanmasından doğan davalar.
- M) Düzenleyici ve denetleyici kurullar tarafından görevli oldukları piyasa veya sektörle ilgili olarak alınan kararlara karşı açılan davalar.”

²⁰⁶ Danıştay Kanunu Madde 24 – (Değişik : 2/6/2000 - 4575/2 md.) “Danıştay ilk derece mahkemesi olarak:

- A) (Değişik: 2/7/2018 – KHK-703/184 md.) Cumhurbaşkanlığı kararlarına,
- B) (Değişik: 2/7/2018 – KHK-703/184 md.) Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere,

Temyiz kanun yoluna konu olan karar türlerinden bir diğeri, belirli uyuşmazlıkların daha hızlı çözülmesi için kanun koyucu tarafından sınırlı sayıda öngörülen ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda verilen kararlardır. İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar İYUK'un 20/A maddesinde düzenlenmektedir. Örneğin acele kamulaştırma işlemleri, özelleştirme yüksek kurulu kararları, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan cumhurbaşkanı kararları ilgili maddede ivedi yargılama usulüne tabi kılınmıştır. Söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı istinaf kanun yolu kapalı olup, doğrudan temyiz kanun yoluna başvurmak mümkündür. Danıştay'a temyiz başvurusu yapılabilecek bir diğeri karar türü İYUK'un 20/B maddesinde düzenlenen merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda verilen kararlardır. Milli eğitim bakanlığı ve ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, söz konusu sınavlarla ilgili işlemler ve sınavların sonuçlarına karşı açılan davalar ilgili maddede merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi kılınmıştır. Bu tür uyuşmazlıklara ilişkin verilen nihai kararlara karşı da doğrudan Danıştay'a temyiz başvurusu yapılabilir.

Temyiz başvurusu nihai kararın tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde Danıştay Başkanlığına hitaben yazılmış bir dilekçe ile yapılır²⁰⁷. Temyiz dilekçeleri Danıştay'a

C) (Değişik: 2/7/2012-6352/45 md.) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere,

D) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere,

E) Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere,

F) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine,

Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmemen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar.”

²⁰⁷ İYUK'un 48. maddesinin 2. fıkrası uyarınca temyiz dilekçesinin İYUK'un dava dilekçesini konu alan 3. maddesinde yer alan hususlara uygun olarak yazılmış olması gerekmektedir. Buna göre dilekçenin, temyiz eden (davacı veya davalı) ve karşı tarafın bilgileri, temyiz başvurusuna konu olan kararı veren merci ve kararın künye bilgileri, temyizi istenen kararın tebliğ edildiği tarih, varsa yürütmenin

sunulmak üzere kararı veren bölge idare mahkemesine veya ivedi yargılama usulü ve merkezi ortak sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda kararı veren ilk derece mahkemesine ya da ilk derece mahkemesi sıfatıyla kararı veren Danıştay dairesine verilir²⁰⁸. Temyize konu kararı veren Danıştay dairesi, bölge idare mahkemesi veya ilk derece mahkemesi cevap dilekçesi verildikten ya da cevap dilekçesi verme süresi geçtikten sonra dosyayı Danıştay'a veya konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'na gönderir (İYUK m. 48/f.4).

Temyiz merci tarafından yapılan inceleme neticesinde verilebilecek kararlar İYUK'un 49. maddesinde düzenlenmektedir²⁰⁹. Buna göre Danıştay temyize konu olan kararı hukuka uygun bulursa onama kararı verir. Bu kararla birlikte temyize konu olan karar kesinleşmiş olur. Eğer Danıştay söz konusu kararı hukuka uygun bulmakla birlikte gerekçesini yanlış veya eksik bulursa gerekçesini değiştirerek "değiştirerek onama" kararı verir²¹⁰. Değiştirerek onama kararında temyiz merci temyize konu kararın hukuka

durdurulması/duruşma yapılması vs. şeklindeki talepler, temyiz başvurusunun nedenleri ve son olarak sonuç ve talep yazılarak temyiz başvurusu yapan ilgili tarafından imzalanması gerekmektedir. Eğer söz konusu dilekçe usulüne uygun olarak yazılmamışsa İYUK'un 48. maddesinin 2. fıkrası uyarınca eksikliklerin giderilmesi için ilgiliye on beş günlük süre verilir. Bu sürede eksiklikler tamamlanmaması halinde aynı fıkra Danıştay veya bölge idare mahkemesince temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına karar verileceği düzenlenmektedir.

²⁰⁸ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 747.

²⁰⁹ İYUK Madde 49 – “(1) (Değişik: 18/6/2014-6545/22 md.) Temyiz incelemesi sonunda Danıştay;

A) Kararı hukuka uygun bulursa onar. Kararın sonucu hukuka uygun olmakla birlikte gösterilen gerekçeyi doğru bulmaz veya eksik bulursa, kararı, gerekçesini değiştirerek onar.

B) Kararda yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmayan maddi hatalar ile düzeltilmesi mümkün eksiklik veya yanlışlıklar varsa kararı düzelterek onar.

(2) Temyiz incelemesi sonunda Danıştay;

A) Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması,

B) Hukuka aykırı karar verilmesi,

C) Usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması, sebeplerinden dolayı incelenen kararı bozar.”

²¹⁰ “Bu duruma göre; bağımsız bir soruşturmacının tayin edilmemesi ve 657 sayılı Kanun'un 129/2. fıkrasında yer alan hususlar davacıya hatırlatılmadan işlem tesis edildiğinden bahisle dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle işlemin iptali yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında hukuka ve usule aykırılık bulunmadığından, Bölge İdare Mahkemesince istinaf başvurusunun reddine karar verilmişse de, yukarıda belirtilen gerekçe ile dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerektiğinden, Bölge İdare Mahkemesi kararının gerekçesi yerinde bulunmamakta ise de, sözü edilen husus sonucu itibarıyla hukuka uygun bulunan kararın bozulmasını gerektirir nitelikte bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle; 1. Davalı idarenin temyiz isteminin reddine, 2. Dava konusu işlemin iptali yolunda verilen ... İdare Mahkemesi'nin ... tarihli ve E:..., K:... sayılı kararına karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesince verilen ... tarihli ve

uygun olarak verildiğini düşünmekle birlikte gerekçesinin yanlış veya eksik olduğu kanaatinde. Dolayısıyla kendisi yeniden doğru olduğunu düşündüğü gerekçeyi yazarak onama kararı verir. Kanaatimizce değiştirerek onama kararları, bir anlamda Danıştay dava dairesinin alt derece mahkemesinin yerine geçerek karar vermesine yol açtığı için alt derece mahkemesinin ısrar yetkisine engel olan bir karar türüdür. Zira bu halde Danıştay dairesi, alt derece mahkemesi tarafından verilen kararda yer alan gerekçeyi bertaraf etmekte ve alt derece mahkemesini hüküm fıkrasına ulaştıran gerekçeyi değiştirmektedir. Böylelikle karar kesinleşmekte ve alt derece mahkemesi ısrar kararı vermek suretiyle kendi gerekçesinin doğru ve isabetli olduğunu ileri sürememektedir. Bunun yanı sıra bu tür kararlar, alt derece mahkemesinin gerekçe ile hüküm fıkrası arasında mantıksal bir bağlantı kurma ve ileri sürdüğü gerekçeleri yazarken kullandığı hukuki argümantasyonu geliştirmesine engel teşkil etmektedir.

Danıştay, kararı hukuka uygun bulmakla birlikte yeniden yargılama yapılmasına gerek duyulmayan maddi hatalarla, düzeltilme imkânı olan eksiklik veya yanlışlıkların olduğuna kanaat getirirse gerekli düzeltmeyi yaparak düzelterek onama kararı verir²¹¹.

E:..., K:.. sayılı kararın YUKARIDA BELİRTİLEN GEREKÇE İLE ONANMASINA, 3. Temyiz giderlerinin istemde bulunan üzerinde bırakılmasına, 4. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, bu gerekçe değiştirerek onama kararının taraflara tebliğini ve bir örneğinin de ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesine gönderilmesini teminen dosyanın ... İdare Mahkemesine gönderilmesine, 02/02/2021 tarihinde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi” Danıştay 12. D., E. 2021/185, K. 2021/328, KT. 2.2.2021, Erişim Tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr; Aynı yönde bkz. Danıştay 12.D, E. 2018/8364, K. 2020/2897, KT. 22.9.2020.

²¹¹ “Açıklanan nedenlerle; 1. Davalının temyiz isteminin reddine, 2. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddine ilişkin İdare Mahkemesi kararına yönelik olarak yapılan istinaf başvurusunun kabulü ve Mahkeme kararının kaldırılarak dava konusu işlemin iptali yolundaki temyize konu ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesinin ... tarih ve E: ..., K: ... sayılı temyize konu kararın hüküm fıkrasında yer alan ‘aşağıda dökümü yapılan mahkeme ve istinaf safhasına ait toplam ...-TL yargılama giderinin ve yürürlükteki Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre belirlenen ...-TL vekâlet ücretinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine” ibaresinin “aşağıda dökümü yapılan mahkeme ve istinaf safhasına ait toplam ...-TL yargılama giderinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine ve vekalet ücretine hükmedilmemesine’ şeklinde DÜZELTİLEREK ONANMASINA (...) karar verildi” Danıştay 13.D., E. 2019/1884, K. 2021/1130, KT. 31.3.2021, Erişim Tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr; “2577 sayılı Kanun'un 49. maddesine uygun bulunmayan davalı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın temyiz isteminin reddine, (...) İdare Mahkemesince ‘müdahil lehine vekâlet ücretine hükmedilmemesi’ yolunda verilen ... tarih ve E: ..., K: ... sayılı kararın temyiz edilen bu kısmında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, mahkeme kararının vekâlet ücretine ilişkin kısmına ‘Karar

Temyiz merci yapmış olduğu inceleme neticesinde temyize konu kararda görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması²¹², hukuka aykırı karar verilmesi²¹³, usul hükümlerinin

tarihinde yürürlükte bulunan 28.12.2013 tarih ve 28865 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca belirlenen ... TL vekâlet ücretinin davacıdan alınarak davalı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ödenmesine' ifadesinin eklenmesi suretiyle düzeltilerek ONANMASINA (...) karar verildi" Danıştay 6.D., E. 2020/10632, K. 2021/861, KT. 1.2.2021, Erişim Tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

- ²¹² "Yukarıdaki açıklamalar ve yürürlükteki mevzuat göz önüne alındığında; ... İdare Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı ilk kararının, 20/07/2016 tarihinden önce verildiği ve temyize tabi bir karar olduğu, Anayasa Mahkemesi kararı üzerine mülkiyet hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yapılan yargılama ile verilen ... İdare Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının da, doğrudan temyize tabi olduğu ve temyiz incelemesinin de yine Danıştayda yapılacak olması karşısında, ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesince görevsizlik kararı verilerek dosyanın Danıştaya gönderilmesi gerekirken, tarafların istinaf başvurularının incelenerek reddine karar verilmesinde usul kurallarına uygunluk görülmemiştir. (...) Açıklanan nedenlerle; Temyize konu ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının BOZULMASINA (...) karar verildi"; Danıştay 10.D., E. 2021/5364, K. 2021/4315, KT. 28.09.2021, erişim tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay 10.D., E. 2021/3805, K. 2021/3962, KT. 7.9.2021; Danıştay 12.D., E. 2016/9950, K. 2016/6645, KT. 21.12.2016.
- ²¹³ "İdarenin düzenleyici idari işlem tesis etme yetkisinin 'Yasama yetkisinin devredilmezliği' ilkesinin sonucunu olarak ikincil nitelikte bir kural koyma yetkisi olduğu göz önüne alındığında; söz konusu yetkinin kanunların çizdiği çerçeve içinde kalmaya ve kanunlara uygun olarak kullanılması zorunludur. Bu bağlamda, kanunun öngördüğü düzenleme yetkisinin yine kanunda belirtildiği gibi kullanılması, normlar hiyerarşisine göre kanundan sonra gelen tüzük, yönetmelik, genelge, tebliğ, talimat gibi düzenlemelerin ancak kanunda verilmiş olan hakkın kullanılmasının açıklanması ile sınırlı olması, bu metinlerde kanun ile tanınan hakkı genişletici veya daraltıcı mahiyette hükümlere yer verilmemesi gerektiği hukukun genel ilkelerindedir. Dava konusu işlemin hukuki sebebi olan Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğin, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 9. maddesi, 1. fıkrası, (c) ve (g) bentleri ile 34 ve 35. maddelerine dayanılarak hazırlandığı, 08/10/1996 tarih ve 22781 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiği, 30/04/2015 tarih ve 29342 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğin 53.maddesi ile mülga olduğu anlaşılmaktadır. Dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte olan ve işlemin dayanağını teşkil eden 06/07/2011 tarihli ve 27986 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelikle değişik Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğin 28. maddesinde, kuruluştaki eksiklik tespitini müteakip yapılan uyarı üzerine eksikliğin giderilmemesi halinde doğrudan 3 gün süreyle Valilikçe faaliyet durdurma cezası verileceği öngörülmesine karşın; yine dava konusu işlem tarihinde yürürlükte olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 35/A maddesinde, kuruluşa ilişkin eksiklik veya aykırılığın tespiti halinde Valilikçe öncelikle idari para cezası uygulanarak verilecek sürede kuruluşun yazılı olarak ihtar edileceğinin, bu süre içinde kuruluş tarafından eksiklik veya aykırılığın giderilmemesi halinde iki katı tutarında tekrar idari para cezası uygulanarak yeniden süre verileceğinin, bu ek süre içinde de eksiklik veya aykırılığın giderilmemesi halinde kuruluşun Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kapatılacağına düzenlendiği görülmektedir. Buna göre, söz konusu Yönetmelik kuralının, 02/08/2013 tarihinde yürürlüğe giren 6495 sayılı Kanunla değişik 35/A maddesindeki hükme uygun hale getirilmediği ve dayanağı Kanuna açıkça aykırı hale geldiği, dava konusu işlemin de Kanuna aykırı bu Yönetmelik kuralına istinaden tesis edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, 08/10/1996 tarihli Yönetmeliği yürürlükten kaldıran 30/04/2015 tarihli Yönetmelikle, denetim ve yaptırıma ilişkin hükümlerin, 2828 sayılı Kanunun 35/A ve 35/B maddelerine uygun olarak yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu durumda, kanuni düzenlemelere aykırı olduğu açık olan Yönetmelik maddeleri uyarınca tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. (...)Açıklanan nedenlerle; 1.Davacının temyiz isteminin kabulüne, 2. Davanın reddine ilişkin temyize konu ... İdare Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının BOZULMASINA (...) karar verildi" Danıştay 10.D., E. 2019/9888,

uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması²¹⁴ sebeplerinden birinin varlığı halinde bozma kararı verir. Temyiz incelemesi neticesinde verilen karar, dosyayla birlikte kararı veren merciye yani ilk derece mahkemesine veya ilk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay dairesine ya da bölge idare mahkemesine gönderilir. Temyiz incelemesi neticesinde verilen kararlar İYUK'un 50. maddesinin 1. fıkrası uyarınca dosyanın geldiği tarihten itibaren yedi gün içerisinde taraflara tebliğ çıkarılır. Temyize konu olan kararın kısmen onanması ve kısmen bozulması da mümkündür. Bu halde onanan kısım kesinleşmiş olur ve kesinleşen kısım İYUK'un 49. maddesinin 3.fıkrası uyarınca temyiz merci tarafından verilen kararda belirtilir.

İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar açısından temyiz kanun yolu usul ve süre açısından bazı farklılıklar içermektedir. İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda verilen nihai kararlara karşı temyize başvuru süresi kararın tebliğ tarihinden itibaren on beş gün, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda ise beş gündür. Temyiz dilekçeleri üç gün içerisinde incelenir ve tebliğe çıkarılır. İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda temyiz dilekçesine cevap verme süresi on beş gün olup temyiz istemi en geç iki ay içerisinde karara bağlanır. Temyiz incelemesi neticesinde verilen karar en geç bir ay içerisinde tebliğe çıkarılır. Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda temyiz dilekçesine cevap verme süresi beş gün olup temyiz istemi en

K. 2021/4013, KT. 13.9.2021, Erişim Tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay 10.D., E. 2016/11492, K. 2021/2971, KT. 2.6.2021.

²¹⁴ “2577 sayılı Kanun'un 49. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendinde usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması bozma sebebi sayılmıştır. (...) Davacı şirket adına düzenlenen dava dilekçesine ekli imza sirkülerine göre ; dava dilekçesinin davacı şirketi temsilen ... tarafından imzalandığı, adı geçen şahsın şirket unvanı altına koyacağı münferit imzası ile 25/10/2010 tarihinden itibaren 5 yıl süre ile şirketi temsile yetkili kılındığı, ancak dava dilekçesinin mahkeme kayıtlarına geçtiği 27/12/2017 tarihi itibarıyla temsil yetkisinin uzatıldığına dair dosyaya başka bir belge de sunulmadığından, anılan şahsın dava tarihinde şirketi temsile yetkili bulunduğu dair noterden onaylı imza sirkülerinin istenilmesi, aynı tarihte şirketi temsil yetkisi ... dışındaki kişi ya da kişilere ait olduğu takdirde dava dilekçesinin temsil yetkisi bulunanlara imzalatılması ve dilekçe ekinde imza sahiplerinin şirketi yargı yerlerinde temsile yetkili olduklarını gösteren noterden onaylı imza sirkülerinin de sunulmasının sağlanması gerekirken bu usulü eksiklik giderilmeden davanın esası incelenmek suretiyle verilen Vergi Mahkemesi kararına yöneltilen istinaf başvurusuna ilişkin Vergi Dava Dairesi kararının bozulması gerekmiştir. Açıklanan nedenlerle;1.Temyiz isteminin kabulüne,2. ... Bölge İdare Mahkemesi ... Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının BOZULMASINA (...) karar verildi”, Danıştay 3.D., E. 2021/1467, K. 2021/2678, KT. 27.05.2021, Erişim Tarihi 12 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay 3.D., E. 2019/4512, K. 2021/2669, KT. 27.5.2021; Danıştay 3.D., E.2021/718, K. 2021/2490, KT. 5.5.2021.

geç on beş gün içerisinde karara bağlanır. Temyiz incelemesi neticesinde verilen karar en geç yedi gün içerisinde tebliğe çıkarılır. İYUK'un temyiz dilekçesini düzenleyen 48. maddesindeki hükümler ivedi yargılama usulünü düzenleyen 20/A maddesine ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünü düzenleyen 20/B maddesine aykırı olmamak koşuluyla kıyasen uygulanır (İYUK m. 20A/ h, İYUK m. 20B/g).

Danıştay evrak üzerinden yaptığı temyiz incelemesi neticesinde maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki konulara ilişkinse ya da temyize konu kararda maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkünse işin esası hakkında karar verir. Danıştay evrak üzerinden yapılan incelemeyi yetersiz bulursa gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak işin esası hakkında bir karar verir. Bu hallerde temyiz mercininin klasik temyiz usulünden farklı bir biçimde istinaf mahkemesi gibi yeniden bir karar tesis etmesi mümkündür²¹⁵. İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının (i) bendi ve 20/B maddesinin 1. fıkrasının (h) bendi uyarınca Danıştay'ın bu şekilde esastan verdiği kararlar kesindir²¹⁶. Dolayısıyla Danıştay'ın temyiz incelemesi üzerine verdiği kararların kesin olması sebebiyle ivedi yargılama usulü ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisi bulunmamaktadır²¹⁷.

²¹⁵ Yıldırım ve Üstün, *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama*, 353; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 752; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 814.

²¹⁶ “Bu itibarla, davanın süre aşımı nedeniyle reddine karar verilmesi gerekirken, davanın esası incelenerek verilen temyize konu İdare Mahkemesi kararında usul kurallarına uygunluk bulunmamaktadır. (...) Açıklanannedenlerle;1. Davacıların temyiz isteminin reddine, davalının ve davalı yanında müdahillerin temyiz istemlerinin kabulüne;2. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca ... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve E:..., K:...sayılı kararının BOZULMASINA, 3.DAVANIN SÜRE AŞIMI NEDENİYLE REDDİNE,(...) 12. 2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca kesin olarak (karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere), 07/07/2021 tarihinde oybirliğiyle karar verildi” Danıştay 13. D., E. 2021/1490, K. 2021/2698, KT. 7.7.2021, Erişim Tarihi 13 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

²¹⁷ “2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesi kapsamındaki ivedi yargılama usulüne tabi işlemlere karşı açılan davalarda ilk derece mahkemesi olarak İdare Mahkemesince verilen kararların temyiz edilmesi sonucu Danıştay tarafından verilen bozma kararının kesin olduğu, bu kararlara karşı mahkemelerin ısrar hakkının bulunmadığı kuşkusuzdur. Uyuşmazlıkta ise, ivedi yargılama usulüne tabi olduğunda kuşku bulunmayan ihale işlemi ile davacının uyuşmazlık konusu ihaleye kendisinin de davet edilmesi için yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan bu davada verilen mercine tevdi kararının Danıştay Onüçüncü Dairesince bozulması sonucu, İdare Mahkemesince, 2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca bozma kararına uyularak gerekli inceleme yapılmak suretiyle yeniden bir karar verilmesi gerekirken, ilk kararında ısrar edilmesinde usul hükümlerine uyarlık görülmemiştir” Danıştay İDDK., E. 2015/5135, K. 2016/6, KT. 18.1.2016, Erişim Tarihi 9 Şubat, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay İDDK., E. 2015/3629, K. 2015/3349, KT. 8.10.2015.

Danıştay'ın sadece ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyiz istemini haklı bulması halinde kararı bozarak dosyayı yeniden bir karar vermesi için ilk derece mahkemesine gönderebileceği görülmektedir²¹⁸. Doktrinde bir görüş ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan inceleme üzerine kararın bozulup ilk derece mahkemesine gönderildiği hallere özgü olmak üzere, ivedi yargılama usulü ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde ilk derece mahkemesinin ısrar yetkisinin bulunduğunu ileri sürmektedir²¹⁹. Buna karşılık bir diğer görüşe göre, ilk inceleme üzerine verilen kararın bozulması halinde ilk derece mahkemesinin kesin olan söz konusu bozma kararına uyma zorunluluğu bulunmakta olup ısrar etme yetkisi bulunmamaktadır²²⁰. Danıştay'ın konuya ilişkin kararları incelendiğinde, ivedi yargılama usulü ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde ilk inceleme konularına ilişkin verilen bozma kararı neticesinde ilk derece mahkemesinin sadece davanın yargılama usulüne ilişkin ısrar yetkisinin olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Danıştay bir kararında bu hususu şöyle açıklamaktadır:

“İlk derece mahkemelerinin ivedi yargılama usulünde gördüğü bir davada, ilgili Danıştay Dairesinin bu davayı ivedi yargılama usulü kapsamında görmemesi ve bu nedenle bu kararı bozması halinde, ilk derece mahkemesince davanın ivedi yargılama usulüne tabi olduğu hususunda ısrar edilmesi hali hariç olmak üzere, ilk derece

²¹⁸ “Devletin, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorunda olduğunu öngören Anayasa'nın 40. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemeye rağmen, davalı idarece davacıya gönderilen ihalenin iptal edilmesine dair ... tarih ve E.... sayılı yazısında, davacının hangi kanun yolları ve mercilere başvurabileceği ve dava açma süresi belirtilmediğinden, idarenin doğru bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve hak arama özgürlüğünün ihlâl edilmiş olması karşısında, söz konusu işlemin tebliğ edildiği tarihte dava açma süresinin işlemeye başlamadığı anlaşıldığından davanın süre aşımı nedeniyle reddine karar verilmesinde usul hükümlerine uygunluk bulunmamaktadır.(...) Açıklanan nedenlerle; 1.Davacının temyiz isteminin kabulüne; 2. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca ... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının BOZULMASINA, 3. Kullanılmayan ...-TL yürütmeyi durdurma harcının istemi hâlinde davacıya iadesine, 4. Yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, 5. 2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca kesin olarak (karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere), 15/06/2021 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi” Danıştay 13.D., E. 2021/1825, K. 2021/2256, KT. 15.6.2021, Erişim Tarihi 13 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

²¹⁹ Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020), 560.

²²⁰ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 607; Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2022), 531-532.

mahkemesinde ivedi yargılama usulüyle görülen davalarda temyiz üzerine Danıştayca verilecek bozma kararına karşı ilk derece mahkemesinin ısrar hakkı bulunmamakta olup, 2577 sayılı Kanununun 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi hükmü uyarınca Danıştayın temyiz incelemesi sonucunda verdiği kararlar kesindir”²²¹.

Söz konusu durumlarda ilk derece mahkemesi davanın ivedi yargılama usulü veya merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi olduğu yönünde ısrar kararı vermektedir²²². Bunun haricinde ilk derece mahkemesinin ilk inceleme konularına ilişkin verilen bozma kararına karşı ısrar etme yetkisi kabul edilmemektedir²²³. Bununla birlikte Danıştay bazı kararlarında doktrinde yer alan ilk görüş doğrultusunda hareket ederek ivedi yargılama usulü ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde ilk inceleme üzerine verilen bozma kararına karşı ilk derece mahkemesinin ısrar yetkisinin varlığını kabul etmektedir. Örneğin bir kararında, temyiz merci davanın süresinde açılıp açılmadığı tespit edilerek yeniden bir karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuş ise de idare mahkemesi bozma kararına uymayarak davanın süresinde açıldığı gerekçesiyle ilk kararında ısrar etmiştir. Bunun üzerine ısrar kararı davalı idare tarafından temyiz edilmiş ve Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ısrar kararının temyiz incelemesini yapmıştır²²⁴.

Danıştay’ın temyiz incelemesi neticesinde verdiği bozma kararı üzerine ilgili merci tarafından izlenecek yol İYUK’un 50. maddesinin 2. fıkrasında, “*temyiz incelemesi sonucunda verilen bozma kararı üzerine ilgili merci, dosyayı öncelikle inceler ve varsa gerekli tahkik işlemlerini tamamlayarak yeniden karar verir*” şeklinde düzenlenmektedir.

²²¹ Danıştay İDDK., E. 2020/2707, K. 2020/2024, KT. 2.11.2020, Erişim Tarihi 13 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²²² Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 96.

²²³ Danıştay 14.D., E. 2016/4195, K. 2016/3694, KT. 9.5.2016, Erişim Tarihi 9 Şubat, 2022, www.lexpera.com.tr.

²²⁴ Danıştay İDDK., E. 2015/1401, K. 2016/428, KT. 25.2.2016, Erişim Tarihi 9 Şubat, 2022, www.lexpera.com.tr.

Bozma kararı üzerine dosya kendisine gönderilen bölge idare mahkemesi veya Danıştay dava dairesi dosyayı öncelikli olarak inceler ve varsa gerekli tahkik işlemlerini tamamlayarak yeniden bir karar verir (İYUK m. 50/f.2).

Danıştay'ın bozma kararına uyulması halinde yeniden tesis edilecek olan karar, bozma kararının gereklerine uygun bir biçimde olmalıdır. Başka bir deyişle alt derece mahkemesinin uyma kararı vermesi halinde bozma kararındaki gereklerle uygun bir şekilde hareket ederek yeniden bir karar vermesi gerekmektedir. Yeniden verilecek olan bu nihai karara karşı temyiz kanun yoluna başvurmak mümkündür. Bozma kararına uyulması üzerine verilen yeni kararın temyiz incelemesi bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak yapılır²²⁵. Temyiz merci yapmış olduğu inceleme neticesinde eğer bozma kararının gereklerine uyulmuşsa bozmaya uyma kararını onar, aksi takdirde kararı bozar.

²²⁵ İYUK Madde 50 – (4) *Danıştayın bozma kararına uyulduğu takdirde, bu kararın temyiz incelemesi, bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak yapılır.* İdari yargılama hukukunda 2014 yılında İYUK'a eklenen bu fıkra ile usuli müktesap hak ilkesi yasal dayanağa kavuşmuştur. Söz konusu fıkranın Anayasa'nın 2., 13. ve 36. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi 12/6/2020 tarihli E. 2019/115, K. 2020/31 esas ve karar numaralı kararında; ilgili kanun hükmünün usuli müktesap hak ilkesinin uygulanmasında hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı ilkeleri gereğince yargı yerlerince içtihat yoluyla istisnai durumlar öngörülebilmeye engel teşkil etmediği, dolayısıyla ilgili maddenin Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı olmadığına kanaat getirerek itirazı reddetmiştir. İdari Yargılama Hukuku'nda usuli müktesap hak ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gürsel Kaplan, "İdari Yargılama Hukukunda Usulü Kazanılmış Hak," *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-2, c. 8 (2004): 115-154. Bozma kararı neticesinde mahkemenin ilk kararında ısrar etmeyerek uyma kararı vermesi üzerine, verilen yeni kararın temyiz incelemesinin bozma kararına uygun olup olmadığıyla sınırlı olması "usuli müktesap hak" ilkesini gündeme getirmektedir. İlk kez Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun 04.02.1959 tarih E. 1957/13, K. 1959/5 esas ve karar numaralı kararı ile kabul edilen usuli müktesap hak ilkesi uyarınca mahkemenin bozmaya uyma kararı vermesi halinde, bozma kararı dışında kalan kısımlar kesinleşmekte ve kesinleşen kısımlar açısından ilgili taraf lehine usuli müktesap hak doğacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bozmaya uyan mahkeme, bu karardan vazgeçerek ısrar kararı veremeyeceği gibi bozma kararı dışında kalan ve kesinleşen hususlarla ilgili karar veremeyecektir. Aynı şekilde bozmaya uyan mahkemenin vermiş olduğu yeni kararın temyiz edilmesi üzerine temyiz mahkemesi de bozma kararı dışında kalan ve ilgilisi lehine usuli müktesap hak doğuran kısımlara dokunamayacaktır. Usuli müktesap hakka ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Baki Kuru, "Usuli Müktesap Hak," *Makaleler*, (İstanbul: Arıkan Basım Yayın Dağıtım, 2006), 329-341; Güzin Akgündüz ve Saadetin Saltık, "Usul Hukukunda Kazanılmış Hak," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 2, (1993): 65-177; Orhan Eroğlu, "Usuli Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme," *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6, c. 5 (2018): 163-184; Murat Atalı, "Usuli Müktesap Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı," *Yargıtay Dergisi* 3, c. 44 (2018): 457-502.

Bozma kararı kendisine gönderilen mahkeme, kendi kararının daha isabetli olduğu kanaatindeyse vermiş olduğu ilk kararda ısrar edebilir. Mahkemenin sahip olduğu ısrar yetkisi İYUK'un 50. maddesinin 3. fıkrasında, “*bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir*” şeklinde düzenlenmiştir. Madde metninden anlaşılacağı üzere ısrar yetkisi yalnızca bölge idare mahkemelerine tanınmıştır. Dolayısıyla Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği kararın temyiz istemi neticesinde bozulması üzerine dava dairesinin ilk kararında ısrar yetkisi bulunmamaktadır²²⁶. İsrar kararının temyiz edilmesi üzerine dosya konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'na gönderilir. İlgili kurulların vermiş olduğu kararlar kesindir (İYUK m. 50/f.5).

2. Olağanüstü Kanun Yolları

Olağanüstü kanun yolu kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı başvuru imkânı sağlayan bir kanun yolu türüdür²²⁷. Olağan kanun yoluna başvurma imkânı bulunmayan ve bu nedenle verildikleri anda kesinleşen veya başvurma imkânı olmakla birlikte süresi içerisinde başvuru yapılmadığı için kesinleşen kararlara karşı gerekli şartların varlığı halinde olağanüstü kanun yoluna başvurulabilir. İdari yargılama hukukunda olağanüstü kanun yolları yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına temyiz olarak düzenlenmektedir.

²²⁶ Bu husus ayrıca İYUK'un 49. maddesinin 4. fıkrasında, “*danıştayın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davaların temyizen incelenmesinde bu madde ile ısrar hariç 50 nci madde hükümleri kıyasen uygulanır*” şeklinde düzenlenmektedir. “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 4. fıkrasıyla, Danıştay'ın bozma kararlarına karşı mahkemelere 'bozmaya uymayarak eski kararında ısrar edebilme' yetkisi tanındığı halde, anılan maddeye 3622 sayılı Yasa'nın 18. maddesi ile eklenen 6. fıkrada yer alan 'Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davaların temyizen incelenmesinde de bu maddenin 4. fıkrası hariç diğer fıkraları kıyasen uygulanır' yolundaki hükümle, Danıştay dava dairelerine ilk derece bakılan davalarla ilgili bozma kararlarına karşı eski kararlarında ısrar edebilme yetkisi tanınmamıştır” Danıştay 5.D., E. 2006/1080, K. 2006/5034, KT. 3.11.2006, Erişim Tarihi 15 Ocak, 2022, www.legalbank.net.

²²⁷ Bilge ve Önen, *Medeni Yargılama Hukuku*, 641; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, 1681.

a. *Yargılamanın Yenilenmesi*

Yargılamanın yenilenmesi; kanunda tahdidi olarak sayılan sebeplere dayanılarak, kesin hüküm niteliğini haiz esas kararın bu kararı veren mahkeme tarafından yeniden tetkikini sağlayan kanun yoludur²²⁸. O halde idare ve vergi mahkemelerinin davanın esası hakkında verdikleri nihai ve kesin kararlar, bölge idare mahkemelerinin davanın esası hakkında verdikleri nihai ve kesin kararlar, Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla davanın esası hakkında verdiği nihai ve kesin kararlar ve Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda ilk derece mahkemesinin kararını bozup işin esası hakkında verdiği kararlar yargılamanın yenilenmesinin konusunu oluşturmaktadır²²⁹.

Yargılamanın yenilenmesi sebepleri İYUK'un 53. maddesinde düzenlenmektedir. Örneğin karara esas alınan bir belgenin sahteliğine hükmedilmesi, bilirkişinin kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu mahkeme kararıyla sabit kılınırsa, vekil olmayan bir kimse tarafından dava görülüp karara bağlanmışsa yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurulabilir. Yargılamanın yenilenmesini ancak davanın tarafları isteyebilir ve söz konusu tarafın yargılamanın yenilenmesinde hukuki menfaatinin bulunması gerekir²³⁰. Yargılamanın yenilenmesi istemi için sebebin ilgili taraf açısından gerçekleştiği tarihi izleyen günden itibaren İYUK 53/f.1 (h) bendinde yazılan sebep için on yıl, (ı) bendinde yazılı sebep için bir yıl, diğer yazılı sebepler için altmış (60) gün içerisinde başvuru yapılabilir (İYUK m.53/f.3). Yargılamanın yenilenmesi istemi kanunda yazılı sebeplere dayanmıyorsa İYUK m.55/f.3 uyarınca istem reddedilir²³¹.

²²⁸ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 766; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 826; Tan, *İdare Hukuku*, s. 1221.

²²⁹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 768; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 827.

²³⁰ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 767 ; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 830-831; Tan, *İdare Hukuku*, 1226.

²³¹ "2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*'nun 53/h maddesinde yer alan yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleştiği ileri sürülmekte ise de; davacı tarafından yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak gösterilen davalarda verilen kararlar ile davaya konu kararın taraflarının aynı olmadığı, davacı tarafından öne sürülen yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin sözü edilen

Yargılamanın yenilenmesi isteminin kabulü halinde ise mahkeme yeniden yargılama yapar ve bir karar verir.

b. Kanun Yararına Temyiz

Kanun yararına temyiz idari yargı mercileri tarafından verilen kesin kararlar ile kanun yoluna süresinde başvurulmaması halinde kesinleşen nihai kararlara karşı başvurulabilen olağanüstü kanun yoludur²³². Bu husus İYUK'un 51. maddesinin 1. fıkrasında,

“idare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ile istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabilir”

şeklinde düzenlenmektedir. Buna göre kanun yararına temyiz başvurusunu davanın tarafları değil, Danıştay Başsavcısı yapılabilir. Danıştay Başsavcısı kanun yararına temyiz başvurusunu ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya re'sen gerçekleştirebilir.

maddede belirtilen sebeplere uymadığı, dolayısıyla 2577 sayılı Yasa'nın 53'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (h) bendinde yazılı yargılamanın yenilenmesi nedenleri olayda gerçekleşmediği gibi yargılamanın yenilenmesini gerekli kılacak başkaca sebeplerin de bulunmadığının anlaşılması karşısında, davacının yargılamanın yenilenmesi isteminin reddi gerektiği sonuç ve kanaatine varılmıştır. Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 55. maddesinin 3. fıkrası uyarınca davacının yargılamanın yenilenmesi isteminin reddine...” Samsun BİM., 4. İDD., E. 2020/659, K. 2020/753, KT. 30.9.2020, Erişim Tarihi 17 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²³² Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 769; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 821. İdari yargılama hukukunda kanun yararına temyiz müessesesi hakkında ayrıntı bilgi için bkz. Burkay Can Kara, “İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz,” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 11 (2020): 353-371.

Kanun yararına temyiz istemi için söz konusu kararın “*niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade etmesi*” başka bir deyişle bozma sebeplerinden biri olan “*hukuka aykırı bir karar verilmesi*” gerekmektedir²³³. Mahkeme tarafından kanun yararına temyiz başvurusu haklı bulunursa karar, kanun yararına bozulur ancak bozma kararı kesinleşmiş olan kararın hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmaz²³⁴. Öyleyse kanun yararına bozma kararı kesin hükmün sonuçlarını ortadan kaldıran ve mahkemenin yeniden bir işlem yapmasını gerektiren bir karar olmayıp, hukuka aykırı olan mahkeme kararının emsal teşkil etmesini engellemeyi amaç edinen bir kanun yoludur²³⁵. Kanun yararına bozulan kararın bir örneği İYUK m.51/f. 3 gereğince ilgili bakanlığa gönderilir ve kararın bir örneği Resmi Gazete’de yayımlanır.

3. Yürürlükten Kaldırılan Kanun Yolları

6545 sayılı Kanun ile karar düzeltme ile itiraz kanun yolu yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak İYUK’a eklenen geçici 8. madde gereğince bölge idare mahkemelerinin tüm yurttan göreve başladıkları tarih olan 20 Temmuz 2016’dan önce verilen kararlar açısından geçerlidir.

²³³ Çağlayan, *İdari Yargılama*, s. 824. “2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*’nun 51. maddesinde ‘(1) İdare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ile istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabilir. (2) Temyiz isteği yerinde görüldüğü takdirde karar, kanun yararına bozulur. Bu bozma kararı, daha önce kesinleşmiş olan merci kararının hukuki sonuçlarını kaldırmaz’ hükmü yer almıştır. İdare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması ise 2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*’nun 49. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı halinde mümkündür” Danıştay 15.D., E. 2016/6798, K. 2017/484, KT. 25.01.2017, Erişim Tarihi 20 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

²³⁴ İYUK Madde 51 – “(2) Temyiz isteği yerinde görüldüğü takdirde karar, kanun yararına bozulur. Bu bozma kararı, daha önce kesinleşmiş olan merci kararının hukuki sonuçlarını kaldırmaz.”

²³⁵ “2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanunu*’nun 51 inci maddesinin 1 inci fıkrasında bölge idare mahkemesi kararları ile idare ve vergi mahkemelerince ve Danıştay’ca ilk derece mahkemesi olarak verilip temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edilenin ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabileceği öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle tarafların iradeleriyle başvurabilecekleri kanun yolları dışında, Danıştay Başsavcısı tarafından kullanılacak olan kanun yararına temyiz olarak nitelenen bir kanun yolu kabul edilmiş ve bu şekilde, yürürlükteki hukukun ülke genelinde birlik içinde uygulanması sağlanmaya çalışılmıştır” Danıştay 4.D., E. 2000/1065, K. 2000/1630, KT. 20.4.2000, Erişim Tarihi 20 Ocak, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

a. Karar Düzeltme

Karar düzeltme, temyiz merci tarafından verilen nihai karar henüz kesinleşmeden aynı mahkeme tarafından bir kez daha gözden geçirilmesini sağlayan bir kanun yoludur²³⁶. Kararın düzeltilmesi yolu ile bir Danıştay içtihadı birleştirme kararında belirtildiği üzere “yeni bir ihtilafı tazammun etmediği cihetle ayrı ve müstakil bir dava ve ihtilaf telakki edilemez”²³⁷. Bu yol ile amaçlanan, kanunda belirtilen sebeplerin gerçekleşmesi halinde, süresi içerisinde yapılan başvuru ile kararı veren yargı merci tarafından kararın incelenmesini sağlamaktır.

İYUK’un 6545 sayılı Kanun ile ilga edilmeden önceki halinde yer alan 54. maddesinde Danıştay dava dairelerince verilen kararlara karşı bir defaya mahsus olmak üzere karar düzeltme yoluna başvurabileceği düzenlenmekteydi. Karar düzeltme isteminde bulunma yetkisi esas davanın taraflarına aitti²³⁸. Aynı maddenin devamında ise tahdidi bir şekilde karar düzeltme sebepleri sayılmaktaydı. Buna göre kararın esasına etki edecek nitelikteki iddia ve itirazların kararda dikkate alınmaması, kararda birbirine aykırı hükümlerin yer alması, kararın usul ve hukuka aykırı olması ve hükmün esasını etkileyen belgelerde sahtekarlık ve hilenin ortaya çıkması hallerinde karar düzeltme isteminde bulunulabilmekteydi²³⁹. Danıştay dava daireleri karar düzeltme isteminde bulunan

²³⁶ Şeref Gözübüyük, “İdari Yargıda Kararın Düzeltilmesi,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 4, c. 20 (1965): 146; Ramazan Çağlayan, *İdari Yargıda Kanun Yolları (Kararlara Karşı Başvuru Yolları)* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2006), 110. Karavelioğlu, *Açıklama ve Son İçtihatlarla*, 1818.

²³⁷ Danıştay İBK., E. 52/13, K. 52/86, KT. 14.3.1952, *Danıştay Kararlar Dergisi* 54-57, 91.

²³⁸ “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinin yollamada bulunduğu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 57. maddesinde, müdahilin, yanında davaya katıldığı taraf ile birlikte hareket edeceği hükme bağlanmıştır. Olayda ise, davalı idare konumunda bulunan Kocaeli Valiliğinin talebi olmaksızın, davalı idare yanında davaya katılan müdahillerce karar düzeltme isteminde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, yanında katıldığı taraf ile birlikte hareket etmek zorunda bulunan müdahillerin karar düzeltme isteminin incelenmesine olanak bulunmamaktadır” Danıştay 11.D., E. 2003/3720, K. 2004/896, KT. 24.2.2004, Erişim Tarihi 20 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²³⁹ Gözübüyük, “İdari Yargıda Kararın Düzeltilmesi,” 147-153; Çağlayan, *İdari Yargıda Kanun Yolları*, 122-126; Karavelioğlu, *Açıklama ve Son İçtihatlarla*, 1830-1833.

tarafının ileri sürdükleri sebeplerle bağlıydı²⁴⁰. Karar düzeltme istemini inceleyen merci ileri sürülen düzeltme sebeplerini haklı görürse eski kararı ortadan kaldırmakta ve dosyayı yeniden inceleyerek karara bağlamaktaydı. Eğer düzeltme sebebi kararın değiştirilmesini gerektirecek nitelikte değilse, önceki karar tekrar edilmekte aksi halde karar kaldırılarak yeni bir karar verilmekteydi²⁴¹.

Karar düzeltme kanun yolu 6545 sayılı Kanun ile İYUK'ta yapılan değişiklik neticesinde kaldırılmıştır. Ancak 6545 sayılı Kanun'un 27. maddesi ile İYUK'a eklenen geçici 8. madde gereğince bölge idare mahkemelerinin tüm yurttan göreve başladıkları tarihten önce verilen kararlar açısından karar düzeltme yoluna başvurmak mümkündür²⁴². Bu noktada belirtmek gerekir ki ısrar müessesesine ilişkin karar düzeltme yolu açık olan davalar bakımından özellikli bir durum söz konusudur. Şöyle ki; taraflardan birinin karar düzeltme talep etmesi halinde ısrar kararı verilebilmesi için öncelikle bu istemin görüşülmesi gerekmektedir²⁴³. Karar düzeltme istemi hakkında karar verilmeden ısrar kararı verildiği takdirde usule ve hukuka aykırılık dolayısıyla ısrar kararı bozulmaktadır²⁴⁴.

²⁴⁰ “Danıştay Dava Daireleri ile İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulları tarafından Verilen kararların düzeltme yolu ile yeniden incelenenilmelerini gerektiren sebepler 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 54. maddesinin 1. fıkrasında gösterilmiş; aynı maddenin 2. fıkrasında ise, anılan daire ve kurulların kararın düzeltilmesi isteminde ileri sürülen sebeplerle bağlı oldukları belirtilmiş bulunmaktadır. Davacı tarafından dilekçede ileri sürülen düzeltme sebepleri anılan maddede sayılan sebeplere uymamaktadır. Açıklanan nedenlerle davalı idarenin düzeltme isteminin süre aşımı yönünden, davacının düzeltme isteminin ise esastan reddine...” Danıştay 2.D., E. 2008/4011, K. 2008/3489, KT. 12.9.2008, Erişim Tarihi 22 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁴¹ Gözübüyük, “İdari Yargıda Kararın Düzeltilmesi,” 156-157; Çağlayan, *İdari Yargıda Kanun Yolları*, 129.

²⁴² “2577 sayılı Kanuna 6545 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 8. maddenin 1. fıkrasının istinaf mahkemelerinin faaliyete başladığı 20/07/2016 tarihinden önce verilen kararlar yönünden saklı tuttuğu kanun yolu hakkı sebebiyle bu kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren 15 gün içinde Dairemizde karar düzeltme yolu açık olmak üzere...” İstanbul BIM., E. 2016/565, K. 2016/352, KT. 8.11.2016, Erişim Tarihi 21 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁴³ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 84.

²⁴⁴ “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 14. maddesi uyarınca, tarafların Dairece verilen kararın tebliğini izleyen onbeş gün içinde maddede yazılı hallerin bulunması halinde kararın düzeltilmesi isteminde bulunabilecekleri hüküm altına alınmıştır. Kanun yollarından biri olan kararın düzeltilmesi yolu ile belli bir süre içinde ve kanunda belirtilen nedenlerden dolayı nihai olarak verilmiş bir yargı kararının yeniden gözden geçirilmesi yolu ile muhtemel sakatlıkların önlenmesinin amaçlandığı, karar düzeltme yolunun kendine özgü bir kanun yolu olduğu, bilimsel içtihatlarla belirlenmiştir. Dolayısıyla mahkemece ısrar (direnme) kararının verilmesi için davacının talep ettiği kanun yolunun tüketilmesi, yani karar düzeltme istemi hakkında Dairece karar verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle davacının karar düzeltme istemi Dairece karara bağlanmaksızın ısrar kararı verilmesinde hukuka ve mevzuata aykırılık

b. İtiraz Kanun Yolu

İtiraz, idare ve vergi mahkemelerinin tek hakimle verdikleri İYUK'un 6545 sayılı Kanun ile değiştirilen 45. maddesinde tahdidi bir biçimde belirtilen nihai kararlarına karşı bölge idare mahkemesine başvuru imkanı sağlayan bir kanun yoludur²⁴⁵. İtiraz kanun yolunun hukuki niteliğine ilişkin doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Kimi görüşler değişiklik öncesi İYUK'un 45. maddesinin 3. fıkrasında itiraz kanun yolu temyiz kanun yoluna benzetilerek temyizinki şekil ve usullerine tabi kılınmış olmasından hareketle itirazı temyize benzetmektedir²⁴⁶. Oysa itiraz kanun yolunda temyizden farklı olarak bozma kararı veren mahkeme dosyayı yeniden bir karar vermesi için geri göndermemekte, davanın esası hakkında gerekli incelemeyi yaparak kendisi bir karar vermektedir. Kimi görüşler ise itiraz incelemesinde, tıpkı istinaf incelemesinde olduğu gibi esastan inceleme yapılarak yeniden bir karar verilebilmesinden hareketle aslında itirazın bir istinaf incelemesi olduğunu ileri sürmektedir²⁴⁷.

Bölge idare mahkemesi evrak üzerinden yaptığı itiraz incelemesi neticesinde maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse ya da itiraz sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya itiraz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin

bulunmamıştır” Danıştay İDDK., E. 2005/381, K. 2005/2293, KT. 6.10.2015, Erişim Tarihi 21 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr; “*Dosyanın incelenmesinden, Batman İdare Mahkemesi'nin 21/03/2012 günlü, E:2011/3370, K:2012/1917 sayılı iptal kararının, Danıştay Onbeşinci Dairesinin 25/12/2013 günlü, E:2012/6385, K:2013/11896 sayılı kararıyla bozulduğu, bu karara karşı davacı vekili tarafından süresi içinde karar düzeltme isteminde bulunulduğu, ancak bu dilekçenin dosyaya geç girdiğinin görüldüğü, bu gecikme nedeniyle, karar düzeltme kanun yolu sonuçlanmadan İdare Mahkemesince ısrar kararı verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, süresi içinde yapılan karar düzeltme isteminin karara bağlanabilmesi için İdare Mahkemesinin ısrar kararının bozulması gerekmektedir.*” Danıştay İDDK., E. 2014/5530, K. 2017/246, KT. 26.1.2017, Erişim Tarihi 21 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay İDDK., E. 2013/16, K. 2015/565, KT. 2.3.2015.

²⁴⁵ Şeref Gözübüyük, *Yönetmelik Yargısı* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 515; Çağlayan, *İdari Yargıda Kanun Yolları*, 102.

²⁴⁶ Gözübüyük, *Yönetmelik Yargısı*, 515.

²⁴⁷ Selim Kaneti, “Vergi Davalarında Temyiz Denetiminin Kapsamı ve Sınırları,” *İktisat ve Maliye Dergisi* 11, c. 33 (1987): 395. İdari yargıda itiraz ve istinaf kanun yollarının kıyası hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Şimşek, “İdari Yargıda İtiraz ve İstinaf Kanun Yollarının Karşılaştırılması,” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 7, (2016): 961-986.

esas hakkında karar vermektedir (değişiklik öncesi İYUK m.45/f.4). Bu haller dışında kendisi gerekli inceleme ve tahkikatı yapmakta ve esas hakkında yeniden bir karar vermektedir. Sonuç itibariyle her iki durumda da itiraz incelemesi neticesinde yeniden bir karar vermesi için dosya ilk derece mahkemesine geri gönderilmemektedir. Eğer itiraz ilk inceleme üzerine verilen kararlara ilişkinse ve bölge idare mahkemesi itirazı haklı bulursa ya da davaya görevsiz hâkim tarafından bakıldığına kanaat getirirse kararı bozar ve işin esas hakkında karar verilmesi için dosyayı ilk derece mahkemesine gönderir. Bölge idare mahkemesinin itiraz incelemesi neticesinde vermiş olduğu kararlara karşı değişiklik öncesi İYUK'un 45. maddesinin 5. fıkrası gereğince temyiz başvurusu yapılamamaktadır. İtiraz kanun yolu 6545 sayılı Kanun ile İYUK'ta yapılan değişiklik ile kaldırılmıştır fakat öncesinde verilen kararlar açısından uygulanmaya devam etmektedir.

B. İstinaf Kanun Yolunun Kabulünden Önceki Durum

Birinci bölümde belirtildiği üzere 6545 sayılı Kanun ile İYUK'ta değişiklik yapılmadan önce, iki kademeli bir yargılama sistemi mevcuttu. Bu yargılama sisteminde sadece ilk derece mahkemeleri ile temyiz merci bulunması dolayısıyla ısrar kararını vermeye yetkili yargı merci günümüzden farklılık göstermekteydi.

1. İsrar Kararına Konu Karar Türü ile İsrar Kararını Vermeye Yetkili Yargı Mercii

a. İlk Derece Mahkemeleri

6545 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önceki İYUK'un itiraz başlıklı 45. maddesinde idare ve vergi mahkemelerinin tek hakimli olarak verdiği nihai kararlara karşı, kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren otuz gün içerisinde bölge idare mahkemelerine

itiraz edilebileceği düzenlenmekteydi²⁴⁸. Bölge idare mahkemesine itiraz üzerine yapılan inceleme neticesinde verilen karar itiraz kanun yolunda anlatıldığı üzere kesindi²⁴⁹. Dolayısıyla idare ve vergi mahkemelerinin itiraz kanun yolu açık olan kararlarının temyiz merci tarafından bozulup geri gönderilmesi ve bu bozma kararına karşı ısrar edilmesi mümkün değildi²⁵⁰.

15 Haziran 2000 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 4577 sayılı Kanun²⁵¹ ile yapılan değişiklikle İYUK’un 45. maddesinin 1. fıkrasına tahdidi olarak belirtilen konularda heyet halinde verilen bölge idare mahkemesi kararlarına karşı da itiraz kanun yolu düzenlemesi getirildi. Böylelikle itiraz yolu açık olan kararlar; idare ve vergi

²⁴⁸ İdare ve vergi mahkemelerinin tek hakim ile bakacakları davalar 6/1/1982 kabul tarihli ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 7. maddesinin ilk halinde şu şekilde düzenlenmişti:

“(1) Toplamı yetmişbeşbin lirayı aşmayan tam yargı davaları, idare mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından çözümlenir.
(2) Kazançları götürü usulde tespit edilen mükelleflerin sınıf ve derecelerinin tespitine ilişkin işlemlere karşı açılan davalar ile her türlü vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı yetmişbeşbin lirayı geçmeyen tarhlara karşı açılan davalar vergi mahkemesi Hakimlerinden biri tarafından çözümlenir”.

Görüldüğü üzere kanun ilk derece mahkemelerinin tek hakim ile bakacakları davaları parasal sınır koymak suretiyle belirtmiştir. Yıllar içerisinde yapılan kanun değişiklikleri ile söz konusu parasal sınır miktarı her yıl yeniden değerlendirilmiştir.

²⁴⁹ Bkz. supra, bölüm II, A-3-b.

²⁵⁰ Zehra Odyakmaz, *Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları* (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1993), 87. “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 45’inci maddesinde, idare ve vergi mahkemelerinin maddede sayılan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri nihai kararlar ile tek hâkimle verilen nihai kararlara, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi mahkemelerin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebileceği, 47’nci maddesinde, İdare ve vergi mahkemelerinin itiraz yolu açık olan kararları temyiz edilemeyeceği, 49’uncu maddesinin 3’üncü fıkrasında, temyiz incelemesi sonucu kararın bozulması halinde dosyanın, Danıştayca kararı veren mahkemeye gönderileceği, mahkemenin yeniden karar vereceği, 4’üncü fıkrasında, mahkemenin bozmaya uymayarak eski kararında ısrar edebileceği, ısrar kararının ilgili tarafından temyizi halinde, davanın, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca inceleneceği hükmüne bağlanmıştır. Sözü edilen yasal düzenlemeler uyarınca ancak heyet halinde verilen vergi mahkemesi kararlarının Danıştayın ilgili Dairesince bozulması üzerine mahkemenin ısrar edebileceği açık olup tek hakim tarafından verilen kararın bozulması halinde ısrar edilebileceği yolunda herhangi yasal düzenleme bulunmadığından, yargılama usulüne aykırı olarak verildiği anlaşılan ve ısrar kararı niteliği taşımayan vergi mahkemesi kararının kaldırılması gerekmektedir” Danıştay VDDK., E. 2013/160, K. 2013/754, KT. 11.12.20, Erişim Tarihi 23 Ocak, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁵¹ “4577 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” 15.06.2000 tarih ve 24080 sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi 23 Ocak, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/24080.pdf>.

mahkemelerinin tek hakimli olarak verdiği kararlar ile heyet halinde verilen ve İYUK m. 45'te tahdidi olarak sayılan idare ve vergi mahkemesi kararları olarak düzenlenmiş oldu.

İdare ve vergi mahkemelerinin, tek hakimli olarak vermiş olduğu kararlar ile heyet halinde verilen ve İYUK'un 45. maddesinde tahdidi olarak sayılan kararları dışındaki nihai kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren altmış gün içerisinde Danıştay'a temyiz başvurusu yapılmaktaydı²⁵². İYUK'un 49. maddesine göre Danıştay temyiz incelemesi neticesinde görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, hukuka aykırı karar verilmesi ve usul hükümlerine uyulmamış olması hallerinde kararı bozmakta ve işin esası hakkında karar verilmesi mümkün değilse yeniden bir karar vermesi için dosyayı ilk derece mahkemesine göndermekteydi. Aynı maddenin 4. fıkrası, "*mahkeme bozmaya uymayarak eski kararında ısrar edebilir*" demek suretiyle, kendi kararının doğru olduğunu düşünen ilk derece mahkemesine ısrar yetkisi tanımaktaydı.

b. Danıştay'ın İlk Derece Mahkemesi Olarak Görev Yaptığı Haller

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanunu'nun²⁵³ 18. maddesiyle İYUK'un 49. maddesine "*danıştayın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davaların temyizen incelenmesinde de bu maddenin 4 üncü fıkrası hariç diğer fıkraları kıyâsen uygulanır*" şeklinde 6. fıkra eklendi²⁵⁴. Bu fıkra ile

²⁵² Değişiklik Öncesi İYUK Madde 46 – "(1) İdare ve vergi mahkemelerinin nihai kararları, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi, Danıştayda temyiz edilebilir.

(2) İdare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarına karşı tebliğ tarihini izleyen altmış gün içinde Danıştayda temyiz yoluna başvurulabilir."

²⁵³ "3622 sayılı ve 6.1.1982 Tarihli 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun," 5.4.1990 Tarih ve 7165 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20483.pdf>.

²⁵⁴ 3622 sayılı Kanun'un 6., 10., 16., 17., 18., 19., 20., 21. ve 23. maddeleri ile geçici maddelerinde yer alan kimi sözcük ve hükümlerin Anayasa'nın 2., 125., 138. ve 155. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi "*yargılama hukukunda temyiz yolunun varlığı kişilerin hak arama özgürlükleri ve olanakları bakımından bir kısıtlamayı değil, tersine bu yolları demokratik anlayışa uygun bir biçimde genişletmeyi ve geliştirmeyi anlatır. Bu nedenle dava konusu Yasa'ya kadar Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak verdiği tek dereceli kararlar için temyiz yolunun açılması, taraflar yönünden güvencesizlik, değil tam tersine güvence getirmiştir*" diyerek Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatı ile verdiği kararların temyiz incelemesinden geçmesine imkan tanıyan değişikliği Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. AYM, E. 1990/20, K. 1991/17, KT. 21.6.1991, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>.

Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda verdiği kararlara karşı temyiz incelemesi getirilmekle birlikte, temyizen incelenen kararın bozulması halinde ilk derece mahkemesine ısrar yetkisi tanıyan 4. fıkra hükmünün uygulanmayacağı düzenlendi²⁵⁵. Dolayısıyla Danıştay dairesinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda idare ve vergi ilk derece mahkemeleri gibi ısrar etme imkanı bulunmamaktaydı.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, 6545 sayılı Kanun ile İYUK'ta değişiklik yapılmadan önceki dönemde ısrar kararına konu olabilecek karar türü, tek hakim ile verilen idare ve vergi mahkemesi kararları ile İYUK m. 45'te tahdidi olarak sayılan ve heyet halinde verilen idare ve vergi mahkemesi kararları hariç olmak üzere ilk derece idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen nihai kararlardı. Dolayısıyla ısrar kararını vermeye yetkili tek merci ilk derece mahkemesi olarak görev yapan idare ve vergi mahkemeleriydi.

2. İsrar Kararının Temyizen İncelenmesi

İlk derece mahkemesi olarak görev yapan idare ve vergi mahkemelerinin vermiş olduğu kararların temyiz incelemesi neticesinde bozulması üzerine, mahkemelerin bozmaya uymayarak yukarıda anlatıldığı üzere ısrar kararı vermeleri mümkündü. İsrar kararı nihai bir karar olduğu için bu kararın ilgilisi tarafından temyiz edilmesi mümkün olup, ısrar kararının temyiz incelemesi İYUK'un 49. maddesinin 4. fıkrası,

“mahkeme bozmaya uymayarak eski kararında ısrar edebilir. İsrar kararının ilgili tarafından temyizi halinde, dava, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunca incelenir. Danıştayın İlgili dava dairesinin kararı uygun görülürse mahkemenin kararı bozulur; aksi halde

²⁵⁵ “Hüküm veren Danıştay Onbirinci Dairesince 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49.maddesine 5.4.1990 gün ve 3622 sayılı Kanunun 18.maddesiyle eklenen 6.fıkra hükmü uyarınca Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 21.4.2000 gün ve E:2000/274, K:2000/581 sayılı olup Danıştay Onuncu Dairesinin 28.3.1996 gün ve E:1994/6516, K:1996/1700 sayılı kararının bozulmasına ilişkin kararına uyularak işin gereği görüşüldü” Danıştay 11.D., E. 2001/365, K. 2001/2335, KT. 25.10.2001, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

onandır. Danıştay idari ve Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları kararlarına uyulması zorunludur”

şeklinde düzenlenmekteydi. Buna göre ısrar kararının ilgilisi tarafından temyiz edilmesi üzerine, temyiz incelemesi Danıştay’da dava konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından yapılmaktaydı. İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu Danıştay’ın bozma kararını yerinde görürse ısrar kararını bozmakta, aksi halde ilk derece idare veya vergi mahkemesinin ısrar kararını onamaktaydı²⁵⁶. Kurul ilk derece idare veya vergi mahkemesinin ısrar kararını aynı gerekçe²⁵⁷ ile onayabileceği gibi farklı bir gerekçe ile de onayabilmekteydi. Benzer şekilde Kurul, ısrar kararını dairenin bozma kararında yer alan gerekçe ile bozabileceği gibi farklı bir gerekçe ile de bozabilmekteydi²⁵⁸. Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından verilen karara karşı yeniden ısrar kararı vermek mümkün olmayıp, uyma zorunluluğu bulunmaktaydı.

²⁵⁶ Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2007), 462; Odyakmaz, *Türk İdari Yargılama Usulünde*, 87.

²⁵⁷ “Hüküm veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunca, dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü: Dayandığı hukuksal nedenler ve gerekçesi Kararın özet bölümünde yazılı ... Vergi Mahkemesinin ... günlü ve E: ..., K: ... sayılı Kararı aynı gerekçe ve nedenlerle Kurulumuzca da uygun bulunmuş ve temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar Kararın bozulmasını gerektirecek durumda görülmemiştir. Bu nedenlerle, temyiz isteminin reddine, 9.2.1996 gününde oyçokluğu ile karar verildi” Danıştay VDDK., E. 1994/363, K. 1996/57, KT. 9.2.1996, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay VDDK., E. 1996/56, K. 1996/415, KT. 6.12.1996; Danıştay VDDK., E. 1995/174, K. 1997/78, KT. 17.1.1997; Danıştay VDDK., E. 1995/280; K. 1997/151, KT. 6.3.1997; Danıştay VDDK., E. 2001/501, K. 2002/62, KT. 15.02.2002; Danıştay VDDK., E. 2001/446, K. 2002/10, KT. 11.02.2022.

²⁵⁸ Örneğin bir limited şirketi hakkında 1997 yılında yaptığı mal ve hizmet alımlarını yanıltıcı faturalarla belgelendirdiğinin tespiti sonucu haziran dönemi için kaçakçılık cezalı katma değer vergisi salınmasına ilişkin karara karşı açılan davada ilk derece mahkemesi tarhiyatı kaldırma kararı vermiştir. Vergi dairesi müdürlüğü tarafından kararın temyiz edilmesi üzerine Danıştay dairesi davacı şirkete düzenlenen faturaların sahte veya içeriği itibarıyla yanıltıcı olduğu, herhangi bir mal alımına dayanmadığı dolayısıyla davacı şirket hakkında verilen cezalı tarhiyatta hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle mahkeme kararının aksi yolda verilen hüküm fıkrasını isabetli bulmayarak kararı bozmuştur. İlk derece mahkemesi kararında ısrar etmiştir. İsrar kararının temyiz edilmesi üzerine kararı inceleyen Danıştay VDDK şirketi temsil yetkisi bulunmayan kişi tarafından açılan davanın ehliyet yönünden reddi gerektiği gerekçesiyle ısrar kararını bozma kararındaki gerekçeden farklı bir gerekçe ile bozmuştur. Karar için bkz. Danıştay VDDK., E. 2002/361, K. 2002/444, KT. 29.11.2002, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

C. İstinaf Kanun Yolunun Kabulünden Sonraki Durum

28 Haziran 2014 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile İYUK’ta önemli değişiklikler yapılmıştır²⁵⁹. Söz konusu değişikliklerden bazıları ısrar müessesesini etkilemiş ve bugünkü hali ortaya çıkmıştır.

1. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre İsrar Kararına Konu Karar Türü ile İsrar Kararını Vermeye Yetkili Mercî

a. İlk Derece Mahkemeleri

6545 sayılı Kanun’un 19. maddesi ile İYUK’un itiraz kanun yolunu düzenleyen 45. maddesi değiştirilerek istinaf kanun yoluna ilişkin hükümler getirilmiştir. Bu değişiklik neticesinde ilk derece idare ve vergi mahkemeleri kararlarına karşı itiraz kanun yolu kaldırılmış, istinaf kanun yolu getirilmiştir. İstinaf kanun yolunun anlatıldığı bölümde açıklandığı üzere, bölge idare mahkemesinin istinaf incelemesi neticesinde verdiği karara karşı ilk derece idare ve vergi mahkemelerine ısrar yetkisi verilmemiştir²⁶⁰. Dolayısıyla ısrar kararını vermeye yetkili mercî artık ilk derece idare ve vergi mahkemeleri değildir. Ancak 6545 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan nihai kararların, temyiz incelemesi neticesinde bozulması üzerine ilk derece mahkemelerinin sahip olduğu ısrar yetkisi devam etmektedir. Başka bir deyişle 6545 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce verilen kararlar açısından kararın verildiği tarihte yürürlükte bulunan kanun yolu incelemesi

²⁵⁹ Söz konusu değişiklikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Bilgin, “6545 Sayılı Yasayla İdari Yargıya Getirilen Yenilikler,” *Adalet Dergisi* 50, (2014): 55-71; Mustafa Avcı, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme,” *Legal Hukuk Dergisi* 152, c. 13 (2015): 35-106.

²⁶⁰ İstinaf kanun yoluna tabi olan karar türleri, istinaf incelemesinin nasıl yapıldığı ve istinaf incelemesi neticesinde verilen kararlar hakkında bilgi için bkz. supra, bölüm II, A-1-a.

geçerli olduğundan²⁶¹, ilk derece mahkemelerinin bu kararlara ilişkin ısrar yetkisi hala mevcuttur.

b. İstinaf Mahkemeleri

6545 sayılı Kanun'un 23. maddesiyle İYUK'un "*temyizen verilen kararlar üzerine yapılacak işlem*" başlıklı 50. maddesinde değişiklik yapılmıştır²⁶². İlgili maddenin 3. fıkrasındaki düzenlemeyle birlikte ısrar yetkisi münhasıran bölge idare mahkemelerine tanınmıştır. Dolayısıyla istinaf kanun yolunun kabulünden sonraki dönemde artık ilk derece idare ve vergi mahkemelerinin ısrar yetkisi bulunmamaktadır.

c. Danıştayın İlk Derece Mahkemesi Olarak Görev Yaptığı Haller

6545 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle İYUK'un 49. maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Söz konusu maddenin 4. fıkrasında yapılan değişikliğe göre, Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davaların temyizen incelenmesinde ısrara ilişkin hükümler

²⁶¹ 6545 sayılı Kanun'un 27. maddesi ile İYUK'a eklenen geçici 8. madde "*Bu Kanunla idari yargıda kanun yollarına ilişkin getirilen hükümler, 2576 sayılı Kanunun, bu Kanunla değişik 3 üncü maddesine göre kurulan bölge idare mahkemelerinin tüm yurtda göreve başlayacakları tarihten sonra verilen kararlar hakkında uygulanır. Bu tarihten önce verilmiş kararlar hakkında, kararın verildiği tarihte yürürlükte bulunan kanun yollarına ilişkin hükümler uygulanır*" demek suretiyle istinaf kanun yolunun bölge idare mahkemelerinin göreve başladığı 20 Temmuz 2016 tarihinden sonra verilen kararlar hakkında uygulanacağını öngörmüştür. 6545 sayılı Kanun ile idari yargıda kanun yoluna ilişkin getirilen yeniliklerin yürürlüğü ve uygulanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Odyakmaz, Bayram Keskin, Yunus Eraslan, "6545 Sayılı Kanunla İdari Yargıda Kanun Yollarına İlişkin Olarak Getirilen Hükümlerin Yürürlüğü, Uygulanması Ve Yorumlanması," *Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 2 (2014): 7-39.

²⁶² 6545 sayılı Kanun Madde 23 – "*2577 sayılı Kanunun 50 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. 'Madde 50 – (1) Temyiz incelemesi sonucunda verilen karar, dosyayla birlikte kararı veren mercie gönderilir.*

(2) Temyiz incelemesi sonucunda verilen bozma kararı üzerine ilgili merci, dosyayı öncelikle inceler ve varsa gerekli tahkik işlemlerini tamamlayarak yeniden karar verir.

(3) Bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir.

(4) Danıştayın bozma kararına uyulduğu takdirde, bu kararın temyiz incelemesi, bozma kararına uygunlukla sınırlı yapılır.

(5) Bölge idare mahkemesi, bozmaya uymayarak kararında ısrar ederse, ısrar kararının temyizi hâlinde, talep, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca incelenir ve karara bağlanır. Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Kurulları kararlarına uyulması zorunludur."

uygulanmayacaktır²⁶³. Diğer bir ifadeyle ilk derece mahkemesi sıfatıyla görev yapan Danıştay dairesinin, temyiz incelemesi neticesinde kararının bozulması halinde ısrar yetkisi bulunmaması uygulaması 6545 sayılı Kanun'un kabulünden önceki dönemde olduğu gibi devam etmektedir.

d. Sonuç

İYUK yukarıda açıklandığı üzere, 6545 sayılı Kanun ile ısrar kararına ilişkin hükümleri de içinde barındıran pek çok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler göz önüne alındığında ısrar kararına konu olabilecek karar türlerinin bugünkü görünümü aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Bölge idare mahkemelerinin fiilen göreve başladıkları 20 Temmuz 2016 tarihinden önce ilk derece idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararlar,
- İYUK'un 46. maddesinde sayma suretiyle gösterilen temyiz yolu açık olan bölge idare mahkemesi kararları,
- İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda uyuşmazlığın tabi olduğu yargılama usulüne ilişkin ilk derece idare ve vergi mahkemeleri kararları.

²⁶³ “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 'Temyiz' başlıklı 46. maddesinin 1. fıkrasında, Danıştay dava dairelerinin nihai kararlarının Danıştay'da temyiz edilebileceği; 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 'İdari ve vergi dava daireleri kurullarının görevleri' başlıklı 38. maddesinde, İdari Dava Daireleri Kurulunca idari dava dairelerinden ilk derece mahkemesi olarak verilen kararların temyizen inceleneceği; 2577 sayılı Kanun'un 'Temyiz incelemesi üzerine verilecek kararlar' başlıklı 49. maddesinin 4. fıkrasında da, Danıştayın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davaların temyizen incelenmesinde bu madde ile ısrar hariç 50. madde hükümlerinin kıyasen uygulanacağı kurala bağlanmıştır. Yukarıda aktarılan mevzuat hükümleri uyarınca Danıştay Dava Dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararların temyizen bozulması durumunda ısrar olanağı tanınmamıştır. Bu nedenle, bozma kararı göz önünde bulundurularak, bozulan kısım yönünden yeniden bir karar verilmesi gerekmektedir” Danıştay 8.D., E.2020/6497, K.2021/1884, KT. 30.03.2021, Erişim Tarihi 1 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Danıştay 15.D., E. 2015/4680, K. 2015/7262, KT. 10.11.2015; Danıştay 15.D., E. 2018/1545, K. 2018/7600, KT. 15.11.2018; Danıştay 4.D., E. 2020/583, K. 2021/4626, KT. 28.09.2021; Danıştay 12.D., E. 2019/4775, K. 2021/1769, KT. 30.03.2021; Danıştay 2.D., E. 2021/3011, K. 2021/2819, KT. 22.09.2021; Danıştay 13.D., E. 2020/248 K. 2021/751 KT. 2.3.2021.

- İsrar kararı vermeye yetkili yargı mercilerinin bugünkü görünümü ise aşağıdaki gibi özetlenebilir:
- Bölge idare mahkemelerinin fiilen göreve başladıkları 20 Temmuz 2016 tarihinden önce verilen kararlar açısından kararı bozulan ilk derece idare veya vergi mahkemesi,
- Temyiz incelemesi neticesinde kararı bozulan bölge idare mahkemesi,
- İvedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda uyuşmazlığın tabi olduğunu yargılama usulüne ilişkin verdiği karar bozulan ilk derece idare veya vergi mahkemesi.

İsrar kararı vermeye yetkili yargı mercileri açısından tartışılması gereken bir husus bulunmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere istinaf kanun yolu öncesi dönemde ilk derece mahkemeleri tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararın bozulması neticesinde ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisi bulunmaktaydı. 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik neticesinde ise bu yetki yalnızca bölge idare mahkemelerine tanınmış durumdadır. Bununla birlikte 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce ilk derece mahkemeleri tarafından verilen ve temyiz yolu açık olan kararların temyiz incelemesi neticesinde bozulması üzerine ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisi devam etmektedir. Burada tartışılması gereken husus, 6545 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmasından sonraki dönemde ilk derece idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen ve istinaf ile temyiz incelemesinden geçtikten sonra bozulan kararlar açısından ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisinin bulunup bulunmadığıdır. İYUK'un 50. maddesinin 1. fıkrasının, "*temyiz incelemesi sonucunda verilen karar, dosyayla birlikte kararı veren mercie gönderilir*" hükmü ile 3. fıkrasının "*bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir*" hükmü birlikte okunduğunda temyiz incelemesi neticesinde kararın bozulması üzerine dosyanın bölge idare mahkemesine gönderileceği öngörülmektedir. Bunun yanı sıra 3. fıkra, ısrar yetkisinin bölge idare mahkemesine ait olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla kanuni düzenlemelere bakıldığında ısrar yetkisinin münhasıran bölge idare mahkemelerine tanındığına şüphe yoktur.

Doktrinde yer alan bir görüşe göre, her ne kadar İYUK'un 50. maddesinin 3. fıkrasından dosya kendisine gönderilen mahkeme bölge idare mahkemesi olarak anlaşılmakta ise de burada ikili bir ayırım yapmak gerekmektedir. İstinaf mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi kararının değiştirilerek onanması ya da ilk derece mahkemesi kararının kaldırılarak yeni bir karar verilmesi şeklinde bir kararın temyiz merci tarafından bozulması neticesinde dosya bölge idare mahkemesine gönderilmelidir. Zira bu durumda kararı bozulan merci istinaf mercidir. Buna karşın Danıştay'ın bozma kararı, istinaf merci tarafından ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkinse dosya ilk derece mahkemesine gönderilmelidir. Bu durumda temyiz merci tarafından bozulan karar ilk derece mahkemesinin kararıdır. Dolayısıyla ısrar edip etmemeye karar verecek olan merci ilk derece mahkemesi olmalıdır²⁶⁴. Kanaatimizce doktrinde ileri sürülen bu görüş isabetli olup İYUK'un 50. maddesinin 1. fıkrasına, “*bozma kararı bölge idare mahkemesi tarafından verilen istinaf isteminin esastan reddine ilişkinse dosya kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilir*” şeklinde ekleme yapmak yerinde olacaktır. Zira bu halde istinaf merci ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın hukuka aykırı olmadığına kanaat getirmiştir. Yani ortada istinaf merci tarafından verilen yeni bir nihai karar bulunmayıp, bozma kararının konusunu ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu karar oluşturmaktadır. Benzer şekilde HMK'nın 373. maddesinin 1. fıkrası,

“yargıtay ilgili dairesinin tamamen veya kısmen bozma kararı, başvurunun bölge adliye mahkemesi tarafından esastan reddi kararına ilişkin ise bölge adliye mahkemesi kararı kaldırılarak dosya, kararı veren ilk derece mahkemesine veya uygun görülecek diğer bir ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge adliye mahkemesine gönderilir”

²⁶⁴ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama*, 1715; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (2020), 556-557.

demek suretiyle Yargıtay'ın bozma kararı bölge adliye mahkemesinin esastan reddi kararına ilişkinse dosyanın kararı veren ilk derece mahkemesine veya uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderileceğini düzenlenmektedir. Dolayısıyla bozma kararının bölge adliye mahkemesinin esastan reddi kararına ilişkin olması halinde ısrar yetkisi ilk derece mahkemelerine aittir. HMK'da yer alan bu düzenlemenin İYUK'ta da aynı doğrultuda yer alması gerektiği, idari yargı reformuna ilişkin Adalet Bakanlığı tarafından kurulan bilim kurulunca önerilmiş ancak söz konusu düzenleme kanun tasarısı haline gelmemiştir²⁶⁵. Yakın bir tarihte Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun²⁶⁶ ile HMK ile aynı doğrultuda olacak şekilde, Yargıtay'ın bozma kararının istinaf başvurusunun reddine ilişkin olup olmamasına göre dosyanın gönderileceği mahkemenin belirlenmesinde bir ayırım yapılarak CMK'nın 304. maddesinin 2. fıkrasına aşağıdaki bentler eklenmiştir:

“Ancak bozma kararı, a) İstinaf başvurusunun esastan reddi kararına ilişkin ise dosya, gereği için kararı veren ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge adliye mahkemesine b) Hukuka aykırılığın düzeltilerek istinaf başvurusunun esastan reddi kararına ilişkin ise dosya, gereği için kararı veren ilk derece mahkemesine ya da bozma kararının içeriği doğrultusunda Yargıtayca uygun görülmesi halinde bölge adliye mahkemesine, gönderilir. Dosyanın ilk derece mahkemesine gönderildiği hallerde, kararın bir örneği de bölge adliye mahkemesine gönderilir”.

Görüldüğü üzere hem HMK hem de CMK'da yer alan düzenlemelerde bozma kararı verilmesi halinde dosyanın gönderileceği mahkemenin belirlenmesi noktasında, bozma kararının istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin olup olmadığına göre göre bir ayırım yapılmaktadır. İYUK'ta da yukarıda önerildiği

²⁶⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, 1714-1715.

²⁶⁶ “7165 Sayılı ve 20.02.2019 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,” 28.02.2019 Tarih ve 30700 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190228-7.htm>.

üzere benzer şekilde bir düzenleme yapılması, ısrar yetkisinin işlevine ve mantığına uygun düşecektir.

2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre İsrar Kararının Temyizen İncelenmesi

İsrar kararı nihai bir karar olup temyiz incelemesine konu olabilir. İsrar kararının temyiz incelemesine konu olabilmesi için öncelikle ilgilisi tarafından temyiz edilmesi gerekmektedir²⁶⁷. Süresi içerisinde ilgilisi tarafından temyiz edilmemesi halinde ısrar kararı kesinleşecektir. İlgilisi tarafından ısrar kararın temyiz edilmesi halinde temyiz incelemesini yapacak merci İYUK'un 50. maddesinin 5. fıkrasında, "*bölge idare mahkemesi, bozmaya uymayarak kararında ısrar ederse, ısrar kararının temyizi hâlinde, talep, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca incelenir ve karara bağlanır*" şeklinde düzenlenmektedir. İlgili fıkra uyarınca ısrar kararı konusuna göre Danıştay İdari veya Dava Daireleri Kurulu tarafından temyizen incelenmektedir.

İsrar kararını temyizen incelemekle görevli olan Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu, Danıştay ilgili dairesinin bozma kararını ve bölge idare mahkemesinin ısrar kararını inceleyerek bir karar verir. Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu karar verirken ne dairesinin bozma kararındaki gerekçeler ile ne de mahkemenin ısrar kararındaki gerekçeler ile bağlıdır²⁶⁸. İlgili dava daireleri kurulu temyiz incelemesi neticesinde ısrar kararını İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca hukuka ve usule uygun bulunduğu takdirde temyiz istemini reddeder ve ısrar kararını onar. Böylelikle bölge idare

²⁶⁷ İsrar kararını temyiz edecek olan ilgilinin elbette temyiz isteminde hukuki yararı olması gerekmektedir. "*Temyize konu İstanbul 1. İdare Mahkemesinin davanın reddi yolundaki ısrar kararının davalı idarenin aleyhine bir karar olmadığı anlaşıldığından, davalı idarenin temyiz isteminin incelenmeksizin reddi gerekmektedir. Açıklanan nedenlerle; davalı idarenin temyiz isteminin incelenmeksizin reddine...*" Danıştay İDDK., E. 2015/4313, K. 2017/247, KT. 26.1.2017, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁶⁸ Yenice ve Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu*, 731; Çağlayan, *İdari Yargılama*, s. 818.

mahkemesi veya ilk derece mahkemesi tarafından verilen karar kesinleşmiş olur²⁶⁹. Danıştay'ın bozma kararı esasa ilişkin olmayıp ilk inceleme hususlarına ilişkinse Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu ısrar kararın temyizinde sadece ilk incelemedeki bozmaya konu husus hakkında inceleme yapmakta uyuşmazlığın esası hakkında temyiz incelemesi yapmak için dosyayı ilgili Danıştay dava dairesine göndermektedir²⁷⁰. Doktrindeki bir görüşe göre, bu halde Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunun davanın tamamına ilişkin temyiz incelemesini bizzat yapması gerekmektedir. Zira İYUK'un 50. maddesinin 5. fıkrası ısrar kararının temyiz incelemesini yapma görevini dava daireleri kurullarına bırakmıştır. Kurulların kendilerine verilen söz konusu görevi kısmen de olsa başka bir merciye devretme yetkisi yoktur. Ayrıca bu yolun tercih edilmesi davaların daha kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlayacağından usul ekonomisi ve hak arama özgürlüğüne daha uygun olacaktır²⁷¹.

Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu onama kararı verirken ısrar kararındaki gerekçeler ile bağlı olmayıp aynı gerekçe veya farklı gerekçe ile kararı onayabilir. Örneğin kurul ısrar kararının sonucunu hukuka uygun bulmakla birlikte gerekçesini eksik veya yanlış bulursa İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca kararın

²⁶⁹ “Bu itibarla, ...Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesi ısrar kararında sonucu itibarıyla hukuka aykırılık bulunmamaktadır. (...) Açıklanan nedenlerle; 1.Davacının temyiz isteminin reddine, 2.Davanın süre aşımı nedeniyle reddine ilişkin İdare Mahkemesi kararına yönelik yapılan istinaf başvurusunun reddi yolundaki ...Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesinin temyize konu ...tarih ve E:..., K:...sayılı ısrar kararının yukarıda belirtilen gerekçe ile ONANMASINA, 3.Bu onama kararının taraflara tebliğini ve bir örneğinin de ...Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesine gönderilmesini teminen dosyanın İdare Mahkemesine gönderilmesine, 01/12/2021 tarihinde kesin olarak oybirliği ile karar verildi” Danıştay İDDK., E. 2021/3200, K. 2021/2716, KT. 1.12.2021, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Kurulun vermiş olduğu onama kararı neticesinde ısrar kararı kesinleştiğinden bu karara karşı farklı bir başvuru yolu bulunmamaktadır. Ancak 20 Temmuz 2016 tarihinden önce verilen kararlara ilişkin karar düzeltme kanun yolu varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla bu tarihten önce verilen kararlar açısından onama kararı aleyhine olan tarafın karar düzeltme kanun yoluna başvurması mümkündür. “1. Davacının temyiz isteminin reddine, 2. Davacının memuriyetle ilişkisinin kesilmesine ilişkin işlem yönünden davanın reddi yolundaki ... İdare Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı ısrar kararının ONANMASINA, 3. Bu kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren 15 (onbeş) gün içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 11/11/2021 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi” Danıştay İDDK., E. 2021/792, K. 2021/2414, KT. 11.11.2021, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

²⁷⁰ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1492.

²⁷¹ Ali D. Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020): 249-250. Bölge idare mahkemesi kararının, usul kurallarının uygulanmasındaki bir hatadan veya görev ve yetki dışında bir davaya bakılmış olmasından dolayı Danıştay dairesi tarafından bozulması ve BİM'in bozma kararına karşı ısrar etmesi halinde eğer ısrar kararı Kurul tarafından onanırsa esasa ilişkin kararın temyiz incelemesi hiç yapılmış olmayacağından onama kararı ile birlikte dosyanın ilgili Danıştay dava dairesine gönderilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, 507-508.

gerekçesini değiştirerek onayabilir²⁷². Örneğin Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bir kararında davacı adına fazladan ve yersiz ödendiği iddia edilerek adına borç çıkarılan tutarların rızaen geri ödenmesi bilgisini içeren dava konusu işlemin Kamu Zararlarının Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca tesis edilmiş bir işlem olduğu, bu işlemle ortaya çıkan zararın rızaen ve sulhen tahsil edilememesi halinde adli yargı yoluyla tahsil edileceği dolayısıyla söz konusu işlemin bildirim mahiyeti taşıdığı ve idari davaya konu olabilecek kesin ve icrai bir nitelik taşımadığından hareketle incelenmeksizin reddine karar verilmesi gerekirken idare mahkemesi tarafından işin esasına girilerek açık hatanın mevcut olduğu ve davacıya yapılan ödemelerin, her zaman iadesinin istenebileceğinin kabulünün gerektiği gerekçesiyle iptali istenen işleme ilişkin davanın reddedilmesi yönündeki ısrar kararını sonucu itibariyle haklı görerek gerekçesini değiştirerek onamıştır²⁷³. Kurul ısrar kararında yeniden yargılamayı gerektirmeyen maddi hatalar ile düzeltilmesi mümkün olan eksiklik veya yanlışlıklar varsa İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca kararı düzelterek onayabilir²⁷⁴.

Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu İYUK'un 49. maddesinin 2. fıkrası uyarınca görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, hukuka aykırı karar verilmesi ya da usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması halinde temyiz istemini kabul ederek ısrar kararını bozar ve yeniden karar verilmek üzere dosyayı ısrar kararını veren mahkemeye gönderir²⁷⁵. Kurul dairesinin bozma kararındaki gerekçeler ile bağlı olmadığından aynı veya farklı gerekçeler

²⁷² Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler," 104.

²⁷³ Danıştay İDDK., E. 2021/30, K. 2021/1173, KT. 03.06.2021, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

²⁷⁴ Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler," 104. Yazara göre düzelterek onama usulünün getirilmesi sayesinde ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi kararındaki kanuni faizin başlangıcı, avukatlık ücreti miktarı, hesap hataları gibi yazım hataları yüzünden kararın bozulmasının önüne geçerek uygulamada bozma yoluyla gelen ve yeni esas numarası olan dosya sayısını azaltacaktır.

²⁷⁵ "Açıklanan nedenlerle; 1. Davalı idarenin temyiz isteminin kabulüne; 2. Dava konusu işlemin yukarıda özetlenen gerekçeyle iptaline, davacının işlem nedeniyle yoksun kaldığı özlük haklarının iadesi ve parasal haklarının davanın açıldığı tarihten (19/10/2016) itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesi isteminin kabulüne ilişkin İdare Mahkemesi kararına yönelik yapılan istinaf başvurusunun reddi yolundaki ...Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesinin temyize konu ... tarih ve E:..., K:... sayılı ısrar kararının BOZULMASINA, 3. Yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesine gönderilmesine, 19/01/2022 tarihinde kesin olarak oyçokluğu ile karar verildi" Danıştay İDDK., E. 2021/3294, K. 2022/23, KT. 19.01.2022, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

ile ısrar kararını bozabilir²⁷⁶. Örneğin Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nde fakülte sekreteri olarak görev yapan davacıya uygulanan disiplin cezası işlemine karşı üniversite disiplin kuruluna yapılan itirazın reddine ilişkin kararının iptali için açılan davada, idare mahkemesi dava konusu işleme dayanak oluşturan Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin dayanağı olan Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının ikinci cümlesinin Anayasa Mahkemesi kararıyla iptaline ve kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren dokuz ay sonra yürürlüğe gireceğine karar verildiği, karar tarihi itibarıyla dokuz aylık sürenin de bittiği dolayısıyla dava konusu işlemlerin yasal dayanağının kalmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar vermiştir. Temyiz incelemesi neticesinde Danıştay dairesi Anayasa Mahkemesi iptal kararının yürürlüğe girdiği tarihe kadar Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükte olduğu, uyuşmazlığın idare mahkemesince dava konusu işlemin tesis edildiği tarihteki mevzuat dikkate alınarak işin esası hakkında bir karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle karar bozmuştur. Bozma kararına karşı idare mahkemesi aynı gerekçe ile ısrar etmiştir. İsrar kararını inceleyen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu temyiz merci tarafından bozma gerekçesi olarak ileri sürülen gerekçeden farklı olarak, Anayasa Mahkemesi bir kanun maddesini iptal ettikten sonra yasama organınca yeni bir yasal düzenleme yapılırsa, uyuşmazlığın bu düzenlemeye göre çözümlenmesi gerektiği, uyuşmazlık özelinde ise iptal kararından sonra Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrası, 6764 sayılı Kanun'un 26. maddesi ve 7243 sayılı Kanun'un 7. maddesi ile değiştirildiğinden, uyuşmazlığın idare mahkemesince yeni yasal düzenlemeye göre işin esası hakkında bir değerlendirme yaparak çözümlenmesine hükmederek ısrar kararını bozmuştur²⁷⁷.

²⁷⁶ İlk derece mahkemesi tarafından davacı ve davalı Üniversite arasında imzalanan taahhüt ve kefalet senedinin özel hukuka ilişkin bir sözleşme olduğu dolayısıyla adli yargının görevli olduğu gerekçesiyle davanın görev yönünden reddine karar verilmiştir. Temyiz incelemesi neticesinde Danıştay dairesi, uyuşmazlığın çözümünde görevli yargı yerinin idari yargı olduğu gerekçesiyle ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. İlk derece mahkemesinin ısrar etmesi üzerine dosya kendisine gönderilen Kurul, uyuşmazlığın idari yargı görev alanı içinde kaldığı kabul etmekle birlikte dava konusu işlemin kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olmadığı dolayısıyla esasının incelenmesinin hukuken mümkün olmadığı gerekçesiyle ısrar kararını Danıştay dairesinin bozma kararından farklı bir gerekçe ile bozmuştur. İlgili karar için bkz. Danıştay VDDK, E.2018/203, K.2018/1059, KT. 26.12.2018, s. 107'den aktaran Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler".

²⁷⁷ Danıştay İDDK., E. 2021/726, K. 2021/2642, KT. 25.11.2021, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr.

İlgili dava daireleri kurulu isterse ısrar kararını kısmen onayıp, kısmen bozabilir²⁷⁸. Kurulun vereceği karar İYUK'un 50. maddesinin 5. fıkrasının, “*danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Kurulları kararlarına uyulması zorunludur*” hükmü uyarınca uyma mecburiyeti bulunmaktadır. Böylelikle yargılamanın bir noktada sonlanması öngörülmektedir.

²⁷⁸ “Davalının temyiz isteminin kısmen KABULÜNE , kısmen REDDİNE. Konya 1. Vergi Mahkemesinin 26/04/2019 tarih ve E:2019/268, K:2019/401 sayılı ısrar kararının, dava konusu cezalı tarhiyatın ifadesine başvurulmuş alıcılara tekabül eden kısmına ilişkin hüküm fıkrasının BOZULMASINA, Kararın dava konusu cezalı tarhiyatın ifadesine başvurulmuş alıcılara tekabül eden kısmına ilişkin hüküm fıkrasına yöneltilen TEMYİZ İSTEMİNİN REDDİNE...” Danıştay VDDK., E. 2019/925, K. 2020/1552, KT. 30.12.2020, Erişim Tarihi 3 Şubat, 2022, www.lexpera.com.tr.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ YARGILAMA USULÜNDE ISRAR KARARININ USUL VE ESASINA İLİŞKİN MESELELER

Israr kararından söz edebilmek için birtakım hususların varlığı gerekmektedir. Mahkemece izlenilen usuli yol, kararın yazım şekli ve içeriği ısrar kararının varlığının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Söz konusu önem, idari yargı merci tarafından ısrar kararı verilirken dikkate alınması gereken usul, şekil ve içerik hususlarının incelenmesini gerektirmektedir. Üçüncü bölümde öncelikle ilgili hususlar incelenecek, devamında ise ısrar kararının dava daireleri kurulları tarafından bozulması üzerine verilecek olan kararın temyiz incelemesi meselesi üzerinde durulacaktır. Son olarak bu bölümde ısrar kararı, makul sürede yargılanma hakkı bağlamında hakkı ele alınacaktır.

A. Israr Kararı Verme Usulü

İYUK'ta ısrar kararı vermek isteyen idari yargı mercinin izlemesi gereken usuli yol açıkça düzenlenmemiştir. Bu başlık altında mahkeme tarafından ısrar kararı verilirken izlenecek usuli yol meselesi HMK ve CMK'da yer alan düzenlemeler ile karşılaştırılmak suretiyle incelenecektir. Bunun yanı sıra davanın tarafları ile ısrar kararı arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır.

1. Mahkeme Tarafından Israr Kararı Verilmesi

a. Mahkeme Tarafından İzlenen Usuli Yol

İYUK'un 50. maddesinin 2. fıkrasında bozma kararı kendisine gönderilen mahkemenin dosyayı öncelikle inceleyeceği ve varsa gerekli tahkik işlemlerini yaptıktan sonra yeniden bir karar vereceği hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucu üçüncü fıkrada ise bölge idare mahkemesinin bozma kararına uyabileceği veya ısrar edebileceğini söylemekle yetinmiştir. Bozma kararı kendisine gönderilen bölge idare mahkemesinin, bozma kararı

ve dava dosyası üzerinden yapacağı inceleme neticesinde ısrar edip etmemeye karar vermesi bunun dışında farklı bir usuli işlem yapması gerekmemektedir.

Nitekim bölge idare mahkemeleri tarafından verilen ısrar kararlarında, mahkeme dava dosyasını yeniden incelemek suretiyle işin gereği hakkında karar vermektedir²⁷⁹. Buna göre mahkeme dava dosyasını yeniden incelemekte, daha sonra karara konu olan uyuşmazlığı özetleyerek ilk kararında yer alan gerekçeleri karar metnine yazmaktadır. Devamında ise açıklamış olduğu sebeplerden dolayı ilk kararında ısrar ettiğini, söz konusu ısrar kararına karşı temyiz yolunun açık olduğunu belirterek ısrar kararını yazmayı tamamlamaktadır. Bunun dışında kanun koyucu tarafından ısrar kararı vermek isteyen mahkemenin herhangi bir işlem yapması öngörülmemiştir.

b. İsrar Kararı Verilmeden Önce Duruşma Yapılması

İYUK'ta bölge idare mahkemesinin ısrar kararı vermeden önce bir duruşma yapması gerekli görülmemiştir. Buna karşın, HMK ve CMK'da yer alan hükümler uyarınca ilk derece veya bölge adliye mahkemesinin ısrar kararı vermeden önce tarafları duruşmaya

²⁷⁹ “Ankara BİM, 4. VDD, E. 2020/572 K. 2020/962 T. 7.10.2020 Hüküm veren Ankara 4. Vergi Dava Dairesince; Dairemizin 06/12/2017 gün ve E:2017/1818, K:2017/2697 sayılı kararının, Danıştay Dokuzuncu Dairesinin 17/02/2020 gün ve E:2018/1531, K:2020/799 sayılı kararı ile bozulması üzerine, 2577 sayılı Kanununun 50. maddesi uyarınca dava dosyası yeniden incelenerek işin gereği görüşüldü” Ankara BİM., 4.VDD., E. 2020/572, K. 2020/962, KT. 7.10.2020, Erişim Tarihi 5 Eylül, 2022, www.lexpera.com.tr; “Karar veren Samsun Bölge İdare Mahkemesi Üçüncü Dava Dairesince Ordu İdare Mahkemesi'nin 15/11/2017 gün ve E:2017/1592, K:2017/1769 sayılı kararına yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Dairemizin 15/02/2018 tarih ve E:2018/172, K:2018/93 sayılı kararının, Danıştay Sekizinci Dairesinin 12/02/2020 tarih ve E:2019/2893, K:2020/740 sayılı kararı ile bozulması üzerine bozma kararına uyulmayarak ve ilk kararda ısrar edilerek dava dosyası yeniden incelenip işin gereği görüşüldü” Samsun BİM., 3.İDD., E. 2020/579, K. 2020/510, KT. 24.6.2020, Erişim Tarihi 5 Eylül, 2022, www.lexpera.com.tr; “Hüküm veren Konya Bölge İdare Mahkemesi 1. Vergi Dava Dairesince Danıştay Dokuzuncu Dairesi'nin 18/02/2020 tarih ve E:2017/2030, K:2020/905 sayılı bozma kararına uyulmayarak, dava dosyası yeniden incelenerek işin gereği görüşüldü” Konya BİM., 1.VDD., E. 2020/510, K. 2020/473, KT. 24.6.2020, erişim tarihi 5 Eylül, 2022, www.lexpera.com.tr; “Hüküm veren İstanbul Bölge İdare Mahkemesi İkinci Vergi Dava Dairesi'nce, İstanbul 12. Vergi Mahkemesi'nin 19/06/2017 tarih ve E:2017/212, K:2017/1789 sayılı kararına karşı davacı vekilince yapılan istinaf başvurusunu kabul ederek davanın kabulüne karar veren Dairemizin 12/07/2018 tarih ve E:2017/5072, K:2018/2484 sayılı kararının, Danıştay 4.Dairesi'nin 03/03/2020 tarih ve E:2018/8480, K:2020/1131 sayılı kararıyla bozulması nedeniyle Dairemize intikal eden dava dosyası yeniden incelenerek, işin gereği görüşüldü” İstanbul BİM., 2.VDD., E. 2020/1023, K. 2020/1335, KT. 22.9.2020 Erişim Tarihi 5 Eylül, 2022, www.lexpera.com.tr.

davet etmesi gerekmektedir. İYUK'un 17. maddesine göre idari yargılama usulünde duruşma istemi 1. fıkrada yer alan şartların oluşması halinde tarafların birinin talebine bağlı olarak yapılmaktadır. İstinaf ve temyiz aşamasında ise duruşma yapılması 3. fıkra gereğince “*tarafların istemine ve Danıştay veya bölge idare mahkemesi kararına bağlıdır*”. Başka bir deyişle kanun yollarında duruşma yapılabilmesi için tarafların talep etmesi yeterli olmayıp mahkemenin bu yönde karar vermesi gerekmektedir²⁸⁰. Bunun yanı sıra re’sen araştırma ilkesinin bir gereği olarak mahkeme duruşma yapılması gerektiği kanaatindeyse tarafların talebi ile bağlı olmaksızın kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilir (İYUK m.17/f.4).

Esas itibarıyla idari yargıda duruşma yapılması yazılı yargılama ilkesinin bir istisnası olarak karşımıza çıkmaktadır²⁸¹. Zira idari yargılama hukukumuz yazılılık esası üzerine kurulmuş olup, idari yargı mercileri yazılı yargılama usulü uyarınca gerekli incelemeleri evrak üzerinden yapmak suretiyle uyuşmazlığı çözümlenmektedirler²⁸². Ayrıca, İYUK’un 20. maddesi uyarınca idari yargılama hukukunda re’sen araştırma ilkesi geçerli olup idari yargı mercileri önlerine gelen uyuşmazlığı çözme noktasında gereken her türlü araştırma ve incelemeyi kendiliğinden yapabilme, konuya ilişkin bilgi, belge ve delillere ulaşabilme yetkisiyle donatılmıştır²⁸³. İdari yargılama hukukunda yazılı yargılama usulü ile re’sen araştırma ilkesinin geçerli olması, uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan her türlü araştırmayı re’sen yapabilen mahkemenin evrak üzerinden yapacağı incelemeler neticesinde uyuşmazlığı hukuki bir çözüme kavuşturmasını kolaylaştırmaktadır. Söz

²⁸⁰ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 409; Yıldırım ve Üstün, *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama*, 317; Çağlayan, *İdari Yargılama*, s. 388.

²⁸¹ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, 430; Celal Işıklar, “İdari Yargıda Duruşma,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 4, (2011): 98.

²⁸² İYUK Madde 1 – “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır*”. Yahya Zabunoğlu, “İdari Yargılama Usulü Genel İlkeler Pozitif Düzenlemeler,” *İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu: 10-11-12 Haziran 1982*, (Ankara: Danıştay Yayınları, 1982), 90; Müslüm Akıncı, “İdari Yargıda ‘Duruşma’,” *Terazi Hukuk Dergisi* 49, (2010): 136.

²⁸³ İYUK Madde 20 – “(1) (Değişik birinci cümle: 18/6/2014-6545/17 md.) *Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. Bu husustaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir. Haklı sebeplerin bulunması halinde bu süre, bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir*”.

konusu kolaylık dolayısıyla idari yargıda sözlü yargılama usulü tamamlayıcı nitelikte uygulanmaktadır²⁸⁴. Sözlü yargılamanın bir parçası olan duruşma yapılması da kanunun zorunlu olarak duruşma yapılmasını öngördüğü haller hariç olmak üzere gerekli görüldüğü takdirde tercih edilmektedir. Böyle olmakla birlikte kimi durumlarda duruşma yapılması uyuşmazlığın çözüme kavuşması açısından gerekli ve faydalı olabilir²⁸⁵.

Konuyla bağlantı olarak bölge idare mahkemesinin gerekli görmesi halinde kanunda böyle bir düzenlemeye yer verilmemiş olmasına rağmen ısrar kararı vermeden önce duruşma yapıp yapamayacağının açıklanması gerekmektedir. Söz konusu açıklama yapılmadan önce İYUK'ta düzenlenmemiş olan bir usuli hükmün hangi hallerde kıyas yoluyla uygulanabileceğinin açıklanması gerekmektedir. İYUK'un 31. maddesinde sayma yoluyla belirtilen konularda bu kanunda hüküm bulunmaması halinde HMK'nın kıyasen uygulanacağı düzenlenmektedir. Şüphesiz bu hükümlerin idari yargılama usulünün özellikleriyle bağdaştığı ölçüde uygulanması gerekmektedir²⁸⁶. Söz konusu maddede duruşmada tarafların mahkemenin sükununu ve düzenini bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler hariç duruşma müessesesine ilişkin başka bir atıf yapılmamıştır. O halde duruşma müessesesine ilişkin İYUK'un 31. maddesinde atıf yapılan hüküm haricinde HMK'da yer alan diğer hükümlerin idari yargılama hukukunda uygulanması mümkün değildir²⁸⁷.

²⁸⁴ Gürsel Kaplan, "İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme," *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 13 (2014): 4.

²⁸⁵ Selçuk Hondu, "İdari Yargılama Usulünde 'Duruşma' Yapılması," *Danıştay Dergisi* 89, y. 25 (1995): 16; Işıklar, "İdari Yargıda Duruşma," 50.

²⁸⁶ Metin Günay, "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanma Alanı," *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü 133. Yıl Sempozyum: 11-12 Mayıs 2001*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 63, 2003), 86. "Bu iki yargılama hukukunun birbirinden ayrışık olmasına ve farklı usul kanunları bulunmasına rağmen, idari yargılama hukuku (İYUK 31. madde) bazı konularda medeni yargılama hukukuna atıf yapmıştır. Bu atıfla birlikte Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) düzenlenen kimi kurumlar idari yargılamanın özellikleri dikkate alınarak uygulanmaktadır" Danıştay 13.D., E. 2016/2538, K. 2016/2538, KT. 27.9.2016, Erişim Tarihi 1 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁸⁷ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 407.

Diğer taraftan Danıştay'ın HMK'ya doğrudan atıf yapılmayan ve hukuk boşluğunun söz konusu olduğu konularda bazen kıyas yapılabileceğini kabul ettiği görülmektedir²⁸⁸. Doktrinde de idari yargılama usulünde boşluk olması halinde HMK'da yer alan hükümlerin atıf yapılmamış olsa dahi kıyasen uygulanabileceği ve bunun yararlı olduğu ileri sürülmektedir²⁸⁹. Kıyasın yapılabilmesi için ise her şeyden önce şartlarının oluşması gerekmektedir. Kıyasın varlığından söz edilebilmesi için ise öncelikle kanun koyucunun, sosyal hayatın değişkenliği karşısında öngöremezlik veya unutma ya da ihmal sebebiyle bir konuya ilişkin kurala kanunda yer vermesi gerekirken düzenlenmemiş olması, başka bir deyişle bir kanun boşluğunun varlığı gerekmektedir²⁹⁰. Dolayısıyla kanun koyucunun bilinçli olarak bir düzenleme yapmadığı hallerde kıyas yapılamayacaktır²⁹¹. O halde kıyas yapılıp yapılamayacağını tespiti için öncelikle İYUK'un ısrar kararını düzenleyen 50. maddesinin kanun koyucu tarafından ne şekilde düzenlendiğine bakmak gerekmektedir. Daha önce ifade edildiği üzere 6545 sayılı Kanun ile İYUK'un ısrar kararına ilişkin hükümlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, bölge idare mahkemelerinin ısrar kararı verirken yapması gereken işlemler 6545 sayılı Kanun'un tasarı metninin 15. maddesinde yer alan gerekçede şöyle ifade edilmiştir:

“Maddeyle, temyizen verilen karar üzerine ilk derece mahkemesi sıfatıyla karar veren Danıştay dairesi ve bölge idare mahkemesince yapılacak işlemler düzenlenmektedir. Buna göre bozulan dosya öncelikle incelenecek ve yeniden karara bağlanacaktır. Bölge idare mahkemesinin bozma kararına karşı ısrar etme hakkı olduğu düzenlenmektedir. Bozma kararına uyularak verilecek kararın temyizi halinde temyiz mercii bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak temyiz incelemesi yapacaktır”²⁹².

²⁸⁸ Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 131-133.

²⁸⁹ Yaşar Eroğlu, “Danıştay Kanunuyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa Atıf Yapılmayan Hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin Danıştayda Uygulanışı,” *Danıştay Dergisi* 8, y. 3 (1973): 26.

²⁹⁰ Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 48.

²⁹¹ Erkal, *İdare Hukukunda Kıyas*, 49.

²⁹² 6545 sayılı Kanun'un 15. maddesinin gerekçesi, Erişim Tarihi 6 Eylül, 2022, <https://www.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf>.

Görüldüğü üzere İYUK'un 50. maddesinde 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe ilişkin tasarının gerekçesinde, kanun koyucunun bilinçli bir şekilde ısrar kararı verilmeden önce duruşma yapılmasını gerekli görmediği ve bu hususu düzenlemediği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kanun koyucu bölge idare mahkemesinin ısrar kararı verirken izlemesi gereken usulde duruşmanın gerekli olmadığı kanaatindedir. Sonuç olarak, bir kanun boşluğu olduğundan hareketle HMK'da yer alan ısrar kararı yapılmadan önce tarafların duruşmaya davet edilmesi yönündeki usuli düzenlemenin idari yargılama hukukunda kıyasen uygulanması olanaklı görülmemektedir.

2. Davanın Taraflarınca İsrar Kararı Verilmesinin Talep Edilmesi

İsrar kararı verme yetkisi yukarıda ifade edildiği üzere bölge idare mahkemesine aittir. Buna ek olarak idari yargıda davacı veya davalı tarafından ısrar kararı verilmesinin talep edilip edilemeyeceği tartışılabilir. Daha önce de belirtildiği üzere İYUK'un aksine, HMK ve CMK'da yer alan düzenlemeler uyarınca ısrar kararı verilmeden önce tarafların bozmaya uyup uymama noktasında görüşleri alınmaktadır. Böyle bir durumda genellikle bozma kararı lehine olan taraf karara uyulmasını, bozma kararı aleyhine olan taraf ise karara direnilmesini talep etmektedir²⁹³. Bazı hallerde ise tarafların her ikisi de bozmaya uymayı talep edebilmektedir. Tarafların her ikisinin de ısrar kararı verilmesini talep etmesi ise rastlanılması pek mümkün olmayan bir durumdur. Zira bozmaya konu olan karar taraflardan birinin aleyhine sonuç doğurmaktadır ve bu kararın ısrar kararı vermek suretiyle tekrar edilmesini istemekte ilgilinin hukuki yararı bulunmamaktadır.

İdari yargılama hukuku açısından bakıldığında ısrar kararı verilmeden önce tarafların görüşünün alındığı bir duruşma yapılmamaktadır. Dolayısıyla davanın taraflarının ısrar kararı verilmesini talep etmesi sadece ısrar kararı verilmeden önce bölge idare mahkemesine yazılı bir şekilde taleplerini iletmeleri halinde gündeme gelebilir. Böyle bir

²⁹³ Eroğlu, "Usuli Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar," 165.

talebin bölge idare mahkemesi açısından herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Zira ısrar kararı verip vermemeye karar verecek olan merci, kararı bozulan bölge idare mahkemesidir. Diğer bir ifadeyle bozma kararına karşı ısrar edip etmeme noktasında takdir yetkisi bölge idare mahkemesine aittir. Sonuç olarak, davacı veya davalı tarafından bölge idare mahkemesine ısrar etmesi yönünde yazılı olarak bir talep iletilebilir ancak mahkeme bu taleple bağlı olmayıp bozma kararına uyup uymamaya re'sen karar verecektir.

B. İsrar Kararının Şekil ve İçeriği

Yargılama faaliyeti yürüten bir mahkemenin vermiş olduğu kararın ısrar kararı olup olmadığı ancak içeriğine bakmak suretiyle belirlenebilir. Bir kararın ısrar kararı olup olmadığı belirlenmesi ise söz konusu kararın temyizden incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bölümde ısrar kararının varlığından söz edebilmek için gerekli olan şekil ve içerik tartışma konusu yapılacaktır.

1. İsrar Kararının Şekil ve İçeriğinin Belirlenmesi Sorunu

İsrar kararının şekil ve içeriğinin nasıl olması gerektiğine dair İYUK'ta açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla temyiz merci tarafından kararı bozulan mahkemenin ısrar kararı verirken uyması gereken şekil ve içerik kuralları mevcut değildir²⁹⁴. Bu husus mahkeme kararlarına ve doktrindeki tartışmalara yansımaktadır. Doktrinde ısrar kararının ilk karardaki gerekçe ile aynı gerekçeye sahip olup olamayacağı, ısrar kararı vermeden önce yeni bir inceleme yapılıp yapılamayacağı, ilk karardaki gerekçeye ek olarak yeni gerekçeler ileri sürülüp sürülemeyeceği gibi şekle ve içeriğe dair hususlar tartışma konusu olmaktadır.

²⁹⁴ Halit Eyüp Özdemir, "İdari Yargıda 'İsrar'(Direnme) Kararının Şekil ve İçerik Bakımından Niteliği," *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 95-96, c. 8 (2012): 29.

a. Israr Kararını Gereçelendirme

Israr kararı vermek isteyen mahkemenin öncelikle ilk kararını yeniden yazması gerekmektedir. Mahkemenin ilk kararını aynen yazması gerekli, fakat yeterli değildir. Bunun yanı sıra ısrar kararının da diğer tüm kararlarda olduğu gibi gerekçeli bir biçimde yazılması gerekmektedir. İlk karara ek olarak mahkeme bozma kararına neden uymadığını, ilk kararında ısrar etme nedenlerini gerekçeli olarak belirtmelidir. Başka bir deyişle alt derece mahkemesinin verdiği kararın ısrar kararı olarak kabul edilebilmesi için bozma kararına karşı ısrar etme sebepleri gösterilmelidir. Danıştay bu hususu bir kararında şöyle açıklamaktadır:

“Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından temyiz incelemesi yapılabilmesi için idare mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin ısrar kararlarından, Danıştay bozma kararlarına neden ısrar edildiğinin açıkça anlaşılması gerekmektedir. Dosyanın incelenmesinden (...) Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesince, bozma gerekçesi konusunda bir değerlendirme yapılmadan, herhangi bir gerekçeye yer verilmeksizin ısrar kararı verildiği anlaşılmıştır. Bu durumda, Danıştay Beşinci Dairesince, davanın reddine ilişkin İdare Mahkemesi kararına yönelik istinaf başvurusunun reddi yolundaki ... Bölge İdare Mahkemesi ... İdare Dava Dairesi kararı bozulmuş olmasına rağmen, bozma gerekçesi ile ilgili konuda bir değerlendirme yapılmadan ve bu hususa ilişkin bir gerekçeye yer verilmeden istinaf başvurusunun reddi yönünde verilen ‘hiçbir gerekçe taşımamasına rağmen’ ısrar olarak nitelendirilen kararda bu yönden de hukuki isabet bulunmamaktadır”²⁹⁵.

²⁹⁵ Danıştay İDDK., E. 2021/2538, K. 2021/3208, KT. 20/11/2021, Erişim Tarihi 1 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 24. maddesinin (e) fıkrasında, kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesinin belirtileceği hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından temyiz incelemesi yapılabilmesi için, idare mahkemelerinin ısrar kararlarında, Danıştay bozma kararlarına neden ısrar edildiğinin açıkça anlaşılması gerektiğinden, Danıştay 17. Dairesince, dava konusu işlemde yetki yönünden hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle İstanbul 9. İdare Mahkemesinin esastan yaptığı inceleme sonucu

Yukarıda yer verilen Danıştay kararından anlaşılacağı üzere, ısrar kararlarının gerekçeli olarak yazılmaması halinde bozma kararına neden ısrar edildiği açıkça anlaşılammaktadır. Bu durumda ısrar kararının temyiz incelemesini yapmakla görevli olan Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun işi zorlaşmaktadır. Zira dava daireleri kurulları ısrar kararının gerekçesini incelemek suretiyle bozma kararına neden uyulmadığını, bozma kararına karşı alt derece mahkemesinin ısrar etmekte haklı gerekçelerinin olup olmadığını tespit etmektedir. Ayrıca sadece ilk kararın tekrar edilmesi suretiyle gerekçesiz olarak yazılan ısrar kararlarının yargılamayı gereksiz yere uzatma tehlikesi bulunmaktadır. İlk bölümde açıklandığı üzere, ısrar kararının esas işlevlerinden biri kendi kararının doğru olduğuna inanan alt derece mahkemesinin kararını bir kez de Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından değerlendirilme imkanına sahip olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında alt derece mahkemesinin bozma kararına neden uymadığını gerekçeli bir şekilde açıklamayıp, sadece ısrar etme yönünde irade göstermesi ısrar kararının işlevine de ters düşmektedir. O halde gerçek anlamda bir ısrar kararının varlığından söz edebilmek için bozma kararına karşı ısrar etme sebeplerinin açık ve net bir biçimde ortaya koyulması gerekmektedir.

Öte yandan mahkemeler tarafından verilen her kararda olduğu gibi ısrar kararlarında da Anayasa'nın 141. maddesinin 3. fıkrası uyarınca gerekçeli olarak yazılması anayasal bir zorunluluktur²⁹⁶. Benzer bir düzenlemenin İYUK'un 24. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde, *“kararın dayandığı hukuki sebebin ve gerekçesinin”* kararda yer alması gereken hususlar arasında düzenlendiği görülmektedir²⁹⁷. Bir mahkeme kararının gerekçesi, hükmün dayandığı hukuki sebeplerin ortaya konulduğu kısımdır. Hakim gerekçe yazmak suretiyle esasında uyuşmazlık konusu maddi vakıayı nasıl nitelendirdiğini, hükmü kurarken hangi hukuksal sebeplere dayandığını özetle maddi

verdiği karar bozulmuş olmasına rağmen, Mahkemece, yetki ile ilgili konuda bir değerlendirme yapılmadan ve bu hususa ilişkin bir gerekçeye dahi yer verilmeden işin esası hakkında yeniden aynı yönde verilen ‘ve mahkeme tarafından hiç bir gerekçe taşımamasına rağmen’ ısrar olarak nitelendirilen kararda, bu yönüyle de hukuki isabet bulunmadığı” Danıştay İDDK, E. 2016/635, K. 2018/2889, KT. 4/6/2018, s. 84'ten aktaran, Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler”.

²⁹⁶ AY Madde 141 – “(3) Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.”

²⁹⁷ İYUK Madde 24 – “(1) Kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hüküm: tazminat davalarında hükmedilen tazminatın miktarı”.

vakıalar ile hüküm arasındaki sebep-sonuç ilişkisini açıklamaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararında belirttiği gibi, “*gerekçe, hâkimin (mahkemenin) tespit etmiş olduğu maddi vakıalar ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi yapar*”²⁹⁸. Sonuç itibarıyla ısrar kararında bozma kararının neden yerinde bulunmadığının, bozma kararına hangi açıdan uyulup uyulmadığının, bozma kararına hangi hukuki sebepler ile ısrar edildiğinin açık, anlaşılır ve ayrıntılı bir şekilde yazılması temyiz incelemesi açısından faydalı ve gereklidir.

b. Israr Kararında Ek Gerekçeler Gösterme

Alt derece mahkemesince ısrar kararı yazılırken yukarıda ifade edildiği üzere eski kararın aynen tekrar edilmesi gerekmektedir. Burada üzerinde durulması gereken husus, tekrar edilen eski kararda yer alan gerekçe ve hüküm fıkrasının değiştirilip değiştirilemeyeceği meselesidir. Doktrinde genel itibarıyla ısrar kararının varlığından söz edebilmek için mahkemenin ilk kararındaki gerekçe ve hüküm fıkrası ile bağlı olduğu kabul edilmektedir. Başka bir deyişle ısrar kararının ilk karardaki gerekçe ve hüküm fıkrasıyla aynı olması gerekmektedir. Bu husus Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararında şöyle açıklanmaktadır:

*“Israr kararından bahsedilebilmesi için bozulan karar ile bozma üzerine verilen kararda gerekçe ve hüküm fıkrası yönünden bir örtüşmenin olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle bozma kararı sonrasında verilen kararın hüküm fıkrası, bozulan kararla aynı olmakla birlikte gerekçesi farklı ise ısrar kararından söz edilemeyecektir”*²⁹⁹.

²⁹⁸ Yargıtay HGK., E. 2017/1892, K. 2019/150, KT. 14.2.2019, Erişim Tarihi 1 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

²⁹⁹ Danıştay VDDK., E. 2021/1449, K. 2021/1796, KT. 15.12.2021, Erişim Tarihi 1 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

Hüküm kurulurken dayanılan hukuki sebebin değişmesi halinde ortaya çıkacak olan karar ısrar kararı değil, yeni bir karar olacaktır³⁰⁰. Bu yeni kararın temyiz incelemesinin dava daireleri kurulu tarafından değil, ilgili dava dairesi tarafından yapılması gerekmektedir³⁰¹.

Kendi kararının usule ve hukuka uygun olduğunu düşünen mahkeme ilk kararındaki gerekçelere ek gerekçeler ileri sürerek eski kararını güçlendirip güçlendiremeyeceği meselesi ise üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Doktrinde bazı görüşler ısrar kararının sadece aynı gerekçe ile yazılabileceğini savunmaktadır³⁰². Aksi yöndeki görüşlere göre ise, bozma kararı kendisine gönderilen mahkeme ilk kararındaki gerekçesini güçlendirecek ek gerekçeler öne sürebilir³⁰³. Hatta kimi görüşler kararın hüküm fıkrasının aynı kalması koşuluyla gerekçenin değiştirilebileceğini savunmaktadır³⁰⁴. Konuya ilişkin Danıştay kararları incelendiğinde, bozma kararına ısrar etmek isteyen mahkemenin ek gerekçeler sunarak ısrar kararı verebildiği görülmektedir. Örneğin tıp fakültesi hastanesinde öğretim üyesi olarak görev yapan davacının görev yaptığı birimde tuttuğu uzman nöbetlerine ilişkin ödenmeyen nöbet ücretleri için idareye yaptığı başvurunun reddedilmesi üzerine açtığı iptal davasında ilk derece mahkemesi dava konusu işlemin iptali ile işlem nedeniyle davacının yoksun kaldığı nöbet ücretlerinin davalı idareye başvuru tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte davalı idarece hesaplanarak davacıya ödenmesine karar vermiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine Danıştay ilgili dava dairesi, Yükseköğretim Kanunu'na tabi uzman tabip olduğu açık olan davacının, Devlet Memurları Kanunu'nun Ek 33. maddesi ve Yükseköğretim Kanunu'nun 50. maddesinin (e) bendi uyarınca nöbet ücreti ödenebilmesi

³⁰⁰ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 755; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 818.

³⁰¹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 754; s. 472; Topuz, Özkaya, *Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama*, 933.

³⁰² Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 754; Çağlayan, *İdari Yargılama*, 818.

³⁰³ Hondu, "İdari Yargılama," 51; Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1489; Topuz, Özkaya, *Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama*, 932; Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler," 89; Özdemir, "İdari Yargıda 'İsrar'," 37; Yunus Emre Yılmazoğlu, "İsrar Kararı ve Dava Daireleri Kurulunca Bozulması Üzerine Verilen Kararın Temyizen İncelenmesi," *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 14, y. 4 (2013): 915.

³⁰⁴ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (2020), 559. Kanaatimizce ilk kararda yer alan gerekçeden farklı bir gerekçe ileri sürülerek ısrar kararı verilmesi mümkün olmamalıdır. Zira ısrar kararı ile hakim esasında kendisini hüküm fıkrasında yer alan sonuca ulaştıran gerekçenin, usul ve hukuka uygun olduğunu ileri sürmektedir. Farklı bir gerekçenin ileri sürülmesi halinde farklı bir gerekçeye sahip yeni bir karar ortaya çıkmaktadır ve söz konusu yeni kararın hukuki denetiminin öncelikle Danıştay ilgili dairesi tarafından yapılması gerekmektedir.

için söz konusu hükümde sayma yolu ile belirtilen kişiler arasında olmadığı, anılan maddede atıf yoluyla gösterilen Yükseköğretim Kanunu'nun ilgili hükmü kapsamına da girmeyen davacıya nöbet ücreti ödenmesi mümkün bulunmadığından, bu yöndeki talebinin reddine dair dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna vararak ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. İlk derece mahkemesi konuya ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin 2 Ağustos 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan kararının da bu yönde olduğu gerekçesini ekleyerek gerekçesini güçlendirmiş ve ilk kararında ısrar etmiştir³⁰⁵.

Başka bir kararda, davacı tarafından fazladan ödendiği iddia olunan vergilerin iadesi istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin karara karşı itirazın reddine ilişkin işlemin iptali ve ödenen tutarların ödeme tarihinden itibaren işleyecek tecil faiziyle birlikte iadesine hükmedilmesi istemiyle açılan davada vergi mahkemesi fazladan tahakkuk ettirilen vergilerin Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca davacıya iadesinin gerektiğine hükmetmiştir. İlk derece mahkemesinin kararının temyiz edilmesi üzerine ilgili Danıştay dava dairesi ödeme tarihi ile idareye başvuru tarihi arasında geçen süreye ilişkin olarak faize hükmedilmesine yönelik hüküm fıkrasını bozmuştur. Bozma kararı kendisine gönderilen vergi mahkemesi fazladan tahsil edilen vergilerin iadesinde mükelleflerin mülkiyetlerinde bulunan ekonomik değerlerden mahrum kaldığı dönemde genel yarar ve kişi yararı arasındaki dengenin korunması için yasal faizin başlangıcının ödeme tarihi olarak belirlenmesi gerektiği şeklinde ek gerekçesini ekleyerek ilk kararında ısrar etmiştir³⁰⁶. Yukarıda yer verilen kararlar incelendiğinde, hem Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun hem de Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun ısrar kararı vermek isteyen alt derece mahkemesinin eski kararını güçlendirecek ek gerekçeler ileri

³⁰⁵ Danıştay İDDK., E. 2020/953, K. 2021/65, KT. 20.01.2021, Erişim Tarihi 8 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr. Ek gerekçeli ısrar kararları için bkz. Danıştay İDDK., E. 2020/1859, K. 2021/147, KT. 28.01.2021; Danıştay İDDK., E. 2020/1822, K. 2021/110, KT. 27.01.2021; Danıştay İDDK., E. 2021/1152, K. 2021/2655, KT. 25.11.2021; Danıştay VDDK., E. 1999/153, K.1999/507, KT. 26.11.1999. Danıştay VDDK., E. 2020/1566, K. 2022/237, KT. 02.03.2022; Danıştay İDDK., E. 2020/55, K. 2021/66, KT. 20.1.2021.

³⁰⁶ Danıştay VDDK., E. 2020/924, K. 2021/73, KT. 27.1.2021, Erişim Tarihi 8 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

sürebilmesini kabul ettiği ve bu tür kararları da ısrar kararı olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce ısrar kararının varlık gerekçesi göz önüne alınacak olursa, alt derece mahkemesi ısrar kararı verirken ilk kararını kuvvetlendirecek yeni gerekçeler ileri sürebilmelidir. Zira ısrar kararı verirken mahkeme kendi kararının doğru olduğuna inanmaktadır ve eski gerekçesine ek gerekçeler ileri sürerek kararını kuvvetlendirmek çabası içindedir. Mahkemenin ilk kararına ilaveten ek gerekçeler ileri sürebilmesi, Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurul'u önünde ilgili Danıştay dava dairesinin bozma kararının değil, kendi ısrar kararının yerinde olduğunu ileri sürme şansını arttırmaktadır. İsrar kararı verilirken ek gerekçe ileri sürülemeyeceğinin kabul edilmesi halinde mahkemeye tanınan ısrar yetkisi işlevsiz hale gelebilir.

İsrar kararı vermeden önce mahkemenin yeni bir inceleme yapıp daha sonra ısrar kararı vermesi halinde verilen kararın ısrar kararı niteliğini haiz bir karar olmadığı doktrinde genel itibariyle kabul edilmektedir. Bu tür kararlar doktrinde eylemli uyma kararı olarak adlandırılmakta olup aşağıda detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Doktrinde Odyakmaz tarafından ileri sürülen görüşe göre, Danıştay'ın bozma kararı üzerine gerekli inceleme ve araştırmalar yapıldıktan sonra da ısrar kararı verilebileceği savunulmaktadır³⁰⁷. Ancak ısrar kararının mahkemenin yeni bir işlem tesis etmesi veya dosyaya yeni bir delil eklemesi ve daha sonra ısrar kararı verdiğini söylemesi halinde bu karar ısrar kararı olarak kabul edilmemelidir. Zira bu halde mahkemenin tesis ettiği yeni işlemler henüz temyiz incelemesinden geçmemiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından verilen bir kararın karşı oyunda bu hususa dikkat çekilmiştir. İlk karardan farklı olarak dosyaya yeni eklenen imar planı notlarının dikkate alınması suretiyle ısrar kararı verilemeyeceği bahse konu karşı oyda şu şekilde ifade edilmiştir:

³⁰⁷ Odyakmaz, *Türk İdari Yargılama Usulünde*, 87.

“İdare mahkemesince ilk kararda ısrar edilmişse de ısrar kararında önceki kararından farklı olarak bozma aşamasından sonra davalı idarece dosyaya ibraz edilen imar planı notlarından da bahsedilerek işlemin hukuka aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda dosyaya yeni ibraz edilen ve Danıştay Altıncı Dairesince incelemeye konu yapılmamış olan imar planı notları da dikkate alınarak ısrar kararı verilmesinde isabet görülmediğinden, konunun bu çerçevede incelenebilmesi amacıyla dosyanın Danıştay Altıncı Dairesine gönderilmesi oyu ile karara karşıyım”³⁰⁸.

2. Eylemli İsrar Kararı ve Temyizen İncelenmesi

Temyiz incelemesi neticesinde kararı bozulan alt derece mahkemesi bozmaya uyup bozma gerekleri doğrultusunda işlem yaptığını belirtmesine rağmen bazen ısrar kararı verebilmektedir. Bu tür kararlar doktrinde eylemli ısrar kararı olarak adlandırılmaktadır³⁰⁹. Eylemli ısrar kararı olarak nitelendirilen kararlar şekli olarak bozmaya uyma kararları gibi gözüküyor olsa da içeriği incelendiğinde esasında ısrar kararı olduğu görülmektedir. Zira kararı bozulan mahkeme bozmaya uyma yönünde bir karar verdiyse bu kararın gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bozma kararında belirtilen hususları yerine getirmeksizin bir karar verilmesi halinde gerçekte bir uyma kararı yoktur.

Örneğin Danıştay 3. Dairesi bir kararında vergi mahkemesinin bozma kararına uymak suretiyle verdiğini belirttiği kararı, bozmaya uyma olarak değil eylemli ısrar olarak kabul etmiş ve kararı incelemesi için dosyayı Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu’na göndermiştir³¹⁰. İlgili kararda vergi mahkemesi davacı şirket adına düzenlenen

³⁰⁸ Danıştay İDDK., E. 2003/792, K. 2006/1440, KT. 30.11.2006, Erişim Tarihi 8 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

³⁰⁹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (2020), 559.

³¹⁰ Danıştay VDDK., E. 2021/197, K. 2021/397, KT. 14.4.2021, Erişim Tarihi 10 Nisan, 2022, www.kanunum.com.tr.

uyuşmazlık konusu ödeme emirlerinin dayanağı olan ihbarnamelerin davacının adresine tebliğ edilemediği hususunun Vergi Usul Kanunu'nun 102. maddesinde öngörülen kişiler nezdinde tespit edilmediği ve usulüne uygun bir şekilde tutanak haline getirilmediğinden usulüne uygun bir şekilde tebligat yapılmadan kamu alacağının kesinleşmeyeceği gerekçesiyle davacı şirket adına düzenlenen ödeme emirlerinin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir. Temyiz incelemesi neticesinde kararı bozulan vergi mahkemesi bozmaya uyduğunu belirttikten sonra tarhiyatlara ilişkin ihbarnamelerin davacının adresine tebliğ edilemediği hususunu belgeleyen evrakın sadece posta memuru tarafından imzalandığı dolayısıyla ilan tebligatın usulüne uygun bir biçimde yapılmadığı, tebligattaki bu usulsüzlük nedeniyle ortada kesinleşmiş bir kamu alacağının varlığından söz ederek alacağın vadesinde ödenmediği gerekçesiyle davacı adına ödeme emri düzenlenmesi mümkün olmadığı ifade edilerek ilk kararındaki gibi ödeme emirlerini iptal etmiştir. Bu kararın da temyiz edilmesi üzerine dosya önüne gelen Danıştay 3. Dairesi vergi mahkemesince verilen kararın bozmaya uyma değil, eylemli ısrar niteliğinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Eylemli ısrar kararına ilişkin bir başka örnek kararda Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesi'nin istinaf istemini reddetmesi üzerine karar ilgilisi tarafından temyiz edilmiş, Danıştay 4. Dairesi takdir komisyonunun katma değer vergisi indirimlerini kabul etmeyerek matrah belirleme ve sahte faturalardan kaynaklı maliyetin tenzili yetkisi bulunduğundan, davacıya fatura düzenleyen mükellef hakkındaki vergi tekniği raporu da incelenmek suretiyle işin esası hakkında bir karar verilmek üzere kararı bozmuştur. Bozma kararı kendisine gönderilen Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesi uyma kararı verdiğini belirttikten sonra davacının takdir komisyonuna sevk edildiği tarih itibarıyla re'sen tarh sebebinin bulunmadığı, re'sen tarh sebebi bulunmadan da takdir komisyonuna sevk zaman aşımı süresini durdurmayaacağı, sonuç itibarıyla tarh zaman aşımına uğrayan cezalı tarhiyatlarda hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle istinaf isteminin reddi kararını tekrar etmiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine Danıştay 4. Dairesi, Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesi'nin bozma kararı doğrultusunda hareket etmeyerek vergi tekniği raporu incelenmeksizin tarh zaman aşımına uğrayan cezalı tarhiyatlarda hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle verilen istinaf isteminin

reddi kararının bozmaya uyma değil eylemli ısrar niteliğinde olduğu gerekçesiyle dosyanın Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'na gönderilmesine karar vermiştir³¹¹.

Aynı yönde başka bir kararda, Rize İdare Mahkemesi tarafından davanın süre aşımı nedeniyle reddi yolunda verilen kararın Danıştay 14. Dairesince bozulması üzerine idare mahkemesince bozmaya uyma kararı verildiği ancak bozma gerekleri doğrultusunda hareket edilmeyerek yeniden süre aşımı nedeniyle davanın reddi kararı verildiği, bu kararın ise eylemli ısrar kararı niteliğini haiz olduğu gerekçesiyle temyiz incelemesi Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından yapılmıştır³¹².

Yukarıda yer verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, bozma gerekleri doğrultusunda hareket etmeden verilen ve ilk karardaki hüküm fıkrasının tekrarlanması şeklinde olan kararlar Danıştay tarafından eylemli ısrar kararı olarak nitelendirilmektedir. Böyle bir durumda ilgili Danıştay dava dairesi temyiz incelemesi için kendisine gönderilen kararı değerlendirerek kararın gerçek bir uyma kararı mı yoksa eylemli ısrar kararı mı olduğuna karar vermektedir. Temyize konu kararın eylemli ısrar kararı olduğu kanaatindeyse dosyayı temyizen incelemekle görevli olan Danıştay İdare veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'na göndermektedir.

3. Eylemli Uyma Kararı ve Temyizen İncelenmesi

Bozma kararı kendisine gönderilen mahkeme kimi zaman bozmaya uymadığını belirtmesine rağmen bozma gerekleri doğrultusunda hareket ederek bir karar vermektedir. Her ne kadar mahkeme kararında ısrar kararı verdiğini belirterek görünüş itibarıyla ilk

³¹¹ Danıştay VDDK., E. 2020/793, K. 2021/1801, KT. 15.12.2021, Erişim Tarihi 18 Nisan, 2022, www.karararama.danistay.gov.tr. Aynı yönde bkz. Gönderme kararı Danıştay 17.D., E. 2015/1556, K. 2015/2310, KT. 22.5.2015.

³¹² Danıştay İDDK., E. 2017/258, K. 2017/401, KT. 8.2.2017, Erişim Tarihi 8 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

kararında ısrar etmiş olsa da gerçekte bozma kararı doğrultusunda hareket ettiği için bu gibi hallerde bir ısrar kararının varlığından bahsetmek mümkün değildir. Doktrinde bu tür kararlar eylemli uyma kararı olarak adlandırılmaktadır³¹³. Eylemli uyma kararlarında şeklen ısrar ifadesi kullanılsa da maddi anlamda bir ısrar kararı bulunmamaktadır.

Eylemli uymaya ilişkin idari yargı kararlarında, bu tür kararların temyiz incelemesinin Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun değil ilgili Danıştay dairesinin yapması gerektiğine karar verilmektedir. Örneğin Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu bir kararda,

“temyiz istemine konu yapılan kararda her ne kadar ilk kararda ısrar edildiği belirtilmişse de bozma kararında öngörülen esaslara göre değerlendirme yapıldıktan sonra verilen karar ısrar kararı niteliği taşımadığından, temyiz isteminin Kurulumuzca değil, ilk derecede verilen kararları temyizen incelemekle görevli Danıştay Yedinci Dairesince incelenmesi gerekmektedir”³¹⁴

demek suretiyle bozmaya eylemli uyma niteliği taşıyan kararı temyizen incelemesi için dosyayı Danıştay 7. Dairesi'ne göndermiştir. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu benzer şekilde başka bir kararında, vergi mahkemesi tarafından bozma kararı doğrultusunda verilen ara kararları sonucu dosyaya sunulan belgeler dikkate alınarak değerlendirme yapıldıktan sonra verilen kararın ısrar kararı niteliği taşımadığından hareketle temyiz incelemesinin ilgili vergi dava dairesi tarafından yapılması gerektiğine

³¹³ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1490.

³¹⁴ Danıştay VDDK., E. 2014/973, K. 2014/1373, KT. 31.12.2014, Erişim Tarihi 24 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

karar vermiştir³¹⁵. Aynı şekilde Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bir kararında, Ankara 3. İdare Mahkemesi kararının Danıştay 12. Dairesi tarafından eksik inceleme yapıldığı gerekçesiyle bozulması üzerine idare mahkemesince bozma kararı uyarınca hareket edilerek söz konusu eksiklik giderildikten sonra verilen kararın ısrar kararı niteliği değil, bozmaya eylemli uyma niteliği taşıdığı gerekçesiyle temyiz incelemesini yapması için dosyanın Danıştay 12. Dairesi'ne gönderilmesine karar vermiştir³¹⁶.

Sonuç olarak istikrar kazanan uygulama uyarınca, alt derece mahkemesi tarafından ilk kararda ısrar edildiği belirtilmiş olsa da eğer bozma kararı doğrultusunda hareket edilerek bir karar verildiyse artık bozmaya eylemli uyma söz konusu olacaktır. Bu gibi hallerde gerçekte bir ısrar kararının varlığından söz edilemeyeceği için kararın temyiz incelemesinin bozma kararını veren ilgili Danıştay dairesi tarafından yapılması gerekmektedir. Öyleyse Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun önüne şeklen ısrar kararı gibi görünen ancak gerçekte bozmaya eylemli uyma niteliği taşıyan bir karar geldiğinde öncelikli olarak kararın niteliğini tespit etmesi ve daha sonra temyizden

³¹⁵ “Davacının 16.4.2004 tarihli mal bildiriminde gösterdiği taşınmazın tapu kaydına şirket hakkında yürütülen takip nedeniyle uygulanan haczi, ortak adına ödeme emri ve haciz varakası düzenlenmeden haciz uygulanamayacağı gerekçesiyle iptal eden vergi mahkemesi kararının; davacı tarafından yapılan mal bildiriminin kendi adına mı, borçlu şirket lehine mi, ortak olduğu döneme ait şirket borcundan hissesine isabet eden kısmın teminatı kapsamında mı olduğu veya başka bir sebebe mi dayandığı hususu açıklığa kavuşturulduktan sonra 6183 sayılı Yasanın 54, 55, 62 ve 64'üncü maddeleri değerlendirilmesi suretiyle karar verilmek üzere bozulduğu anlaşılmaktadır. Vergi Mahkemesince, bozma kararında öngörülen esaslara göre verilen ara kararları sonucu dosyaya sunulan belgeler dikkate alınarak değerlendirme yapıldıktan sonra mal bildiriminin şirketin vergi borcu nedeniyle yapıldığından hareketle verilen karar, ısrar niteliği taşımadığından, temyiz isteminin Kurulumuzca değil, ilk derecede verilen kararları temyizden incelemekle görevli vergi dava dairesince incelenmesi gerekmektedir” Danıştay VDDK., E. 2013/33, K. 2014/130, KT. 5.3.2014, Erişim Tarihi 27 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr. Danıştay VDDK eski tarihli bir kararında, vergi mahkemesi tarafından dava konusu tarhiyatın iptali yönünde verilen kararın temyiz edilmesi üzerine Danıştay 3. Dairesi tarafından karar bozulmuş, vergi mahkemesi bozma kararında sözü edilen gerekli araştırmaları yaptıktan sonra yeniden ısrar kararı vermiştir. Dosyayı inceleyen Danıştay Savcısı Turgut Candan'a göre vergi mahkemesi Danıştay Üçüncü Dairesi'nin bozma kararındaki esaslara uyularak gerekli araştırmaları yapmış ve bu araştırmalar neticesinde almayan yorum ve gerekçeler ile ilk karardaki yargıya varmıştır. Dolayısıyla bozma kararına eylemli uyma söz konusudur. Ancak hükmü veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu Danıştay Savcısının aksine vergi mahkemesince verilen kararın ısrar kararı olduğuna kanaat getirmiş ve temyiz incelemesini bizzat yapmıştır. Karar için bkz. Danıştay VDDK., E. 1992/141, K. 1993/4, KT. 15.01.1993, Erişim Tarihi 28 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

³¹⁶ Danıştay İDDK., E. 2008/2393, K. 2013/383, KT. 6.2.2013, Erişim Tarihi 28 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr.

inceleme yapmaya geçmesi doğru ve isabetli bir yaklaşım olacaktır. Nitekim yukarıda yer verilen kararlar incelendiğinde de uygulamada bu yönde bir istikrar olduğu söylenebilir.

İdari yargıda olduğu gibi adli yargıda da eylemli uyma kararları yer almaktadır. Hatta eylemli uymaya ilişkin kararlara, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Ceza Genel Kurulu kararlarında idari yargıya nispeten daha fazla rastlanmaktadır. Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Ceza Genel Kurulu'nun süreklilik kazanan uygulamalarının olduğunu söylemek mümkündür. Konuya ilişkin bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında eylemli uyma kararı şöyle açıklanmaktadır:

“Bilindiği üzere; direnme kararının varlığından söz edilebilmesi için, mahkeme bozmadan esinlenerek yeni herhangi bir delil toplamadan önceki deliller çerçevesinde karar vermeli, gerekçesini önceki kararına göre genişletebilirse de değiştirmemelidir. Başka bir deyişle mahkemenin yeni bir delile dayanarak veya bozmadan esinlenerek gerekçesini değiştirerek veya daha önce üzerinde durmadığı bir hususu bozmada işaret olunan şekilde değerlendirerek karar vermiş olması hâlinde, direnme kararının varlığından söz edilemez. İstikrar kazanmış Yargıtay içtihatlarına göre, mahkemece direnme kararı verilse dahi bozma kararında tartışılması gereken hususları tartışmak, bozma sonrası yapılan araştırma, inceleme veya toplanan yeni delillere dayanmak, önceki kararda yer almayan ve daire denetiminden geçmemiş olan yeni ve değişik gerekçe ile hüküm kurmak suretiyle verilen karar direnme kararı olmayıp, bozmaya eylemli uyma sonucunda verilen yeni hüküm olarak kabul edilir”³¹⁷.

³¹⁷ Yargıtay HGK., E. 2016/2277, K. 2021/169, KT. 25.2.2021, Erişim Tarihi 22 Nisan, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde kararlar için bkz. Yargıtay HGK., E. 2012/676, K. 2013/356, KT. 13.3.2013; Yargıtay HGK., E. 2007/323, K. 2007/335, KT. 6.6.2007; Yargıtay HGK., E. 2014/610, K. 2014/646, KT. 14.5.2014; Yargıtay HGK., E. 2017/1253, K. 2020/953, T. 25.11.2020; Yargıtay HGK., E. 2013/2076, K. 2015/1318, KT. 6.5.2015, Yargıtay HGK., E. 2011/323, K. 2011/470, KT. 06.07.2011; Yargıtay HGK., E. 2021/525, K. 2021/972, KT. 7.7.2021; Yargıtay HGK., E. 2017/842, K. 2021/326, KT. 23.3.2021.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ısrar kararının temyiz edilmesi ile önüne gelen uyuşmazlıkta esasa geçmeden önce ısrar kararının eylemli uyma neticesinde verilen şeklen bir ısrar kararı olup olmadığını ön sorun olarak incelemektedir. Buradan çıkarılacak sonuca göre de kararın temyiz incelemesini kendisinin mi yoksa ilgili Yargıtay dairesinin mi incelemesi gerektiğine karar vermektedir. Yukarıda yer alan karardan anlaşılacağı üzere Kurula göre, mahkemenin bozmadan esinlenerek herhangi bir yeni delil toplaması ve bu delilere dayanarak yeni bir karar vermesi, bozma kararı doğrultusunda hareket ederek daha önce değerlendirmedeği bir hususu değerlendirmesi, bozma kararında tartışılması gereken hususları tartışması, bozma kararı doğrultusunda araştırma ve incelemeler yapması hallerinde ısrar kararının varlığından bahsedilemez. Bu hallerde henüz daire denetiminden geçmeyen bozmaya eylemli uyma sonucu yeni ve farklı gerekçeler ile oluşturulan yeni bir kararın varlığı söz konusudur. Bu kararın temyiz edilmesi halinde görevli temyiz merci ilgili Yargıtay dairesidir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararlarında da eylemli uyma kararı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarına benzer şekilde açıklanmaktadır. Örneğin,

“Ceza Genel Kurulunun süreklilik kazanmış uygulamalarına göre, şeklen ısrar kararı verilmiş olsa dahi;

a) Bozma kararı doğrultusunda işlem yapmak,

b) Bozma kararında tartışılması gereken hususları tartışmak,

c) Bozma sonrasında yapılan araştırmaya, incelemeye, toplanan yeni kanıtlara dayanmak,

d) İlk kararda yer almayan ve daire denetiminden geçmemiş bulunan yeni ve değişik gerekçelerle hüküm kurmak suretiyle verilen karar; özde direnme niteliğinde olmayıp, bozmaya eylemli uyma sonucu verilen yeni bir

hükümdür. Bu nitelikteki bir hükmün temyiz edilmesi halinde ise incelemenin Yargıtay'ın ilgili dairesi tarafından yapılması gerekir”³¹⁸.

Yukarıda yer verilen karardan anlaşılacağı üzere eylemli uyma kararı alt derece mahkemesinin ısrar kararı verdiğini belirtmesine rağmen bozma kararları doğrultusunda işlem yapması, bozma kararında tartışılması gereken hususları tartışması, bozma sonrasında yapılan araştırmaya veya incelemeye ya da toplanan yeni kanıtlara dayanması, ilk kararda yer almayan ve daire denetiminden geçmemiş olan yeni ve farklı gerekçeler ile hüküm kurması hallerinde eylemli uyma gündeme gelecektir. Eylemli uyma neticesinde verilen yeni hükmün temyiz edilmesi halinde dosyanın Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na değil, ilgili Yargıtay dairesine gönderilmesi gerekmektedir.

Her iki genel kurulun kararlarından çıkan sonuca göre, mahkemenin ilk kararından farklı olarak yeni bir maddi olguya dayanarak ve bu maddi olguya dayanmak suretiyle gerekçesini değiştirerek karar vermesi halinde usulüne uygun bir şekilde ısrar kararı verilmiş olmayacaktır. Eylemli uyma kararı olarak adlandırılan bu yeni kararın temyiz edilmesi halinde görevli yargı yeri Hukuk Genel Kurulu veya Ceza Genel Kurulu değil, ilgili Yargıtay dairesidir.

Eylemli uymaya ilişkin yukarıda yer verilen adli yargı kararlarına bakıldığında idari yargı kararlarına benzer bir tutumun olduğunu söylemek mümkündür. İdari yargıda olduğu gibi adli yargıda da Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ile Vergi Dava Daireleri Kurulu kararlarında olduğu gibi bozma kararına uyulmak suretiyle verilen ve ısrar kararı niteliği

³¹⁸ Yargıtay CGK., E. 2011/5-211, K. 2011/49, KT. 22.04.2011, Erişim Tarihi 24 Nisan, 2022, www.legalbank.net. Aynı yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay CGK., E. 2012/446, K. 2012/206, KT. 22.05.2012; Yargıtay CGK., E. 2012/1530, K. 2013/327, KT. 18.6.2013; Yargıtay CGK., E. 2014/716, K. 2016/57, KT. 9.2.2016; Yargıtay CGK., E. 2011/32, K. 2011/83, KT. 03.05.2011; Yargıtay CGK., E. 2009/42, K. 2009/126, KT. 12.5.2009; Yargıtay CGK., E. 2014/621, K. 2015/99, KT. 7.4.2015; Yargıtay CGK., E. 2013/799, K. 2015/45, KT. 17.3.2015.

taşımayan kararların temyiz isteminin Yargıtay Hukuk veya Ceza Genel Kurulu'nda değil ilgili Yargıtay dairesinde incelenmesi gerektiğine karar verilmektedir.

C. Israr Kararının Dava Daireleri Kurulu Tarafından Bozulması Halinde Verilen Kararın Temyizen İncelenmesi

Israr kararı temyiz edildiği takdirde dosya konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun önüne gelir (İYUK m. 50/f.5). Kurul yapacağı inceleme neticesinde ısrar kararını yerinde bulursa kararı onar, aksi takdirde gerekçeli olarak kararı bozar³¹⁹. Israr kararının onanması halinde ısrar eden mahkemenin vermiş olduğu karar kesinleşmiş olur. Böylelikle idari merciler artık hüküm fıkrasına göre kararı uygulamakla yükümlü hale gelir. Israr kararının bozulması halinde ise ısrar eden mahkemenin Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun vermiş olduğu bozma kararı doğrultusunda hareket ederek yeniden bir karar vermesi gerekmektedir. Zira kurulların vermiş olduğu kararlar kesin olup alt derece mahkemelerinin yeniden bir ısrar yetkisi bulunmamaktadır (İYUK m. 50/f.5).

Alt derece mahkemesi tarafından bozma kararı doğrultusunda verilecek olan bu kararın da temyiz edilmesi mümkündür. Söz konusu kararın temyiz edilmesi üzerine dosyayı temyizen incelemekle görevli mahkeme Danıştay ilgili dairesi mi yoksa Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu mudur? Bu sorunun yargı kararları ve doktrindeki görüşler ortaya konulmak suretiyle incelenmesi gerekmektedir.

Öncelikle Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ile Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun görev ve oluşumlarını izah etmek gerekmektedir. Danıştay Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca Danıştay'ın karar organlarından biri olan dava daireleri kurullarının oluşumu,

³¹⁹ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdari Yargılama*, 818; Yenice ve Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu* 731.

toplantı ve karar yeter sayıları aynı Kanun'un 17. maddesinde³²⁰ düzenlenmektedir. Buna göre, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu idari dava daireleri başkanları ile her idari dava dairesinden iki yıl için belirlenen iki asıl ve iki yedek üyeden oluşmaktadır. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu ise vergi dava daireleri başkanları ile her vergi dava dairesinden iki yıl için belirlenen üç asıl ve üç yedek üyeden oluşmaktadır. Kurulların toplantı ve görüşme yeter sayısı Danıştay İdari Dava Daireleri için on beş, Danıştay Vergi Dava Daireleri için ise on birdir. Kurullarda kararlar oy çokluğu ile alınır. Görüldüğü üzere Danıştay Dava Daireleri Kurulları farklı dava dairelerinde görev yapan yüksek yargı hakimlerinden oluşmakta ve bu sayede farklı dava dairelerinin görüş ayrılıklarının tartışılması için uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Dava daireleri kurullarının görevleri Danıştay Kanunu'nun 38. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu idare mahkemeleri tarafından verilen ısrar kararları ile idari dava dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği kararların temyiz incelemesini yapmakla görevlidir. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu ise vergi mahkemeleri tarafından verilen ısrar kararları ile vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği kararların temyiz incelemesini yapmakla görevlidir. O halde dava daireleri kurullarının ısrar kararı açısından yalnızca

³²⁰ Danıştay Kanunu Madde 17 – (Değişik: 2/6/2004-5183/3 md.) “(1) (Değişik: 2/12/2014-6572/12 md.) İdari Dava Daireleri Kurulu, idari dava dairelerinin başkanları ile her idari dava dairesinden iki yıl için Başkanlık Kurulu tarafından görevlendirilen iki asıl ve iki yedek üyeden; Vergi Dava Daireleri Kurulu ise vergi dava dairelerinin başkanları ile her vergi dava dairesinden iki yıl için Başkanlık Kurulu tarafından görevlendirilen üç asıl ve üç yedek üyeden oluşur. İki yıllık süre sonunda Başkanlık Kurulunca, her iki kuruldaki üyelerin yarısı iki yıl süreyle yeniden görevlendirilirken, diğer yarısı kurullarda daha önce görevlendirilmeyen üyeler arasından yenilenir. Kurullarda görevlendirilen asıl üyeler, üst üste en fazla iki dönem görevlendirilebilir. Asıl üyenin görevini geçici olarak yerine getirememesi durumunda ilgili daireden, zorunlu hallerde diğer dairelerden görevlendirilen yedek üye kurul toplantılarına katılır. Kurulların asıl veya yedek üyeliklerinde boşalma olması hâlinde Başkanlık Kurulu tarafından yedi gün içinde, kalan süreyi tamamlamak üzere yeni üye görevlendirilir.

(2) Dava daireleri kurullarına Danıştay Başkanı veya vekillerinden biri; bunların yokluğunda daire başkanlarından en kıdemlisi başkanlık eder.

(3) (Değişik: 9/2/2011-6110/2 md.) Toplantı ve görüşme yeter sayısı İdari Dava Daireleri Kurulu için on beş, Vergi Dava Daireleri Kurulu için ise on birdir. İdari dava daireleri ile vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararların temyiz veya itiraz yoluyla incelenmesinde ve iki dava dairesinin birlikte yapacağı toplantıda verilen kararların incelenmesinde, bu dairelerde karara katılmış olanlar idari ve vergi dava daireleri kurullarında bulunamazlar.

(4) Bu toplantılarda hazır bulunanlar çift sayıda olursa en kıdemsiz üye kurula katılamaz.

(5) Bu kurullarda kararlar oyçokluğu ile verilir.

(6) Her kurula yeteri kadar tetkik hakimi verilir. Ayrıca bir yazı işleri müdürlüğü bulunur.”

ısrar etmek suretiyle verilen kararın temyiz edilmesi halinde görevli olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle kanunda ısrar kararının temyizen incelenmesi ile Danıştay dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktıkları davaların temyizen incelenmesi haricinde başka bir temyiz görevi yer almamaktadır.

Yukarıda izah edilen açıklamalar göz önüne alındığında ilk bakışta ısrar kararının bozulması üzerine alt derece mahkemesinin bozmaya uyma suretiyle vereceği yeni kararın temyiz incelemesini yapmakla görevli mahkemenin dava daireleri kurulları olduğunu söylemek yanlış olacaktır³²¹. Ancak bu konuda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulları ile Vergi Dava Daireleri Kurullarının farklı kararlarının mevcut olduğu ve bu konuda bir içtihat birliğinin olmadığı görülmektedir.

Örneğin Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu bir kararında ısrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararın temyiz incelemesinin,

“2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49’uncu maddesinin 4’üncü fıkrasında, davanın incelendiği ilk derece yargı yeri kararının temyiz incelemesi sonunda bozulmasından sonra bozmaya uyulmayarak ilk kararda ısrar edilmesi halinde, bu karara karşı yapılan temyiz isteminin İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulları tarafından inceleneceği ve Kurulların kararlarına uyulmasının zorunlu olduğu öngörülmekle; yargılamanın bu aşamasında, ne bozulmakla kaldırılan ilk karar ve ne de ısrar edilmekle hükmüne uyulmayan bozma kararına göre temyiz incelemesi yapılamayacağı için ısrar kararı, Vergi Dava Daireleri Kurulu kararıyla bozulan vergi mahkemesi tarafından yeniden verilen karara karşı yapılan temyiz başvurusunun, uyulması yasadan dolayı zorunlu olan Kurulun bozma

³²¹ Yılmazoğlu, “İsrar Kararı ve Dava Daireleri Kurulunca Bozulması,” 933.

kararına uygunlukla sınırlı olarak incelenebileceğine ve bu incelemenin, uyulması zorunlu bozma kararını veren Kurulumuz tarafından yapılabileceğine... ”³²²

karar vermiştir. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu’na göre ısrar kararının bozulması halinde ortada ne bozulmakla kaldırılan ilk karar ne de Danıştay dairesi tarafından verilen bozma kararı mevcuttur. Bu durumda ısrar kararının bozulması üzerine vergi mahkemesi tarafından verilen yeni kararın temyiz incelemesinin, Kurul’un bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu incelemenin Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından yapılması gerektiği kanaatindedir. Kararın karşı oy görüşü ise Danıştay Kanunu’nun 38. maddesinin 2. fıkrasında, Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu’nun temyizen incelemekle görevli olduğu karar türlerinin vergi mahkemeleri tarafından verilen ısrar kararları ile vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla vermiş olduğu kararlar olduğu, dolayısıyla Kurul’un temyiz incelemesi yapabilmesi için temyize konu kararın ısrar kararı niteliğini haiz olması gerektiğini belirtmiştir. Karşı oya göre bozma kararına uymak zorunda olan vergi mahkemesinin verdiği yeni kararın ısrar niteliğinde olmayan bir karar olduğu açıktır. Dolayısıyla karşı oy görüşü, bu yeni kararın temyiz edilmesi halinde temyiz incelemesinin ilgili dava dairesinin bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak yapılması gerekmektedir diyerek kararın ilgili dava dairesine gönderilmesine kanaat getirmiş ve Kurul tarafından temyiz isteminin esasının incelenmesi yolundaki karara katılmamıştır.

³²² Danıştay VDDK., E. 2017/603, K. 2017/531, KT. 8.11.2017, Erişim Tarihi 3 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. “Mahkemece ısrar kararı verilmekle zaten ilgili dava dairesince verilen bozma kararının hükmüne uyulmadığı tartışmasıdır. Yukarıda sözü edilen durumda, Kurulca verilen bozma kararına uyulmak suretiyle hüküm tesis edilmesi, 49’uncu maddenin 4’üncü fıkrasındaki düzenlemenin gereğidir. Bunun yanında, ilk derece mahkemesi kararlarının, Danıştayca, uyuşmazlığın çözümü de gösterilerek bozulması durumunda; kararı bozulan mahkemece, bu karara uyularak yeniden verilecek kararlara karşı temyiz başvurularının, bozma kararında yazılı esaslara uygunluğu bakımından incelenmesi gerektiği hususu Danıştayın yerleşmiş içtihatlarıyla ortaya koyduğu bir Yargılama Hukuku ilkesidir. Dolayısıyla, ısrar kararının bozulması üzerine verilen mahkeme kararının temyiz edilmesi halinde yapılması gereken incelemenin, ısrar edilmekle hükmüne uyulmayan dava dairesinin değil, verdiği bozma kararına uyulması yasal zorunluluk olan, ayrıca, bozma kararında belirtilen hususlara uyulup uyulmadığını değerlendirebilecek mercii olan Vergi Dava Daireleri Kurulunun görevinde olduğu yukarıda yer verilen saptamaların zorunlu bir sonucudur. Açıklanan nedenle, yukarıda açıklandığı şekilde verilen mahkeme kararını temyizen inceleme görevinin, Vergi Dava Daireleri Kuruluna ait olduğu anlaşıldığından, dosyanın adı geçen Kurula gönderilmesine, 28.2.2017 gününde oybirliği ile karar verildi” Danıştay 7.D., E. 2016/12031, K. 2017/1545, KT. 28.2.2017, Erişim Tarihi 3 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr.

Benzer şekilde İstanbul 7. Vergi Mahkemesince verilen kararın Danıştay Dördüncü Dairesi tarafından bozulması üzerine vergi mahkemesi ilk kararında ısrar etmiştir. Söz konusu ısrar kararının temyiz edilmesi üzerine dosya önüne gelen Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu ısrar kararını bozmuştur. Bozulan ısrar kararı üzerine İstanbul 7. Vergi Mahkemesi bozma gerekleri doğrultusunda yeniden yargılama yaparak bir karar vermiştir. Bu kararın da temyiz edilmesi üzerine Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu İstanbul 7. Vergi Mahkemesi tarafından İYUK'un 49. maddesinin 4. fıkrası uyarınca verilen karara karşı yapılan temyiz başvurusunun kendisi tarafından incelenerek sonuçlandırılması gerektiğine kanaat getirmiş ve temyiz incelemesini kendisi yapmıştır. Kararın karşı oyunda yer alan ve temyiz incelemesinin Kurul tarafından yapılması gerektiği kararına katılmayan görüşe göre,

“2575 sayılı Danıştay Kanununun 38 inci maddesinin 2 nci fıkrasında, Vergi Dava Daireleri Kurulunun, vergi mahkemelerinden verilen ısrar kararları ile vergi dava dairelerinden ilk derece mahkemesi olarak verilen kararları temyizen inceleyeceği hükme bağlanmıştır. Dosyada temyizen bozulması istenilen karar vergi mahkemesince verilmiş bulunduğundan, temyiz başvurusunun Kurulca incelenebilmesi için, söz konusu kararın ısrar (direnme) kararı niteliğinde olması gerekmektedir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49 uncu maddesinin 3 üncü ve 4 üncü fıkralarında yer alan düzenlemeden, ‘ısrar’ kararının, Danıştay’ın ilgili dava dairesince kararı bozulan ilk derece mahkemesinin bu karara uymaması, ilk kararında direnmesi olduğu çok açık biçimde görülmektedir. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu’nun görevi, bu karara karşı yapılan temyiz başvurusu ile ilgilidir. Anılan 4 üncü fıkrada açıkça belirtildiği üzere, Kurul, bu başvuruyu inceledikten sonra, bozma kararını uygun görürse, mahkemenin ısrar kararını bozar ve direnme kararını ortadan kaldırır. Direnme kararı ortadan kalkan Mahkeme, bozma kararına uymak zorundadır. Bu şekilde davranan mahkeme, gerçekte, Kurul kararıyla uygun

görülen daire kararına uymuş demektir. Başka anlatımla; Kurulun bozma kararının gereği, kararı bozulan mahkemenin daire kararının gereklerine uygun karar vermesidir. Dolayısıyla, bu kararın temyizi halinde inceleme, kararın daire kararına uygunluğu yönünden olacaktır. Bunu yapmaya yetkili olan merci de, ilk bozma kararını veren dava dairesidir. Yani Kurul başvurunun incelenmesinde görevsizdir”³²³.

Özetle karşı oy görüşü ısrar kararı niteliği taşımayan ve bozma kararına uyma niteliği taşıyan ilk derece mahkemesi kararının temyiz edilmesi halinde temyiz incelemesinin dava daireleri kurulu tarafından değil, ilgili Danıştay dairesi tarafından yapılması gerektiği kanaatindedir. Yine başka bir kararda tarhiyatın iptali için açılan davanın reddi yolundaki ilk derece mahkemesi kararının bozulması üzerine mahkeme eski kararında ısrar etmiş, söz konusu ısrar kararının temyiz edilmesi üzerine Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu kararı bozmuştur. Bozma kararı üzerine vergi mahkemesi bozma kararında yer alan hukuksal neden ve gerekçeler ile tarhiyatı kaldırmıştır. Bu kararın da temyiz edilmesi üzerine Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu bozma esaslarına uygunluk yönünden temyiz incelemesini bizzat yapmıştır. İlgili kararın karşı oy görüşüne göre Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından verilen bozma kararının gereği, kararı bozulan mahkemenin ilgili Danıştay dairesinin bozma kararı doğrultusunda karar vermesidir. Dolayısıyla yeniden verilen bu kararın temyizen incelenmesinde görevli yargı yeri bozma kararını veren ilgili Danıştay dairesidir³²⁴.

Diğer taraftan Kurulca verilen bozma kararına uyulmak suretiyle tesis edilen mahkeme kararının temyiz incelemesini kimin yapacağı konusunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ile Vergi Dava Daireleri Kurulu arasında yukarıda da belirtildiği üzere görüş farklılığı söz konusudur. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun aksine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ısrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararın temyiz

³²³ Danıştay VDDK., E. 2007/4896, K. 2008/627, KT. 10.10.2008, Erişim Tarihi 3 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr.

³²⁴ Danıştay VDDK., E. 2002/563, K. 2002/490, KT. 13.12.2002, Erişim Tarihi 5 Mayıs, 2022, www.legalbank.net.

incelemesini yapmamaktadır. Söz konusu temyiz incelemesi ilgili Danıştay dairesi tarafından yapılmaktadır. Örneğin Danıştay 2. Dairesi bir kararında,

“2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 18/06/2014 günlü, 6545 sayılı Yasanın 22. maddesiyle yapılan değişiklikten önceki 'Kararın bozulması' başlıklı 49. maddesinin 4. fıkrasında; mahkemenin bozma kararına uymayarak eski kararında ısrar edebileceği, ısrar kararının ilgili tarafından temyizi halinde, davanın konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca inceleneceği, Danıştay'ın ilgili dava dairesinin kararı uygun görülürse mahkemenin kararının bozulacağı, aksi halde onanacağı, Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Kurulları kararlarına uyulmasının zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır. Öte yandan; bozma üzerine yeniden verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularının bozma esaslarına uyulup uyulmadığı yönünden incelenmesi gerektiği Danıştay'ın yerleşik içtihatlarındandır. Dolayısıyla, ısrar kararını temyizen inceleyen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun vermiş olduğu bozma kararına uymak zorunda olan ilk derece mahkemesince yeniden verilen kararın temyiz edilmesi durumunda, Dairesince yapılacak temyiz incelemesinin, yalnızca bozma kararına uygunluk yönünden ve bu hususla sınırlı olarak yapılması gerekmektedir”³²⁵

³²⁵ Danıştay 2.D., E. 2021/14088, K. 2021/1433, KT. 22.4.2021, Erişim Tarihi 5 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr. Aynı yönde bkz. “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 18/06/2014 günlü, 6545 sayılı Yasanın 22. Maddesiyle yapılan değişiklikten önceki 'Kararın bozulması' başlıklı 49. maddesinin 4. fıkrasında; mahkemenin bozma kararına uymayarak eski kararında ısrar edebileceği, ısrar kararının ilgili tarafından temyizi halinde, davanın konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca inceleneceği, Danıştay'ın ilgili dava dairesinin kararı uygun görülürse mahkemenin kararının bozulacağı, aksi halde onanacağı, Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Kurulları kararlarına uyulmasının zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır. Öte yandan; bozma üzerine yeniden verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularının bozma esaslarına uyulup uyulmadığı yönünden incelenmesi gerektiği Danıştay'ın yerleşik içtihatlarındandır. Dolayısıyla, ısrar kararını temyizen inceleyen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun vermiş olduğu bozma kararına uymak zorunda olan ilk derece mahkemesince yeniden verilen kararın temyiz edilmesi durumunda, Dairesince yapılacak temyiz incelemesinin, yalnızca bozma kararına uygunluk yönünden ve bu hususla sınırlı olarak yapılması gerekmektedir” Danıştay 2.D., E. 2020/2200, K. 2020/3340, KT. 11.11.2020, Erişim Tarihi 5 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr.

demek suretiyle temyiz incelemesini bizzat yapmıştır.

Yukarıda yer verilen kararlarda görüldüğü üzere, ısrar kararının bozulması üzerine verilecek yeni kararın temyiz incelemesini yapmakla yetkili olan merciye ilişkin Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından ileri sürülen görüşlerden birine göre, alt derece mahkemesinin ilk kararda ısrar etmesi üzerine dava dairesinin bozma kararı ortadan kalktığı için ısrar kararının bozulması üzerine verilecek olan yeni karar Kurul'un vermiş olduğu bozma kararının gereklerine uygun olmalıdır. Yine Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından ileri sürülen bir diğer görüşe göre, ısrar kararının Kurul tarafından bozma kararında yer alan gerekçeden farklı bir gerekçe ile bozulması da verilen yeni kararın temyiz incelemesinin dava daireleri kurulları tarafından yapılmasını gerektirmektedir. Konuya ilişkin Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından ileri sürülen görüşler gerekçe noktasında farklılaşmaktadır. Ancak sonuç itibariyle Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'na göre, ısrar kararının bozulması üzerine verilecek yeni kararın bozma kararına uygun olup olmadığı yönündeki temyiz incelemesinin Kurul tarafından yapılması gerekmektedir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'na göre ise, ısrar kararının Kurul tarafından bozulması halinde alt derece mahkemesi tarafından yapılması gereken ilgili dava dairesinin bozma kararının gereklerine uygun bir karar vermesidir. Zira bu halde Kurul ısrar kararını bozarak ilgili dava dairesinin vermiş olduğu kararı yerinde ve hukuka uygun bulmaktadır. Bu yüzden verilen yeni kararın bozma gereklerine uygun olup olmadığının temyizen incelenmesi için bizzat kararı veren dava dairesine gönderilmesi gerekir.

Konuya ilişkin doktrinde yer alan görüşlerden Candan'a göre, Danıştay dava daireleri kurullarının ısrar kararının temyiz incelemesi yapma görevi Danıştay ilgili dava dairesi ile alt derece mahkemesinin kararı arasında hakemlik yapmaktan ibarettir³²⁶. Söz konusu hakemlik görevini yerine getirirken öncelikle bozma kararının hukuka uygunluğunu

³²⁶ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama*, 1491-1492.

araştırmaya başlayarak işe başlamalıdır. Bozma kararını hukuka uygun görmesi halinde ısrar kararının bozulmasına karar vermelidir. Eğer bozma kararının hukuka aykırı olduğuna kanaat getirirse temyiz istemini reddederek ısrar kararını onamalıdır. Buna göre dava daireleri kurulları yapacağı temyiz incelemesi neticesinde iki karardan birini vermelidir, üçüncü bir karar vermemelidir. Yazara göre, ısrar kararının bozulması halinde Kurul esasında temyiz merci tarafından verilen ilk bozma kararını haklı bulmakta ve ısrar kararı veren mahkemeye bozma kararında yer alan gerekçeler doğrultusunda “*bu karara uy*” demektedir. Dolayısıyla uyma suretiyle verilecek olan yeni kararın temyiz incelemesinin Danıştay ilgili dairesi tarafından yapılması gerekmektedir³²⁷. Buna rağmen uygulamada bozma kararında yer alan gerekçelerden farklı gerekçelerle ısrar kararının bozulduğu görülmektedir³²⁸.

Kanun koyucu İYUK’un 50. maddesinin 5. fıkrasında, “*ısrar kararının temyizi hâlinde, talep, konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulunca incelenir ve karara bağlanır*” demek suretiyle Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarını alt derece mahkemesi ile Danıştay dava daireleri arasındaki ihtilafı çözmekle görevli bir temyiz merci olarak belirlemiştir. Dolayısıyla dava daireleri kurulları ısrar kararının temyiz incelemesini yaparken tıpkı bir temyiz merci olarak hareket etmeli ve hukuka uygunluk denetimi yapmalıdır³²⁹. Buradan çıkarılan sonuç ise, dava daireleri kurullarının alt derece mahkemesinin ısrar kararında yer alan gerekçeler ve Danıştay ilgili dairesinin bozma kararında yer alan gerekçeler ile bağlı olmadığı, farklı gerekçeler ile karar verebilme yetkisini haiz olduğudur. Nitekim daha önce de belirtildiği üzere dava daireleri kurulları ısrar kararını Danıştay ilgili dava dairesinin bozma kararındaki gerekçesinden farklı bir gerekçe ile bozabilmektedir. Bu durumda ısrar kararı bozulan mahkeme, dava

³²⁷ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü*, 1493.

³²⁸ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü*, 1493.

³²⁹ Aynı yönde bkz. “...davanın hukuki nitelemesinde bir yanılığa düşebilme riskini bertaraf etmek amacıyla, yasal dayanağı olmamakla birlikte, dava daireleri kurulu tarafından ısrar kararının bir başka gerekçeyle de bozabilmesi gerekir. Bir başka anlatımla, kanunun ısrar kararının denetiminde dava dairesinden daha farklı ve üst bir yargı yerini belirlemesi karşısında, bu temyiz incelemesinden beklenen amacın karşılanabilmesi için ısrar kararının hukuki denetiminde, bozma kararına uygunluk ölçütü ile bağlı kalınmaması gerekir. Nitekim uygulamada da, dava daireleri kurulları, bozma kararından farklı bir gerekçeyle kararın bozulmasına hükmedebilmektedir” Yılmazoğlu, “İsrar Kararı ve Dava Daireleri Kurulunca Bozulması,” 924-925.

daireleri kurullarının bozma kararında yer alan gerekçelere uygun bir karar vermekle yükümlü hale gelmektedir³³⁰. Öyleyse bu hallerde bozmaya uyma kararı verildikten sonra ortaya çıkan yeni kararın temyiz incelemesini dava daireleri kurullarının yapması kendi içinde tutarlı gözükmemektedir³³¹. Diğer taraftan ise Danıştay Kanunu'nun dava daireleri kurullarının görevlerini düzenleyen 38. maddesinde bozma kararına uyma suretiyle verilen kararların temyiz incelemesi dava daireleri kurullarına bir görev olarak verilmemiştir. Oysa Anayasa'nın 142. maddesinin “*mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir*” hükmü ile yargı yerlerinin görevlerine ilişkin kurulların kamu düzenine ilişkin olduğu³³² dikkate alınırsa kendisine kanun ile verilmeyen bir görevi dava daireleri kurullarının kendiliğinden üstlenmesi söz konusu olacaktır. Bu durum mahkemelerin görev ve yetkilerinin önceden kanunla belirlenmesini gerekli kılan *tabii hâkim* ilkesine aykırılık teşkil etmektedir³³³. Zira söz konusu ilke gereği, ısrar kararının bozulması halinde verilecek olan kararın temyiz incelemesini yapacak olan görevli ve yetkili mahkemenin önceden kanun ile belirlenmiş olması gerekmektedir. İYUK'a bakıldığında ise böyle bir düzenlemenin yer almadığı görülmektedir. Kanaatimizce kanun ile uygulama arasındaki bu çelişkinin giderilmesi için İYUK'un ısrar kararını düzenleyen 50. maddesinin 5. fıkrasına ısrar kararının Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından bozulması halinde verilen yeni kararın temyiz incelemesinin dava daireleri kurulları tarafından yapılacağı yönünde açık bir hüküm eklenmesi isabetli olacaktır.

³³⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, 508.

³³¹ Yılmazoğlu, “İsrar Kararı ve Dava Daireleri Kurulunca Bozulması,” 935.

³³² 6100 sayılı HMK Madde 1 – “(1) *Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir. Göreve ilişkin kurullar, kamu düzenindedir.*”

³³³ “*Anayasamızın Kanuni Hakim Güvencesi başlıklı 37 nci maddesinde ‘hiç kimse kanunen tabii olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz’ denilmektedir. Bu bağlamda tabii mahkeme veya tabii hakim ilkelerinin incelenmesi gerekmektedir. ‘Tabii mahkeme’ veya ‘olağan mahkeme’ ilkesi, bir uyumsuzluğu çözümlenecek olan mahkemenin o uyumsuzluğun doğmasından önce kanunen belli olması anlamına gelir. Yani, tabii mahkeme, yahut olağan mahkeme, çözümlenecek olayın meydana geldiği anda, o olay için kanunun öngördüğü mahkeme demektir. Kısacası, tabii mahkeme (olağan mahkeme), olaydan önce kurulmuş ve somut olay ile kuruluş bakımından ilgisi olmayan mahkeme demektir. Bu mahkemenin hakimine de ‘tabii hâkim’ denir. Buna göre, bir uyumsuzluk, ancak uyumsuzluğun doğumu anında görevli ve yetkili olan mahkeme tarafından çözümlenecektir” AYM., E. 2012/146, K. 2013/93, KT. 8.5.2013, Erişim Tarihi 11 Mayıs, 2022, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>.*

Öte yandan Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından bozulan ısrar kararına karşı zorunlu olarak uyulması üzerine verilen kararın temyiz incelemesinin, ilk bozma kararını veren Danıştay dairesi tarafından yapılması yargılamanın kısır bir döngüye girmesine neden olabilir. İsrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararı temyizen inceleyen Danıştay dairesi kararı onayabilir veya bozabilir. Kararın bozulması halinde alt derece mahkemesi bozma kararına uyabileceği gibi ikinci kez ısrar edebilir. Bu halde dosya ısrar kararının temyiz incelemesi için tekrar dava daireleri kuruluna gönderilecektir³³⁴. Böylelikle teorik olarak sürekli tekrar eden bir süreç olasılığı doğacaktır. Böyle bir olasılık usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmadığı gibi idari yargı mercileri tarafından verilen kararların kesinleşmemesi gibi bir durumun ortaya çıkmasına da neden olabilir³³⁵.

Sonuç itibarıyla yukarıda izah edilen gerekçeler sebebiyle ısrar kararının dava daireleri kurulları tarafından bozulması üzerine verilen yeni kararın temyiz incelemesinin talep

³³⁴ Örneğin bir kararda, Ankara 3. İdare Mahkemesince bozma kararına uyulmayarak ilk kararda ısrar edilmiş, ısrar kararının temyiz edilmesi üzerine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararı bozmuştur. Bozma kararı üzerine verilen zorunlu uyma kararının da temyiz edilmesi üzerine bu kararın temyiz incelemesi Danıştay 8. Dairesi tarafından yapılmış ve bozmaya uyma suretiyle verilen yeni karar da bozulmuştur. Bozma kararı kendisine gönderilen Ankara 3. İdare Mahkemesi, bozma kararına uymak suretiyle verdiği yeni kararında ısrar etmiştir. İkinci kez verilen ısrar kararının da temyiz edilmesi üzerine dosya yeniden Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu önüne gelmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ısrar edilmek suretiyle verilen söz konusu kararı hukuka uygun bularak onamıştır. Görüldüğü üzere ısrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararın temyiz incelemesini ilgili Danıştay dairesinin yapması halinde dosya ikinci kez Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu önüne gelmiştir. İlgili karar için bkz. Danıştay İDDK., E. 2017/1782, K. 2018/499, KT. 19.02.2018, Erişim Tarihi 11 Mayıs, 2022, www.lexpera.com.tr.

³³⁵ Usul ekonomisi ilkesi İYUK'ta açık bir şekilde düzenlenmemektedir. Ancak "*makul sürede yargılanma hakkı ve ısrar yetkisinin bağdaşabilirliği*" başlıklı bir sonraki bölümde bahsedileceği üzere, Anayasa'nın 141. maddesinde bütün yargı kollarını kapsayacak şekilde yargılama faaliyetinin makul bir sürede tamamlanması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla usul ekonomisi ilkesi her ne kadar İYUK'ta açıkça düzenlenmese de idari yargı mercileri tarafından da Anayasa'da yer alan düzenleme gereği uygulanması zorunlu bir ilkedir. Usul ekonomi ilkesi yargılama faaliyetinin mümkün olan basitlikte, süratle ve az masrafla tamamlanmasını gerektirir. Bu kapsamda kanun yolları yargılama faaliyetinin bir aşaması olduğundan, usul ekonomisi ilkesine riayet edilerek "*en az giderle ve mümkün olan süratle*" tamamlanması gerekmektedir. Kanun yolları aşamasında, Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulları tarafından gerçekleştirilen temyiz denetimi neticesinde verilen bozma kararına uyma suretiyle verilen kararın temyiz incelemesinin yapılması için yeniden Danıştay ilgili dairesine gönderilmesi yargılamayı gereksiz yere uzatacak ve usul ekonomisi ilkesinin ihlalini doğuracaktır.

konusuna göre Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulları tarafından yapılması gerekmektedir³³⁶.

D. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Israr Yetkisinin Bağdaşabilirliği

Yargılama faaliyetinin temel işlevi önüne gelen hukuki uyuşmazlığı adaletli bir şekilde çözüme kavuşturmaktır³³⁷. Bu temel işlevi yerine getirirken geçecek olan süre oldukça önem arz etmektedir³³⁸. Bu yüzden hukuki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmakla görevli olan yargı yerlerinin, yargılama faaliyetini olağan ve kabul edilebilir bir süre içerisinde tamamlaması gerekmektedir. Aksi halde yargılama faaliyeti sürünceme de kalmakta ve taraflar açısından bir belirsizlik hali ortaya çıkmaktadır³³⁹. Makul süre olarak tanımlanan bu zaman dilimi adil bir yargılamanın *sine qua non* bir unsurudur.

Yargılama faaliyetinin makul bir süre içerisinde tamamlanması makul sürede yargılanma hakkının bir gereğidir. Makul sürede yargılanma hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi³⁴⁰ ve Anayasa'nın 36. maddesi³⁴¹ ile güvence altına alınmış

³³⁶ Danıştay dava daireleri kurullarının yargılama işlevinin ısrar kararının temyizden incelenmesiyle sınırlı olduğu, ısrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararın ısrar kararı niteliği taşımadığı gerekçesiyle söz konusu yeni kararın temyiz incelemesinin Danıştay ilgili dava dairesi tarafından yapılması gerektiği hakkındaki aksi yöndeki görüş için bkz. Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü*, 1491-1494; Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından verilen kararların kesin olması dolayısıyla bu karara uyma suretiyle verilen kararın temyiz incelemesinin bozma kararının yerine getirilip getirilmediğiyle sınırlı olarak yapılacağı, bu incelemenin ise ilgili Danıştay dairesince yapılması gerektiği hakkındaki aksi görüş için bkz. Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler," 117-118.

³³⁷ "İdari yargının amacı; iptal davalarında re'sen araştırma ilkesi yoluyla idari işlemlerin hukuka uygunluğunu denetleme, tam yargı davalarında idari faaliyetten doğan bir haksızlığın giderilmesidir. Sonuçta nihai ve genel amaç; adaletin tesisi, usul ekonomisinin sağlanması, idari yargılama hukukunun verimli hale getirilmesidir" Oğuz Sancakdar, "İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama ve Grup Davaları," 146. *Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 12 Mayıs 2014*, (Ankara: Danıştay Yayınları No. 86, 2014): 164.

³³⁸ Ayşe Özkan Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 68 (2019): 288.

³³⁹ Bayram Keskin, "İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 9 (2019): 393.

³⁴⁰ AİHS Madde 6 – "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir."

³⁴¹ AY Madde 36 – "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

olan adil yargılanma hakkının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Anayasa'nın 141. maddesinin 4. fıkrası, “*davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir*” şeklinde düzenlenerek yargı yerlerine yargılama faaliyetini makul bir sürede tamamlama yükümlülüğü getirilmiştir.

Yargılamanın olması gerekenden daha uzun sürmesi tarafların maddi ve manevi olarak yıpranmasının yanı sıra adalete olan güvenlerinin sarsılmasına da sebep olabilmektedir. Makul sürede yargılanma hakkı bu sakıncaların giderilmesini amaçlamaktadır. Bu husus Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında şöyle ifade edilmiştir:

“Makul sürede yargılanma hakkının amacı, tarafların uzun süren yargılama faaliyeti nedeniyle maruz kalacakları maddi ve manevi baskı ile sıkıntılardan korunması olup, hukuki uyumsuzluğun çözümünde gerekli özenin gösterilmesi gereği de yargılama faaliyetinde göz ardı edilemeyeceğinden, yargılama süresinin makul olup olmadığının her bir başvuru açısından münferiden değerlendirilmesi gerekir³⁴²”.

Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Stögmüller v. Avusturya* kararında makul sürede yargılanma hakkının amacını “*tarafları aşırı usulü gecikmelere karşı korumak*” şeklinde açıklamıştır³⁴³. Hukuki uyumsuzlukların makul sürede yargılanma hakkının gereklerine uygun bir biçimde çözülmesi gerekliliği açık olmakla birlikte sürenin makul olup olmadığını belirlemek için sabit bir süre öngörülmemiştir³⁴⁴. Yargılama süresinin makul bir süre olup olmadığı her somut uyumsuzluk bakımından farklılık göstermektedir. Bu yüzden her dava açısından aynı ve tek bir süre zarfı

³⁴² AYM B. No: 2012/13, 2/7/2013, § 40.

³⁴³ ECHR, *Stögmüller v. Avusturya*, Application No. 1602/62, 10.11.1969, p. 35.

³⁴⁴ Duvan, “Bireysel Başvuru Kararlarında,” 291; Keskin, “İdari Yargılamada Makul Süre,” 395; Zehra Odyakmaz, “Hukukta Zaman ve İdari Yargıda Makul Süre Sorunu,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 2, y. 1 (2010): 3-14; Yunus Emre Yılmazoğlu, “İdari Yargıda Makul Süre Güvencesi,” *Danıştay Dergisi* 134, (2013): 71.

belirlemek doğru değildir³⁴⁵. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin makul sürede yargılanma hakkına ilişkin kararları incelendiğinde her dava için genel geçer bir süre belirlemediği görülmektedir. Mahkeme ilgili uyuşmazlığın konusunu oluşturan olayın özelliklerine göre sürenin makul olup olmadığı değerlendirmektedir³⁴⁶. Bu değerlendirmeyi yaparken belirlemiş olduğu kriterleri göz önüne alarak makul sürenin aşıp aşılmadığını tespit etmektedir. Mahkeme *König v. Germany* kararında bu kriterleri başvuruçunun tutumu, davanın karmaşıklığı, adli ve idari yargı makamlarının tutumu şeklinde sıralamıştır³⁴⁷. Mahkemenin belirlemiş olduğu bu kriterlerin makul sürede yargılanma hakkına ilişkin davalarda içtihadı bir şekilde uyguladığı görülmektedir³⁴⁸.

Anayasa Mahkemesi'nin makul sürede yargılanma hakkına ilişkin kararları incelendiğinde makul sürenin tespitinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile benzer kriterlere göre karar verdiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi *Güher Ergun ve Diğerleri* kararında,

“davanın karmaşıklığı, yargılamanın kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvuruçunun davanın hızla sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlar, AIHM tarafından bir davanın süresinin makul olup olmadığının tespitinde içtihat yoluyla geliştirilmiş olan kriterlerdir”

³⁴⁵ Feyyaz Gölcüklü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ‘Adil Yargılama’,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 1-2, c. 49 (1994): 213; Jale Kalay, “AIHM Kararları Işığında Etkili ve Etkin Bir İdari Yargı Denetimi” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007), 289.

³⁴⁶ ECHR, *Frydlender v. France*, Application No. 30979/96, 27.06.2000, p. 14; ECHR, *Zimmermann and Steiner v. Switzerland*, Application No. 8737/79, 13.07.1983, p. 9; ECHR, *Muti v. Italy*, Application No. 14146/88, 23.03.1994, p. 3.

³⁴⁷ ECHR, *König v. Germany*, Application No. 6232/73, 28.06.1978, p. 29.

³⁴⁸ ECHR, *Yagci and Sargin v. Turkey*, Application No. 16419/90-16426/90, 08.06.1995, p. 13; ECHR, *Vallee v. France*, Application No. 22121/93, 26.05.1994, p. 13-15; ECHR, *Dachar v. France*, Application No. 42338/98, 10.01.2000, s. 4; ECHR, *Kudla v. Poland*, Application No. 30210/96, 26.01.2000, p. 26 ; ECHR, *Keaney v. Ireland*, Application No. 72060/17, 30.07.2020, s. 18; ECHR, *Milovanovic v. Serbia*, Application No. 56065/10, 08.01.2020, p. 14-15.

demek suretiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin makul sürenin tespitinde kullandığı kriterleri esas almıştır³⁴⁹. Mahkemenin ilgili karardan sonra verdiği diğer kararları incelendiğinde de bu kriterlerin kullanıldığı görülmektedir³⁵⁰.

Makul sürenin tespitinde dikkate alınan kriterlerin her biri uyumsuzluk konusu dava özelinde ayrı ayrı ele alınmaktadır. Söz konusu kriterlerden hiçbirisi tek başına makul sürenin tespitinde belirleyici değildir. Kriterlerin hepsinin toplam etkisi göz önüne alınarak makul sürenin ihlal edilip edilmediğine karar verilmektedir³⁵¹. Anayasa Mahkemesi bu hususu bir kararında,

“belirtilen kriterlerden hiçbirisi makul süre değerlendirmesinde tek başına belirleyici değildir. Yargılama sürecindeki tüm gecikme periyotlarının ayrı ayrı tespiti ile bu kriterlerin toplam etkisi değerlendirilmek suretiyle, hangi unsurun yargılamanın gecikmesi açısından daha etkili olduğu saptanmalıdır”

şeklinde açıklamıştır³⁵².

Yargılamanın makul süre içerisinde tamamlanıp tamamlanmadığının tespitinde belirleyici olan kriterlerin yanı sıra sürenin başlangıcı ve bitişinin tespiti de önem taşımaktadır. Zira davanın başlangıcı ve sonu arasında geçen süre zarfı göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin makul sürenin

³⁴⁹ AYM B. No: 2012/13, 2/7/2013, § 41-45.

³⁵⁰ Bkz. AYM B. No: 2014/2656, 17/11/2014, § 21; AYM B. No: 2013/9095, 8/9/2014, § 28; AYM B. No: 2013/8821, 8/9/2014, § 30; AYM B. No: 2014/13157, 10/3/2015, § 23; AYM B. No: 2019/23811, 16/11/2021, § 15; AYM B. No: 2019/331, 16/12/2020, § 28; AYM B. No: 2018/37860, 19/1/2022, § 26.

³⁵¹ Kalay, “AİHM Kararları Işığında,” 289; Duvar, “Bireysel Başvuru Kararlarında,” 313; Yılmazoğlu, “İdari Yargıda Makul Süre,” 77.

³⁵² AYM B. No: 2013/5718, 20/3/2014, § 48.

başlangıcına ilişkin içtihatlarına bakıldığında, medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin uyumsuzluklar açısından davanın yetkili yargı makamına götürüldüğü tarih esas alınmaktadır³⁵³. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi örneğin *Rabia Tan and Others v. Turkey* kararında makul sürenin başlangıcı olarak başvurunun Bursa İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunduğu 11 Mart 1991 tarihini esas almıştır³⁵⁴. Aynı şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Serdar Çakmak v. Turkey* kararında makul sürenin başlangıcını başvurunun iptal davası açtığı 30 Temmuz 1996 tarihi olarak kabul etmiştir³⁵⁵. Eğer dava açılmadan önce bir idari makama başvuru zorunluluğu öngörülmüşse makul sürenin başlangıç tarihi olarak zorunlu ön başvuru tarihi kabul edilmektedir³⁵⁶. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Aydan v. Turkey* kararında makul sürenin başlangıç tarihi olarak ölüm sebebiyle İçişleri Bakanlığı'ndan maddi ve manevi tazminat talebinde bulunduğu 27 Eylül 2005 tarihini esas almıştır³⁵⁷. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre makul sürenin bitişi mümkün olan kanun yolları dahil olmak üzere yargılamanın kesin hükümlerle sonlandığı tarihtir³⁵⁸. Anayasa Mahkemesi'nin makul sürenin başlangıç ve bitiş tarihinin tespitinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarındaki hususlara dikkat ettiği görülmektedir. Buna göre mahkeme hukuk davalarında makul sürenin başlangıcını davanın açıldığı tarih, makul sürenin bitişini ise davanın kesin hükümlerle sonuçlandığı tarih olarak kabul etmektedir³⁵⁹. İdari yargılama hukuku açısından ise makul sürenin başlangıcı olarak hukuk yargılamasındaki gibi davanın açıldığı tarihi kabul etmekle birlikte eğer bir zorunlu idari başvuru öngörülmüşse tıpkı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında olduğu gibi söz konusu idari başvuru tarihini makul sürenin başlangıcı olarak kabul etmektedir. Hatta bazı özellikli durumlarda başvurunun girişimleri makul sürenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Örneğin Anayasa Mahkemesi *Selahattin Akyıl* kararında makul süre değerlendirmesinde, başlangıç olarak başvuru tarafından park alanına dönüştürülen

³⁵³ Gölcüklü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde," 213; Kalay, "AİHM Kararları Işığında," 288; Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında," 312; Yılmazoğlu, "İdari Yargıda Makul Süre," 64. Örnek karar için bkz. ECHR, *Erkner and Hofauer v. Austria*, Application No. 9616/81, 23/4/1987, p. 61-62; ECHR, *Bucholz v. Germany*, Application No. 7759/77, 6/5/1981, p. 11-12; ECHR, *Terzi v. Turkey*, Application No. 23086/07, 25/4/2011, p. 2.

³⁵⁴ ECHR, *Rabia Tan and Others v. Turkey*, Application No. 8095/02, 31/1/2008, p. 5.

³⁵⁵ ECHR, *Serdar Çakmak v. Turkey*, Application No. 29600/02, 12/5/2007, p. 3.

³⁵⁶ Keskin, "İdari Yargılamada Makul Süre," 396.

³⁵⁷ ECHR, *Aydan v. Turkey*, Application No. 16281/10, 12/6/2013, p. 32.

³⁵⁸ Gölcüklü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde," 214; Kalay, "AİHM Kararları Işığında," 288; Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında," 312.

³⁵⁹ Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında," 320.

ancak uzun süredir kamulaştırılmayan taşınmazlarının kamulaştırılarak bedelinin ödenmesi, bunun mümkün olmaması halinde belediyeye ait başka taşınmazlarla takas edilmesi ya da imara açılması hususlarını içeren taleplerini ilgili idarelere ilettiği tarih olarak kabul etmiştir³⁶⁰.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında makul sürede yargılanma hakkına ilişkin genel açıklamalardan sonra bu hakkın ihlal edilmesinin idari yargı açısından önemine dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır. Bilindiği üzere yargılamanın makul bir sürede sonuçlandırılmaması halinde makul sürede yargılanma hakkının ihlali gündeme gelecektir. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmesinin doğuracağı sonuçlar idari yargıya ilişkin davalar açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu önemin başlıca sebebi idari işlemlerin hukuka uygunluk karinesinden yararlanmaları ve bir idari işleme karşı dava açılması halinde işlemin hukuk aleminde sonuçlarını doğurmaya devam ediyor olmasıdır³⁶¹. Başka bir deyişle bir idari işleme karşı dava açılmış olması işlemin yürütülmesini kendiliğinden durdurmayacağı için ilgili idare işlemin gereklerini yerine getirmeye devam edecektir. Bu durum idari işlemin hukuka aykırı olması halinde bireyler açısından ciddi hak kayıplarına sebep olabilmektedir. Hatta bazen telafi edilmesi güç veya imkansız sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla idari yargının görev alanına giren uyuşmazlıkların mümkün olunan süratle sonuçlandırılması, ortaya çıkması muhtemel zararlı sonuçların önüne geçilebilmesi açısından yadsınamaz bir gerekliliktir.

³⁶⁰ AYM B. No: 2012/1198, 7/11/2013, § 45.

³⁶¹ Erdoğan Bülbül, "Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu," *134. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü*, (Ankara: Danıştay Yayınları, 2002), 63; Nurcan Yılmaz Özel, *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 172; Odyakmaz, "Hukukta Zaman," 3; Keskin, "İdari Yargılamada Makul Süre," 393.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Türkiye aleyhine oldukça sık makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucunu doğuran başvuru yapılmaktadır³⁶². Bu başvuruların özellikle idari davaların makul süre içerisinde sonuçlandırılmadığına yönelik olduğu görülmektedir³⁶³. Gerçekten de idari yargı sistemimizde hem derece mahkemeleri hem de Danıştay nezdinde davaların oldukça uzun sürdüğü bilinen bir gerçektir. Hukuk yargılamasından farklı olarak idari yargılama hukukunda makul sürede yargılanma hakkının süjesi yalnızca davacı taraftır³⁶⁴. Diğer bir ifadeyle idari yargılama hukukunda ancak davacı taraf makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilen kimse olabilir. Ayrıca idari yargılama hukukunda re'sen araştırma ilkesi geçerli olduğundan davacı taraf özel hukuk yargılamasındaki gibi etkin bir işleve sahip değildir³⁶⁵. Dolayısıyla idarenin davacı sıfatı ile yer aldığı idari davalar hariç olmak üzere, idari davaların makul sürede tamamlanması noktasında ancak idare ve idari yargıcın yükümlülüklerinden kaynaklanan gecikmeler söz konusu olabilir³⁶⁶. Davalı idare açısından İYUK'un 16. maddesine aykırı bir biçimde işlem dosyasının aslını ya da onaylı suretini savunmasıyla birlikte göndermekten imtina etmesi ile mahkemenin vermiş olduğu nihai kararın gereklerini yerine getirmekten kaçınması, idari yargıç açısından ise nihai kararın yazımının gecikmesi örnek olarak gösterilebilir³⁶⁷.

³⁶² Mahkemenin 1959-2021 yılları arasında verdiği ihlal kararlarının ülkeler arasında dağılımına ilişkin 2021 yılı faaliyet raporuna bakıldığında makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği yönünde Türkiye aleyhine 609 adet ihlal kararı verildiği görülmektedir. Türkiye 609 adet ihlal kararıyla 1203 adet ihlal kararı bulunan İtalya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. ECHR, Annual Report 2021, Erişim Tarihi 13 Mayıs, 2022, <https://www.echr.coe.int/Documents/Annualreport2021ENG.pdf>.

³⁶³ Yılmazoğlu, "İdari Yargıda Makul Süre," 43.

³⁶⁴ Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında," 296.

³⁶⁵ İdari yargılama hukukumuzda geçerli olan re'sen araştırma ilkesi, davalı idare karşısında dezavantajlı bir konumda olan davacı tarafın yargılama sürecine eşit bir şekilde dahil olmasına hizmet etmektedir. İYUK'un 20. maddesinde Danıştay'a, bölge idare mahkemelerine ve ilk derece mahkemelerine dava süreci boyunca her türlü incelemeyi kendiliğinden yapabilme, davaya ilişkin gerekli olan her türlü bilgi ve belgeyi talep edebilme yetkisi tanınmıştır. Söz konusu düzenleme uyarınca idari yargıç, idari davaya ilişkin her türlü bilgi, belge ve delili elinde bulunduran idareden bunları re'sen talep edebilmekte ve bu sayede idari işlemin hukuka aykırılığını ispat yükümlülüğü altında olan davacı tarafın yargılama sürecine eşit bir şekilde dahil olmasını sağlamaktadır. Taraflardan birinin diğerine karşı üstün olduğu bu yargı düzeninde hakkaniyete uygun bir yargılamanın gerçekleşebilmesi için davanın her iki tarafının da eşit bir şekilde sürece dahil olması gerekmektedir. Nitekim bu husus adil yargılanma hakkının bir parçası olan silahların eşitliği ilkesinin de bir gereğidir.

³⁶⁶ Kalay, "AİHM Kararları Işığında," 295.

³⁶⁷ Yılmazoğlu, "İdari Yargıda Makul Süre," 73.

Bunun yanı sıra yargılamanın gecikmesine sebep olarak ısrar müessesesi ileri sürülmektedir. İleri sürülen bu görüşe göre, yüksek mahkeme tarafından verilen karara karşı derece mahkemelerine tanınan ısrar yetkisi yargılama süresini uzatmakta ve mahkemelerin iş yükünü arttırmaktadır³⁶⁸. Kanaatimizce Türk idari yargı sisteminde yaşanan gecikmelerin pek çok sebebi bulunduğundan, adaletin geç tecelli etmesinin sorumluluğunu ısrar müessesesine indirgemek yanlış olacaktır. Mahkemelerin iş yükünün fazlalığı, mahkeme sayısının yetersizliği, kanun yollarında geçen sürenin uzun olması, posta ve tebligattan kaynaklanan gecikmeler, UYAP'tan kaynaklanan gecikmeler, idari yargı kararlarının uygulanmaması gibi pek çok sebep idari yargının gecikmesine yol açmaktadır³⁶⁹. Tüm bu sebeplerin çeşitliliği ve fazlalığı göz önüne alındığında tek başına bir müessesenin ortadan kaldırılması doğrudan idari yargıda geçen süreyi azaltmaya yeterli olmayacaktır. Kaldı ki ısrar müessesesi idari yargılama hukuku açısından yargılamayı uzatan bir müessese olarak görülmemelidir. İsrar kararının işlevine ilişkin birinci bölümde yapılan açıklamalarda belirtildiği üzere ısrar müessesesi idare hukukunun içtihadiliğine katkı sağlayan bir usul hukuku müessesesidir. Dolayısıyla ısrar müessesesinin yargılamayı geciktiren, davanın sonuçlandırılmasını uzatan ve bu yüzden makul sürede yargılanma hakkının ihlaline sebep olan bir müessese olarak görülmemesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra yukarıda açıklandığı üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğini başvuru tutumu, davanın karmaşıklığı, adli ve idari yargı makamlarının tutumu kriterlerini göz önüne almak suretiyle belirlemektedir. Söz konusu kriterler daha önce de ifade edildiği üzere tek başına belirleyici olmayıp, kriterlerin hepsinin yargılamanın gecikmesine toplam etkisi göz önüne alınarak bir sonuca varılmaktadır. Davanın başlangıç tarihi ile bitiş tarihi arasında geçen sürenin uzun olması tek başına makul sürede yargılanma hakkının ihlali sonucuna ulaştırmamaktadır. Dolayısıyla yargılama sürecinde, alt derece mahkemesinin bozma kararına uymayıp ısrar

³⁶⁸ Duvar, "Bireysel Başvuru Kararlarında," 296.

³⁶⁹ İdari yargı sürecinde yaşanan gecikmeler ile çözüm önerili için ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuz Sancakdar, "Türk İdari Yargı Sisteminde Yargılama Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri," İdari Yargılama Sürecinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, ed. İrfan Neziroğlu ve Yıldız Bezinli (2013), 37-50, Erişim Tarihi 13 Mayıs, 2022, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/idari_yargi_surecinde_yasanilan_sorunlar.pdf.

kararı vermesi sonucu kanun yolu aşamasının uzaması da tek başına makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açmamaktadır.

Makul sürede yargılanma hakkı ile ısrar müessesinin bağdaşabilirliğine ilişkin bir diğer husus yargılama faaliyetinin adil bir şekilde tamamlanabilmesi için makul bir süre içerisinde sonlanmasının yanı sıra adil yargılanma hakkının diğer unsurlarına da riayet edilmesi gerektiğidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ve Anayasa Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere yargılamanın süratle sonlandırılması önemli olmakla birlikte söz konusunu süratin adil yargılanma hakkının diğer unsurlarına halez getirmeyecek şekilde olması gerekir³⁷⁰. Adil olması koşuluyla davaların uzun yargılama süreçlerinden geçmesi makul sürede yargılanma hakkının ihlali olarak görülmemektedir. Zira yargılamanın nihayetinde adil bir sonuca ulaşmak hızlılık ve süratten daha önemlidir. İsrar kararının, idari yargılama sürecinde birinci bölümde ifade edilen faydalı işlevleri göz önüne alındığında yargılamanın adil bir sonuca ulaşmasına katkı sunduğu açıktır. Zaten 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra ısrar kararı münhasıran bölge idare mahkemesinin temyiz kanun yolu açık kararları açısından söz konusu olmaya başlamıştır. İstinaf müessesesinin uygulanmaya başlamasıyla temyize giden dosya sayısının azalmış ve buna bağlı olarak ısrar edilen dosya sayısı da azalmıştır³⁷¹. Bu açıdan bakıldığında da ısrar müessesesinin makul sürede yargılanma hakkı ile bağdaşabilir bir düzenleme olduğunu söylemek mümkündür.

³⁷⁰ Yılmazoğlu, “İdari Yargıda Makul Süre,” 46. “*Madde 6 adli muamelelerin hızlı olmasını emreder ancak aynı zamanda adaletin uygun şekilde uygulanmasına ilişkin daha genel ilkeyi de ortaya koyar*” ECHR, *Boddaert v. Belgium*, Application No. 12919/87, p. 10, § 39.

³⁷¹ Bilgin, “Son Yasal Değişiklikler,” 100. Danıştay Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020 yılı raporu incelendiğinde Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından karara bağlanan 3843 dosyadan 431 tanesi ısrar kararına ilişkin, Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından karara bağlanan 1626 dosyadan 1031 tanesi ısrar kararına ilişkindir. Görüldüğü üzere Vergi Dava Daireleri Kurulu oldukça yüksek oranda ısrar kararının temyiz incelemesini yapmaktadır. Danıştay Başkanlığı, 2020 Yıllık Rapor, s. 88, Erişim Tarihi 13 Mayıs, 2022, <https://danistay.gov.tr/assets/pdf/upload/2021-06-24-04-36-6770417.pdf>.

SONUÇ

Hakimlerin bağımsızlığının bir tezahürü olarak ortaya çıkan ısrar yetkisi; alt derece mahkemesi yargıcının, üst derece mahkemesi tarafından verilen karara karşı direnmesine imkan sağlayan bir usul hukuku müessesesidir. Söz konusu müessesenin gerekliliği çalışmada incelendiği üzere çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Alt derece mahkemesi tarafından ısrar kararı verilmesinin yargılamayı gereksiz yere uzattığı görüşüne karşı olarak ısrar müessesesinin işlevi gereği adaletin tecelli etmesine fayda sağladığı ileri sürülmektedir. Çalışmada ısrar müessesesinin gerekliliğinin idare hukuku açısından diğer hukuk dallarından farklı olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Buradan çıkan sonuca göre; ısrar kararının idare hukukunun içtihadı yönüne katkı sağladığı, idari yargıcın kendini geliştirmesine imkan verdiği, Danıştay daireleri ile alt derece mahkemeleri arasındaki görüş farklılıklarını giderdiği gerekçeleriyle faydalı ve gerekli olduğu tespit edilmiştir.

İYUK'ta ısrar kararını verme yetkisi bölge idare mahkemeleri aittir. Ancak HMK ve CMK'da ısrar kararına ilişkin düzenlemeler incelendiğinde, temyiz merci tarafından verilen bozma kararının ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin olması halinde dosyanın ilk derece mahkemesine gönderildiği ve ısrar yetkisinin ilk derece mahkemelerine ait olduğu görülmektedir. Zira istinaf başvurusunun esastan reddilmesi halinde, bozmaya konu olan karar istinaf mahkemesi tarafından verilen bir karar olmayıp ilk derece mahkemesi tarafından verilen karardır. Dolayısıyla HMK ve CMK'da yer alan düzenlemelerde olduğu gibi İYUK'un 50. maddesinin 1. fıkrasına, "*bozma kararı bölge idare mahkemesi tarafından verilen istinaf isteminin esastan reddine ilişkinse dosya kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilir*" şeklinde ekleme yapılması önerisinde bulunulmuştur.

İsrar kararı verecek olan alt derece mahkemesinin izlemesi gereken usuli yol İYUK'ta açıkça düzenlenmemektedir. Buna karşın HMK ve CMK'da yer alan düzenlemelerde ısrar kararı verilmeden önce tarafların duruşmaya davet edilmesi usuli bir gerekliliktir. Çalışmada diğer yargılama usullerinde yer alan bu usuli düzenlemenin idari yargıda kıyasen uygulanıp uygulanmayacağı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kanun koyucunun açıkça duruşma yapılmasını gerek görmediği dolayısıyla kıyasın şartlarının oluşmadığı tespit edilmiştir. İsrar kararının şekil ve içeriğinin nasıl olması gerektiğine dair İYUK'ta açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum temyiz merci tarafından kararı bozulan mahkemenin ısrar kararı verirken nasıl bir yol izlemesi gerektiği noktasında bir belirsizlik doğurmaktadır. Doktrinde genel itibarıyla ısrar kararının ilk kararı aynen tekrar etmek suretiyle, aynı gerekçe ve hüküm fıkrasından oluşan bir karar şeklinde yazılması gerektiği kabul edilmektedir. Farklı bir gerekçe veya ek gerekçeler ileri sürülüp sürülemeyeceği noktasında ise görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bu noktada ısrar kararının işlevi göz önüne alınırsa alt derece mahkemesi yargıcının kararını kuvvetlendirebilmek için ek gerekçeler ileri sürebileceği kabul edilmelidir. Nitekim yargı kararları incelendiğinde de uygulamanın bu yönde olduğu görülmektedir.

İsrar kararının şekil ve içeriğinin belirlenmesi temyiz incelemesi yapılabilmesi açısından da önemli bir husustur. Alt derece mahkemesi tarafından bazen şeklen ısrar kararı görünümü bozmaya uyma kararları verilebildiği gibi bazen de şeklen bozmaya uyma görünümü ısrar kararları verilebilmektedir. İlk halde *eylemli uyma* kararı, ikinci halde ise *eylemli ısrar* kararı gündeme gelmektedir. Eylemli uyma kararları maddi anlamda bir ısrar kararı olmadığından bu tür kararların temyiz incelemesinin ilgili Danıştay dairesi tarafından yapılması gerekmektedir. Eylemli ısrar kararları ise şeklen bozmaya uyma gibi görünse de esasında ısrar kararı niteliğini haiz oldukları için bu tür kararların temyiz incelemeleri Danıştay dava daireleri kurulları tarafından yapılmalıdır. Bir kararın ısrar kararı olup olmadığının takdiri Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına aittir. Dolayısıyla Kurulların yapacağı içerik tespiti temyiz incelemesini yapacak olan mercinin belirlenmesinde önem arz etmektedir.

Israr kararının Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından temyizden incelenmesi neticesinde verilen karara alt derece mahkemesi uymak zorundadır. Söz konusu kararın bozma kararı olması halinde alt derece mahkemesi bozma kararının gerekleri uygun şekilde hareket ederek yeni bir karar verecektir. Bu yeni kararın temyiz incelemesinin Danıştay ilgili dairesi mi yoksa Danıştay dava daireleri kurulları tarafından mı yapılacağı tartışmalı bir diğer husustur. Kurulların ısrar kararını dairenin bozma kararında yer alan gerekçeden farklı bir gerekçeyle bozması halinde söz konusu bozmaya uygunluk incelemesinin bizzat kurul tarafından yapılması gereklidir. Diğer tarafından ısrar kararı farklı bir gerekçe ile bozulmasa dahi, ısrar kararının bozulması üzerine verilen yeni kararın temyiz incelemesinin Danıştay ilgili dairesi tarafından yapılması halinde yeniden ısrar kararı verilmesi ihtimali yargılamanın kısır bir döngüye girmesine yol açabilir. Çalışmada konunun nihai bir çözüme kavuşturulması ve uygulamadaki farklılıkların giderilmesi için İYUK'un ısrar kararını düzenleyen 50. maddesinin 5. fıkrasına, ısrar kararının Danıştay İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurulu tarafından bozulması halinde verilen yeni kararın temyiz incelemesinin dava daireleri kurulları tarafından yapılacağı yönünde bir hüküm eklenmesi önerisi sunulmuştur.

Makul sürede yargılanma hakkı ile ısrar yetkisinin bağdaşabilirliği meselesi önem arz etmektedir. Yargılamanın süratle sonlandırılması önemli olmakla birlikte söz konusunu süratin adil yargılanma hakkının diğer unsurlarını zedelemeyecek şekilde olması gerektiği hem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hem de Anayasa Mahkemesi kararlarına yansıyan bir husustur. Yargılamanın adil bir şekilde sonuçlandırılması, kısa sürede sonuçlandırılması karşısında ağır basmaktadır. İsrar kararının faydalı işlevleri göz önüne alındığında, yargılamanın adil bir sonuca ulaşmasına hizmet ettiği açıktır. Bu açıdan bakıldığında ısrar müessesesinin makul sürede yargılanma hakkı ile bağdaşabilir bir düzenleme olduğu söylenmiştir.

Sonuç olarak, alt derece mahkemelerinin Danıştay tarafından verilen bozma kararına karşı ilk kararında ısrar etme imkanının bulunması idare hukukunun gelişimine katkı sağlamaktadır. Böyle olmakla birlikte alt derece mahkemesinde görev yapan yargıçların ısrar kararı verirken detaylı bir şekilde araştırma yapması, konuya ilişkin doktrinde ve yargı kararlarında yer alan görüşleri incelemesi ve Danıştay ilgili dava dairesinin vermiş olduğu bozma kararına karşı sağlam gerekçelere dayalı titizlikle yazılmış bir ısrar kararı vermesi gerekmektedir. Aksi halde ısrar müessesesinden beklenen fayda sağlanamamış olacak ve ısrar kararı yargılamayı gereksiz yere uzatan bir müessese haline gelecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Akbaba, Ahmet. "Fransız İdari Yargı Sistemine Bir Bakış." *Ankara Barosu Dergisi* 2, (2014): 433-463.
- Akgündüz, Güzin ve Saltık Saadettin. "Usul Hukukunda Kazanılmış Hak." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 2, (1993): 165-177.
- Akıncı, Müslüm. "İdari Yargıda 'Duruşma'." *Terazi Hukuk Dergisi* 49, (2010): 127-143.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer Murat ve Kaya Cemil. *Türk İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2020.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer Murat ve Kaya Cemil. *Açıklamalı-İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.
- Akyüz, Uzdem. "Temyiz Davaları ve Diğer İdari Davalardan Farklılıkları ile Sonuçları." *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler III*, 7-98. Ankara: Danıştay Yayınları No. 29, 1980.
- Anthony, Gordon. "Administrative Justice in the United Kingdom." *Italian Journal of Public Law* 1, y. 7 (2015): 9-33.
- Aras, Bahattin. "Türk Hukukunda İstinaf Sistemi." *Yargıtay Dergisi* 1-2, c. 33 (2007): 132-162.
- Arslan, Ramazan, Yılmaz Ejder, Taşpınar Ayvaz Sema ve Hanağası Emel. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- Atalı, Murat. "Usuli Müktesap Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı." *Yargıtay Dergisi* 3, c. 44 (2018): 457-502.
- Atalı, Murat, Ermenek İbrahim ve Erdoğan Ersin. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- Atay, Ender Ethem. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Avcı, Mustafa. *İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.

- Avcı, Mustafa. "6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme." *Legal Hukuk Dergisi* 152, c. 13 (2015): 35-106.
- Aydar, Hafize Sevinç. "İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği." Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- Balta, Tahsin Bekir. *İdare Hukukuna Giriş I*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Âmme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1968-1970.
- Berki, Ali Himmet. "Nihai Karar Ne Demektir.?" *Adalet Dergisi* 5, y. 36 (1945): 447-453.
- Berkin, Necmeddin M. *Medeni Usul Hukuku Esasları*. İstanbul: Hamle Matbaası, 1969.
- Bilge, Necip ve Önen Ergun. *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.
- Bilgin, Hüseyin. "Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda ‘İsrar’ Kararı." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 28 (2020): 75-125.
- Bilgin, Hüseyin. "6545 Sayılı Yasayla İdari Yargıya Getirilen Yenilikler." *Adalet Dergisi* 50, (2014): 55-71.
- Budak, Ali Cem ve Karaaslan Varol. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Budak, Ali Cem. *Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu*. Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- Bülbül, Erdoğan. "Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu." *134. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu*, 63-95. Ankara: Danıştay Yayınları, 2002.
- Bradley, Anthony W. ve Ewing Keith D. *Constitutional And Administrative Law*. Harlow: Pearson Education Limited, 2007.
- Canatar, Mehmet ve Baş Yaşar. "Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişim." *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 9, c. 9 (1998): 111-148.

- Candan, Turgut. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2022.
- Cane, Peter. *Administrative Law*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Centel, Nur ve Zafer Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2019.
- Cicero. *Selected Letters*. Çev. P.G.Walsh, New York: Oxford University Press, 2008.
- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargıda Kanun Yolları (Kararlara Karşı Başvuru Yolları)*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2006.
- Çınarlı, Serkan. *İdari Yargılamada İstinaf ve Bölge İdare Mahkemeleri*. 2018: Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çıtak, Halim Alperen. *İdare Hukukunun İçtihadi Karakteri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Yay. Haz. Aydın Sami Güneşçâl, Ankara: Aydın Kitabevi, 1998.
- Duran, Lütfi. *İdare Hukuku Ders Notları*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982.
- Duvan Özkan, Ayşe. "Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 68 (2019): 287-336.
- Düğer, Sırrı. "Anglosakson ve Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde İdarenin Yargısal Denetiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi." *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 1, y. 6 (2019): 61-88.
- Elliott, Mark and Thomas Robert. "Tribunal Justice And Proportionate Dispute Resolution." *Cambridge Law Journal* 2, y. 71 (2012): 297-324.
- Erdinç, Burcu. "Farklı Ülke Uygulamalarında Yargısal Emir." *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, c. 25 (2021): 749-776.
- Erkal, Atila. *İdare Hukukunda Kıyas*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2022.
- Erkut, Celal. *Hukuka Uygunluk Bloku (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi)*. İstanbul: Kavram Yayınları, 1996.

- Eroğlu, Orhan. “Usuli Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme.” *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 6, c. 5 (2018): 163-184.
- Eroğlu, Yaşar. “Danıştay Kanunuyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa Atıf Yapılmayan Hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin Danıştayda Uygulanışı,” *Danıştay Dergisi* 8, y. 3 (1973): 24-32.
- Gedikli, Fethi. *şura-yı Devlet (Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Gilles, Peter. “Almanya’da Kararlara Karşı Kanun Yolları: Çeşitlilik, Karmaşıklık, Klişeler ve Sorgulanabilir Meşruiyet.” Çev. Abdulkadir Haşhaş, *Dokuz Eylöl Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan Özel Sayı, c: 16 (2015): 123-132.
- Gişi, Merve Burcu. “İdare Hukukunda Yorum ve İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde ve Yorumlanmasında Hukuk Devleti İlkesinin Yeri ve Önemi.” *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, c. IX (2016): 215-232.
- Gölcüklü, Feyyaz. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ‘Adil Yargılama’.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 1, c. 49 (1994): 199-234.
- Görelİ, İsmail Hakkı. *Devlet şurası*. Ankara: Yeni Matbaa, 1953.
- Görgün, L. şanal, Börü Levent ve Kodakoğlu Mehmet. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Gözübüyük, şeref. “İdari Yargıda Kararın Düzeltilmesi.” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Faköltesi Dergisi* 4, c. 20 (1965): 145-158.
- Gözübüyük, şeref. *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Gözübüyük, şeref. *Yönetmelik Yargı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.
- Gözübüyük, şeref ve Dinçer Güven. *İdari Yargılama Usulü Kanun-Açıklama-İçtihat*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.
- Gölan, Aydın. “Ülkemizde Kanuni Düzenlemeleri Sonrasında İstinaf Kanun Yolu Hakkında Yeniden ve Farklı Düşünmek.” *148. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10 Mayıs 2016*, 19-27, Ankara: Danıştay Yayınları No.91, 2016.
- Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2022.

- Günday, Metin. “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanma Alanı.” *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü 133. Yıl Sempozyum: 11-12 Mayıs 2001*, 79-86, Ankara: Danıştay Yayınları No. 63, 2003.
- Hondu, Selçuk. “İdari Yargılama Usulünde ‘Duruşma’ Yapılması.” *Danıştay Dergisi* 89, y. 25 (1995): 2-18.
- Hondu, Selçuk. “İdari Yargılama Usulünde ‘İsrar’.” *Danıştay Dergisi* 60-61, y. 16 (1986): 48-53.
- Işıklar, Celal. “İdari Yargıda Duruşma.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 4, (2011): 45-100.
- Kalay, Jale. “AİHM Kararları Işığında Etkili ve Etkin Bir İdari Yargı Denetimi.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Kaneti, Selim. “Vergi Davalarında Temyiz Denetiminin Kapsamı ve Sınırları.” *İktisat ve Maliye Dergisi* 11, c. 33 (1987).
- Kaplan, Gürsel. *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2016.
- Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi, 2020.
- Kaplan, Gürsel. “İdari Yargılama Hukukunda Usuli Müktesap Hak.” *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-2, c. 8 (2004): 115-154.
- Kaplan, Gürsel. “İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme.” *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 13 (2014): 33-46.
- Kara, Burcak Can. “İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz.” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, c. 11 (2020): 353-371.
- Karabulut, Şehnaz Gencay. “Fransa’da İdari İstinaf Mahkemelerinin Kararlarına Karşı Temyiz Başvurusu ve İncelenmesi.” *Danıştay Dergisi* 107, y. 34 (2004): 9-72.
- Karahanogulları, Onur. *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2017.

- Karavelioğlu, Celal. *Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu Cilt 2*. Ankara: Karavelioğlu Basın Yayın Dağıtım, 2006.
- Karlı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020.
- Kent, Bülent. "Almanya'da İdari Yargı Teşkilatı." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 15 (2007): 185-214.
- Keskin, Bayram. "İdari Yargılama Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 9 (2019): 391-414.
- Kunter, Nurullah. "Türk Muhakeme Hukukunda 'İsrar Hakkı' ." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1-4, c. 45 (1981): 173-206.
- Kuru, Baki. "Bugünkü Yapısı İçinde Yargıtay'ın İşyükünü Azaltma Çareleri." *Makaleler*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2006.
- Kuru, Baki. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2016.
- Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt 2*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Kuru, Baki. "Usuli Müktesep Hak." *Makaleler*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2006.
- Meriç, Nedim. "Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi." *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 4 (2014): 23-63.
- Moderne, Franck. "İdari Yargıcın Yeni Emir (Injonction) Yetkisi Üzerine." Çev. Ramazan Çağlayan, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-2, c. 8 (2004): 651-675.
- Muşul, Timuçin. "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, c. 4 (1988): 217-262.
- Odyakmaz, Zehra. "Hukukta Zaman ve İdari Yargıda Makul Süre Sorunu." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 2, y. 1 (2010): 1-31.

- Odyakmaz, Zehra. *Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1993.
- Odyakmaz, Zehra, Keskin Bayram ve ERASLAN Yunus, “6545 Sayılı Kanunla İdari Yargıda Kanun Yolları İlişkin Olarak Getirilen Hükümlerin Yürürlüğü, Uygulanması ve Yorumlanması.” *Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 2 (2014): 7-39.
- Özdemir, Halit Eyüp. “İsrar (Direnme) Kararının Şekil ve İçerik Bakımından Niteliği.” *Bahçeşehir Üniversitesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 95-96, c. 8 (2012): 27-36.
- Özel, Nurcan Yılmaz. *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Özen, Mustafa. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Pekcanitez, Hakan. *Medeni Usul Hukuku Cilt 3*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Pekcanitez, Hakan, Atalay Oğuz ve Özkes Muhammet. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Sancakdar, Oğuz. “İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” *148. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10 Mayıs 2016*, 29-114, Ankara: Danıştay Yayınları No. 91, 2016.
- Sancakdar, Oğuz. “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama ve Grup Davaları.” *146. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 12 Mayıs 2014*, 109-198, Ankara: Danıştay Yayınları No. 86, 2014.
- Sancakdar, Oğuz(Ed.). *Fransız, Türk, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Sezginer, Murat. “İdari Yargıda İstinaf İncelemesinin Esasları ile İstinaf Uygulamasında İçtihat Ayrılıkları Sorunu ve Çözüm Yolları.” *150. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu:10-11 Mayıs 2018*, 111-134, Ankara: Danıştay Yayınları No. 99, 2018.
- Sivrihisarlı, Ömer. *Hukuk Yargılamasında Maddî Hukuka ilişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı*. İstanbul: İstanbul Sulhi Garan Matbaası Varisleri, 1978.

- Stürner, Micheal. "Sharing Responsibility: The German Federal Court of Justice and the Civil Appellate System." *Supreme Courts Under Pressure*, ed. P. Bravo-Hurtado and C. H. van Rhee, 75-104. *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice* 83, (Cham: Springer Cham, 2021).
- Şimşek, Mehmet. "İdari Yargıda İtiraz ve İstinaf Kanun Yollarının Karşılaştırılması." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 7, (2016): 961-986.
- Tan, Turgut. *İdare Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2019.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku Cilt II*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Tok, Ozan. Fransız ve Türk Medeni Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.
- Toklu, Esat. "Türk İdari Yargısının İstinaf Deneyimi, Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri." *150. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 10-11 Mayıs 2018*, 135-145, Ankara: Danıştay Yayınları No. 99, 2018.
- Topuz, İbrahim ve Özkaya Kadir. *Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Mahalli İdareler Derneği Yayınları, 2002.
- Türkoğlu Üstün, Kamile. "Almanya'da İdari Yargının Tarihi Gelişimi." *Prof. Dr. Metin Günday Armağanı Cilt II*, 1443-1465, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları No: 65, 2020.
- Ulu, Güher. *İdari İşlemin Yetki Unsuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Ulusoy, Ali. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Ünver, Yener ve Hakeri Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Yayla, Yıldızhan. *İdare Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2009.
- Yenisey, Feridun. *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979.
- Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

- Yenice, Kazım ve Esin Yüksel. *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü*. Ankara: Arısan Matbaacılık, 1983.
- Yıldırım, Ramazan. *Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*. Konya: Mimoza Yayınları, 2006.
- Yıldırım, Ramazan, “Türkiye’de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri.” *147. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 12 Mayıs 2015*, 33-53, Ankara: Danıştay Yayınları No. 89, 2015.
- Yıldırım, Ramazan. *Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*. Konya: Mimoza Yayınları, 2006.
- Yıldırım, Turan ve Üstün Fiş Gül. *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2011.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt III*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Yılmazoğlu, Yunus Emre. “İdari Yargıda Makul Süre Güvencesi.” *Danıştay Dergisi* 134, (2013): 43-80.
- Yılmazoğlu, Yunus Emre. “İsrar Kararı ve Dava Daireleri Kurulunca Bozulması Üzerine Verilen Kararın Temyizen İncelenmesi.” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 14, (2013): 911-938.
- Yücesoy, Ayşe Aslı. “ŞÛRÂ-Y-I DEVLET (1868-1876) COUNCIL OF STATE (1868-1876).” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, c. 8 (2017): 187-216.
- Zabunoğlu, Yahya. “İdari Yargılama Usulü Genel İlkeler Pozitif Düzenlemeler.” *İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu: 10-11-12 Haziran 1982*, 87-101, Ankara: Danıştay Yayınları, 1982.

İnternet Kaynakları

https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2021_ENG.pdf

<https://islamansiklopedisi.org.tr/istinaf--belagat>

www.karararama.danistay.gov.tr

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070933/>

www.lexpera.com.tr

www.legalbank.net

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/05/international-visitors-guide-10a.pdf>